بەھەرحاڵ ئێستا بابێمەسەر چیرۆکەکەی کاك رەزاو سەر ئەو رایەی کەوتم: ئەو سەرکەوتنەی لەسەرتایدا بەدیی‌هێناوە, نەیتوانیوە تاکۆتایی بیباتەسەر. بۆچی؟. وا من خوێنەرێکم و چیرۆکەکە دەخوێنمەوە..ئارام(کەسی سەرەکی چیرۆکەکە) بروسکەیەکی لەژنەکەیەوە پێدەگا, کەداوای لێدەکا بەپەلە بگەڕێتەوە. بروسکەکە تەنگەتاوی دەکا. رۆژی پێشوو لەلای بووە. دەبێ چی‌بێ؟!. لەمێشکی خۆیدا دەیهێنێ و دەیبا. ناگاتە ئەنجام و بڕیاردەدا بگەڕێتەوە. لەبیری ناچێ خەبەرێك بۆ ئەو کەسانە دابنێ کەلەخانووەکەدا لەگەڵیدان(کەگرنگ نییە بزانرێ کێن وەك چیرۆکنووس کردویێتی). دەچێتە گەراج و سواردەبێ. لەناو ئوتومبێلەکەدا هەر بیری‌لێدەکاتەوەو هەر تەنگەتاوە. ئارام کەدەگاتە جێ و دادەبەزێ, لەپۆپەی تەنگەتاویدایە. (لەڕاستیدا نەك ئەو, بەڵکو منی خوێنەر لەپۆپەی تەنگەتاویدام, کەئارام زوو بگاتەماڵەوەو بزانم نهێنیی ئەو بروسکە لەناکاوەی ژنەکەی چییە؟!). دەگاتە بەرماڵەوەو لەدەرگا دەدا. ژنەکەی دەرگای لێدەکاتەوە. ئیتر ئەم ساتە لەلای منی خوێنەر دواساتەو, دەبێ ئەنجامم دەستگیربێ. هەرئەنجامێك بێ و درێژەپێدان بەدوایدا, لەسەرجەم چیرۆکەکە تەوەلام دەکا, چونکە هەست بەهەڵبەستن و دروستکردن دەکەم. بۆ نموونە چاوەڕوان دەکەم بابڵێین ژنەکەی(وەك چیرۆکنووس خۆی نەخشەی کێشاوە), داوای تەڵاقی لێبکاو, ئەویش لەناو دەرگاکەدا وەها بحەپەسێ کەوەك بت بچەقێ و ئیتر تەواو..ئیتر هەر درێژەدانێك بەچیرۆکەکە, لادانە لەقانوونەکە..لادانە نەك لەبەرئەوەی قانوونەو نابێ لێی‌لابدرێ, بەڵکو لەبەرئەوەی کەمنی خوێنەر, منی وەرگری کارە ئەدەبییەکە, بەحوکمی بارە نهێنپەکەی ئەو قانوونە(نەك بارە ئاشکراکەی کەوەك مەسەلەیەکی هونەری, ئیشی چیرۆکنووسان خۆیانە), لەویدا دەوەستم. چونکە لەناخدا بێئەوەی بزانم بۆچی, واهەست دەکەم کەچیرۆکەکە دەبێ لەوێدا ئەنجام بەدەستەوە بداو بوەستێ. ئیتر وەختێك من لەبەر خاتری تۆی چیرۆکنووس, وەك باجێك کەناچاری‌بێ و لەئەنجامی باوەڕکردندا بەچیرۆکنووس بدرێ, بەردەوام دەبم لەسەر خوێندنەوەی چیرۆکەکەو, ئەوەم دەکەوێتە بەرچاو کەژنەکە راستیی مەبەستی خۆی, لەناردنی بروسکەکە بۆ ئارام دەرناخاو دەیخاتە بەیانی و, ئینجا بەیانی ئاشکرای دەکاو داوای تەڵاقی لێدەکا, لەبەرئەوەی منداڵیان نابێ و گفتوگۆیەکی دووردرێژ لەنێوانیاندا دەخوێنمەوە, ئەو وەختە من لەدڵی خۆمدا دەپرسم: (ئایا ئەم چیرۆکنووسە من بەچی تێدەگا؟!..خۆ باشتر وا بوو هەرکەئارام گەیشتە ماڵەوە, ژنەکەی یەکسەر پێی‌بووتایە: تەڵاقم بدەو ئیتر لەویدا چیرۆکەکەی بیڕانایەتەوە. ئەوسا من خۆم بەدە..بەپەنجا..بەسەد جۆر لەمێشکی خۆمدا بۆم تەواو دەکرد, کەئاخۆ ئەم ژنە بۆچی دەبێ داوای تەڵاق لەمێردەکەی بکا.

بەم پێیە دەتوانین بڵێین کەبەرووبەر, واتە بەڕەشکردنەوەی کاغەز, نزیکەی نیوەی چیرۆکەکە(نیوەی دووەمی کەچیرۆکنووس خۆشی ژمارەی بۆ داناوە), لەڕووی هونەرییەوەو بەپێی ئەو قانوونی کات و شوێنەی باسمان کرد زیادەیەو, زەرەرەکەشی لەوەدایە کەلەباری سەرنجی

سایکۆلۆجیای خوێندنەوەوە، باوەڕی خوێنەر بەڕاستگۆیی لەچیرۆکەکەدا لەق دەکاو، بەدوایدا چیرۆکەکە بەلایەوە هەرلەبنەڕەتەوە وەك كارێکی هونەری، روو لەپووچبوونەوەو پووکانەوەدەکا.

سێیەم:

هەروەها با لێرەدا باسێکیتریش بهێنمە کایەوە، ئەویش ئەوەیە کەئەو سنوردارییەی کاتو شوێن لەچیرۆکی کورتدا، دەبێتە هۆی سنووردانان بۆ بزووتنو هەڵسوکەوتی کەسانیشی. بزووتنو هەڵسوکەوتیان لەحاڵیحازریاندا، نەك لەحاڵەتی بیرەوەریو هیواو ئاوات خواستنیاندا، کەهەر ئەمەشە وام لێدەکا من باوەڕم وابێ، کەچیرۆکی کورت بەچیرۆکی باسکردن لەتاکەکەس دابنێم نەك کۆمەڵەکەسان. کەدەشڵێم تاکەکەس، مەبەسستم لەوە نییە کەگوایە چیرۆکێکی کورت، دەبێ تەنیا لەیەك تاکەکەس بدوێو کەسێکیتری تێنەکەوێ. نەخێر..دەشێ دووبنو دەشێ سێو زیاتریش، ئەگەرچی لەهەموو حاڵەتێکدا هەردەبێ یەکێکیان سەرەکیبێو، سەری گرۆڵەی باسو خوازەکانی گرتبێ. هەر بۆ نموونەش لەم چیرۆکەی كاك رەزادا، لەپاڵ(ئارام)دا پۆستەچیو سایەقو(خەرامان)ی ژنی ئارام هەن، بەڵام کەسی سەرەکی تەنیا ئارامە.

وتم سنورداریی کاتو شوێنو، دەبێتە هۆی سنورداریی بزووتنو هەڵسوکەوتی کەسان. وەك ئەوەی گازینۆیەكو سەد کەسی تێدا دانیشتوون. کەسانی هەڵبژاردەی چیرۆکەکەی من، یەك یادوو یاسێ کەسنو لەسەرمێزێك دانیشتوون. لەناو ئەوانیشدا یەکێکیان سەرەکییە. جا چیرۆکە کورتەکەی من لەسنووری ئەو كاتو شوێنەدا، لەو کەسە بەرادەی یەکەمو لەهاوەڵەکانی دەوێ، یا ئەوپەڕەکەی لەهەرسێکیان وەك یەك دەدوێ، کەلەواقیعدا جەوهەری چیرۆکەکە لەم حاڵەتەدا وا دەسوڕێ، کەهەرسێکیان دەکا بەیەك کەس، وەك ئەوەی بەهەرسێکیان لەیەك مەسەلە ئاڵابن، دەنا وا دەکەوێتەوە کەچیرۆکەکە لەبنەڕەتەوە سێ چیرۆکەکەو کراوە بەیەك. بەڵام لەڕۆماندا وا نییە. چونکە لەڕۆماندا بەر بەرەڵایە، کەژمارەیەکی زۆر لەکەسانی ناو گازینۆکە بگرێتەخۆو، بەدواشیاندا بڕوا بۆ شوێنیترو كاتیترو، جارەها ئاڵوگۆڕیان تێدا بکرێ.

ئەوی راستیبێ ئەم باسەم بەو بۆنەیەوە هێنایەکایەوە، کەبابدەمەوە بۆ سەرەتای چیرۆکی (بروسکە)کەی كاك رەزا. چیرۆکەکە وەك لەوەبەر دەرمانخست وا دەست پێدەکا: (ژمارەی بەردەرگاکەی خوێندەوە. پلی بەزەنگەکەوە نا. دەرگاکە کرایەوە.. هتد). دەیڵێمەوە کەدەستپێکردنێکی شێوە بروسکەیی هونەرمەندانەیەو، بەڵام بەداخەوە نیوەونیوەچڵە. چۆن؟!. وا روونی دەکەمەوە ..

بەرلەهەموو شت من کەدەخوێنمەوە: (ژمارەی بەردەرگاکەی خوێندەوە. پلی بەزەنگەکەوە نا. دەرگاکە کرایەوە..)، زەینم..(گەنجینەی زانیاریم)، یەکسەر زانیاریی یاریدەدەری خۆیم وا پێشکەش دەکا(پێشکەشی توانای پێشبینیمیدەکا)، کەئەو کەسەی ژمارەی دەرگاکە دەخوێنێتەوەو لەزەنگەکەدەداو دەرگاکەی بۆ دەکرێتەوە، ئەو کەسەیە کەبەسەرهاتو

کارەساتەکانی چیرۆکەکەی، بەدەوردا کۆدەبێتەوەو دەگەڕێ. ئەمە دووبارە پەیوەندیی بە سایکۆلۆجیای خوێندەوەوە هەیەو، مەسەلەیەکی وردی هونەریی هونەرەکەیە، کەچیرۆکنووس دەبێ بەسەلیقەو بەڕاهاتن‌و بەشارەزابوون، لەنهێنی‌و پێچو پەناکانی پیشەکە(پیشەی چیرۆکنووسین)، لەوسەری هاتبێتەوە. کەچی لەلای چیرۆکنووسمان کاك رەزا سەیدگوڵ، هەرزوو ئەم بنەما هونەرییە سەرەتاییە لەکاردەکەوێ‌و، هیچ حسابێکی نامێنێ بەوەی کەسەر لەزانیارییە یاریدەدەرەکانی گەنجینەکەی زەینی خوێنەر تێکدەدرێ‌و، وەك بڵێیت لەخوتوخۆڕایی‌و بەناهەق بەدرۆدەخرێنەوەو، ئەو کەسەی وا ئیحایان لەبارەوە وەرگرت‌و ئیحاکەیان پێشکەش بەتوانای پێشبینییەکەکرد، کەببێتە کەسی سەرەکی‌و بەڵام نەبوو، چونکە ئەو کەسە لەسەر خواست‌و ئیرادەی چیرۆکنووس، هەرزوو بەلاوەنراو ئەو دەورە سەرەکییە چاوەڕوانکراوەی بەناهەق لێسەندرایەوە. دیارە مەسەلە بەڕواڵەت هێندە سەخت نییە وەك ئێمە خستمانەڕوو. چیرۆکنووسەو قەڵەم بەدەست ئەوەوەیەو چۆنی دەخۆڵقێنێ، دەیخوڵقێنێ.

ئەمە بەسەرزاری. بەڵام لەڕاستیدا مەسەلە وەها ئاسان نییەو، چیرکنووس لەئاستی ئەم هونەری چیرۆکنووسینەدا، ئەودکتاتۆرە نییە کەبێلێپرسینەوە بداتەبەری. بێگومان ئێمە دەبێ لەوەدا بەئاگاو هۆشیاربین، کەنەقبووڵکردنی لێپرسینەوەکە قبووڵکردنە ئاساییە باوەکەیەو، نەرەفزکردنی دکتاتۆرێتییەکەش رەفزکردنە ئاساییە باوەکەیە، بەڵکو هەردووکیان دوو مەسەلەی تایبەتی‌ن کەتەنیا نووسەری رەسەن‌و کارامەو لێهاتوو خۆبەخۆ زەفەریان پێدەباو، دەتوانێ بەباری هەقیانەتیاندا کردارو مامەلەیان پێبکا. واتە نووسەری رەسەن‌و کارامەو لێهاتوو، دکتاتۆرە لەکۆڕی خوڵقاندن‌و داهێناندا. بەڵام بەدوایدا بیەوێ‌و نەیەوێ، ملکەچی لێپرسینەوەی ئەنجومەنێکە کەهەم هێجگار بێدەسەڵاتەو هەم گەورەترین‌و کاریگەرترین دەسەڵاتیشی لە دەستدایە، ئەویش ئەنجومەنی خوێنەرانە.

دەگەڕێمەوە سەرچیرۆکەکەو دەڵێم: وەختێ چیرۆکنووس خۆی دەزانێ، کەئەو کەسەی ژمارەی سەر دەرگاکە دەخوێنێتەوەو، پەنجە بەزەنگەکەدا دەنێ‌و دەرگاکەی بۆدەکرێتەوە، ئەو کەسە نییە کەلەچیرۆکەکەدا ئیدامە بەبوونی بۆ خوێنەردەدا، ئیتر لەپای‌چی دەینوێنێ‌و ئەو قەوارە هەڵماوییەی بۆ دروست دەکا؟. ئەو کەدەزانێ کەسە بایەخدارو سەرەکییەکەی چیرۆکەکەی(ئارام)ە، خۆ دەینووسی: لەدەرگا درا. دەرگاکەی‌کردەوە. بروسکەیەکی پێڕاگەیەنرا. نووسرابوو..هتد). بەم بارەدا پوستەچی هەر لەبنەڕەتەوە حسابی نامێنێ. بەڵکو باشتر..بەر بەرەڵا دەبێ کەگەیاندنی بروسکەکە بە(ئارام)، لەزەینی خوێنەردا بۆ خۆی ببێتە چیرۆکێکی نەنووسراو. سەرکەوتووترین چیرۆکی نوسراویش ئەو چیرۆکەیە، کەئیحای چەندین چیرۆکی نەنووسراو لەدووتوێی خۆیدا بەخوێنەردەدا. دەنا خۆ مێشکی خوێنەر، لاپەڕەیەکی سپی ساف‌و لوسی، تەواو خاڵی لەزانیاری نییە.

ئینجا دەبێ بپرسین: باشە بۆچی کاك رەزا لەچیرۆکەکەیدا, ئەم بنەما هەرە سەرەتایی و هەرە سەرەکییەی رەچاونەکردوە؟!. بەلای منەوە لەوە بەولاوە نییە, کەدەرکی پێنەکردوە. دەرك پێنەکردنەکەشی لەوەوە هاتوە, کەهێشتا شارەزای نەبوە. شارەزانەبوونەکەشی لەوەوە هاتوە هێشتا بەو راستییە نەگەیشتوە, کەهونەری چیرۆکنووسینیش چەندە هونەرەو, سەلیقەو بەهرەو حەزو ئارەزووی پێدەوێ, هێندەش پیشەیەو راهاتن و وردبوونەوەو شارەزایی و وەستایی گەرەکە. بۆیە دەلێم: ئەگەر چیرۆکنووسمان کاك رەزا, لەپاڵ سەلیقەو بەهرەو حەزو ئارەزوەکەیدا, لەشارەزایی و وەستاییەکەشدا وەك پیشە توانای زاڵبوونی پەیدابکردایە, بێسێ‌ودوو چیرۆکەکەی وا دەست پێدەکردو دەینووسێ: (لەدەرگادرا. دەرگاکەی کردەوە. بروسکەیەکی پێڕاگەیەنرا. نوسرابوو.. هتد).

چوارەم:

ئینجا با لێرەوە بچمە سەر مەسەلەیەکی لەمەش گرنگتر, کەمەسەلەی هەڵبژاردنی نموونەی کارەساتەو, پەیوەندیی نێوان گشتی و تایبەتییە لەو هەڵبژاردنەدا. باجارێ بەپێی‌تێگەیشتن و باری سەرنجی خۆم, هەوڵی روونکردنەوەی مەسەلەکە بدەم. ئایا مەبەست لەهەڵبژاردنی نموونەی کارەسات چییە؟!. ئاشکرایە هیچ نووسەرێك چەندە بلیمەتیش بێ, لەتوانایدا نییە نەك لەیەك بەرهەمدا, بەڵکو لەسەدان و هەزارانیشدا, پڕبەپڕ کارەسات و بەسەرهاتەکانی ژیان لەپلەی تەمەنی خۆیدا بخاتەسەرکاغەزو, بڵێ من هیچم نەبواردوەو هیچم نەهێشتۆتەوە تۆمارم نەکردبێ. ئەمە کاریکەو بەموتڵەق, لەتوانای هیچ مرۆڤێکدا بەتەنیا نییە. کەوابێ ئەو لەبەرامبەریدا چی دەتوانێ بکا؟!. ئەو دەتوانێ کەم یا زۆر بەشێکی لێبەگیربێنێ‌و, بەدەستەوەی بدا. ئینجا ئەوساش دەپرسرێ: ئەی ئایا ئەو بەشە کەم یا زۆرە, چۆن دەتوانێ بەگیربێنێ و بەدەستەوەی‌بدا؟!. وەرام..لەڕێگەی نموونەی هەڵبژاردەوە. بەڵێ..لەڕێگەی نموونەی هەڵبژاردەوە. دەنا ئەو بەشە کەم یا زۆرەش هێندە بەرین و بەرفراوانە, کەلەڕێگەی نموونەی هەڵبژاردەوە نەبێ, دیسان کارێکی بەموتڵەق لەتونابەدەر دەبێ, بەوێنە مەسەلەی تەڵاقوتەڵاقکاری کەلەبنەڕەتدا یەك مەسەلەیە, کەجیابوونەوەی ژن‌ومێردە لەیەکتری‌و,کەچی لەواقیعی ژیاندا هەزارویەك شێوەی هەیەو, هەزارویەك لقوپۆپی لێدەبێتەوە. جا ئایا کام لەم هەزارویەکە لەپلەیەکی دیاریکراودا(پلەی رۆژانی ژیانی چیرۆکنووس) باوو گشتیەو, کامیان دەگمەن‌و تایبەتییە؟!. ئالێرەوە لەمەسەلەی هەڵبژاردنی نموونەکەدا, مەسەلەی گشتی و تایبەتییەکە دێتە کایەوەو چیرۆك تیایدا, دەکەوێتە بەرتاقیکردنەوەیەکی سەختەوە..واتە تاقیکردنەوەی لێپرسینەوە دادگاییکردنی, لەبەردەم ئەنجومەنی خوێنەراندا, کەوەك وتمان چەندە بەرامبەر بەنووسەر لەساتی داهێناندا بێدەسەڵاتە, هێندەش لەساتی خوێندەنەوەی ئەو داهێنانەدا دەسەڵاتدارو حوکمبەدەستە.

جا ئەگەر لەبەر رۆشنایی ئەم بۆچوونەماندا سەبارەت بەهەڵبژاردنی نموونەو, پەیوەندیی نێوان گشتیو تایبەتی لەو هەڵبژاردنەدا, بڕوانینە چیرۆکی بروسکە, دەبینین کەچیرۆکنووسمان کاك رەزا بەجۆرێك خۆی خستۆتە بەرتاقیکردنەوە سەختەکەوە, کەمەگەر تاکوتەرایەك لە ئەندامانی ئەنجەمەنەکە دەنگی بۆ بدەنو پشتی بگرن, دەنا زۆربەی هەرە زۆر پەنجەی رەتکردنەوەی لێبەرزدەکاتەوە. چۆنو بۆچی؟!. وتمان مەسەلەی تەلاقوتەلاقکاری, هەزارویەك شێوەی هەیەو هەزارویەك لقوپۆپی لێدەبێتەوە. بەلام با بپرسین: ئایا لەکۆمەڵگای کوردەوارییی ئێمەدا, کەچیرۆکنووسەکەمان رۆڵەی ئەو کۆمەڵگایەیەو, ئەنجومەنی خوێنەرەکانیشی کوڕگەلی ئەو کۆمەڵگایەن, کام شێوەی ئەو مەسەلەیە لەو هەزارویەکە باوە(واتە گشتییەکە)و, کامیش دەگمەنە(واتە تایبەتییەکە)؟!. گومانی تێدا نییە کەئەو شێوەیەی لەچیرۆکی(بروسکە)دا نوێنراوە, هێندە دەگمەنو تایبەتییە کەرەنگە بکەوێتە خانەی دواژمارەکانی هەزارویەکەکەوە. واتە وەك وتمان لەئەنجومەنەکەدا, تەنیا تاکوتەرایەك دەستی قبوولکردنی بۆ هەڵدەبڕن. دەنا زۆربە دەڵێن: ئەمە خەیاڵێکی بێوێنەی نووسەر خۆیەتیو هیچیتر. لەگەڵ ئەمەشدا من قەت ئەوە بەدوورنابینم, کەنووسەر بتوانێ ئەم حاڵەتە دەگمەنە وا بەئەنجومەن رابگەیەنێ, کەهەموو پەنجەی رەزامەندیی بۆ بەرزبکەنەوەو بڵێن: ئەگەرچی دەگمەنە, بەلام راستەو بوەو رووی‌داوە. ئەمە بەچی؟!. بەوەی چیرۆکنووس رێژەیەکی ئەوتۆ لەڕاستگۆیی بەخوێنەر رابگەیەنێ, کەقایلیبکاو بواری گومانلێکردنی پێنەدا. لەچیرۆکی(بروسکە)دا, گومانلێکردنەکە ئاشکرایە. منی خوێنەری کوردی پەروەردەی ناو کۆمەڵگای کوردەواری, وەختێ لەخوێندنەوەی چیرۆکەکە دەبمەوە, هەرزوو دەکەومە بەراوردکردنی, لەگەڵ ئەو حاڵەتانەدا کەکارەساتەکانیانیم لەژیانمدا دیوە یا بیستووە. لەم بەراوردکردنە چیم دەستگیر دەبێ؟!. یا ئەوەتا هیچم لەوبابەتە نەدیوەو نەبیستوە, یا حاڵەتێك یادووانم لێلەیادن, کەئەمیش مەگەر بۆ یاریدەدانی چیرۆکەکەو بەهانا چوونییەوە بیهێنمەوە یادم, ئەگینا ئەوەی لەگەنجینەی زانیاریی مێشکدا زاڵە, شێوە باوە سەرەکییەکەی‌تریانە, کەبریتییە لەشەڕو هەراو فەرتەنەو دادگاودادگکاریو.. هتد.

دیارە من لێرەدا مەبەستم رێگەگرتن نییە, لەو چارەسەرە پێشکەوتنخوازانەیەی, کەکاك رەزا بۆ مەسەلەی تەلاقوتەقکاری دایناوەو, لەچیرۆکەکەیدا بۆی چوە. بەڵکومن باسم لەو مەسەلەیەیە لەکارێکی ئەدەبیدا..لەچیرۆکێکی کورتداو بەتەنگەوەم کۆك بێو, لەکەمو کووڕی بەدەربێ. گریمان من ئەو بەتەنگەوەهاتوە نیم. من خوێنەرێکی ئاساییمو چیرۆکەکە دەخوێنمەوە. چی دەخوێنمەوە؟. ئارام ناوێكو دوێنێ ژنەکەی جێهێشتوەو, لەناکاوێکدا بروسکەیەکی پێدەگا کەبگەڕێتەوە. بەپەلە دەگەڕێتەوەو دەردەکەوێ کەژنەکەی, بروسکەکەی بۆیە بۆ لێداوە, تا بگەڕێتەوەو داوای لێبکا تەلاقیبدا. چاکە..منی خوێنەری ئاسایی, چەندە مێشکی خۆم هەڵدەگوشمو گەنجینەکەی تەی دەکەم, کارەساتێکی لەم بابەتەی تێدا نادۆزمەوە, مەگەر پەنا

بەرمە بەرلۆژیكو بڵێم: دەشێ. لەم حاڵەتەدا چیرۆكەكە لەخانەی(دەشێ)دا لەلای من جێگەی بۆ دەكرێتەوە, نەك لەخانە فراوانەكەی (پڕبەپێست)دا. جیاوازیی نێوان ئەو دوو خانەیەش ئاشكرایە.

پێنجەم:

مەسەلەی دەستپێكردنو كۆتاییپێهێنان: من ئەوی راستیبێ, لەتاقیكردنەوەی تایبەتیی خۆمەوە دەڕوانمە ئەم دوو مەسەلەیەو, لێیان دەدوێم. بەڕای من لەچیرۆكی كورتدا, دەستپێكردنو كۆتاییپێهێنان, دوو كرداری هونەریی زۆر ناسكو زۆر بایەخداریشن, چونكە هەردووكیان یەك كلیلی دوو دەرگا پێكدەهێنن: دەرگای چوونەژوورەوە بۆ ناو كارەساتو, دەرگای لێدەرچوونی. بەیەكەمیان خوێنەر دەخرێتە بەر حەزی گڕگرتووی پێزانینو بەدواداچوونی شپرزانەو, بەدووەمیان دەخرێتە بەر حاڵەتی ئاوكردن بەگڕەكەداو, بەئەنجامگەیاندنی ئارەزووە شپرزەكەی. دەشێ ئەمە پێناسەیەك بێ كەئەنجامی تەنیا پوختەی تاقیكردنەوەی خۆم بێ لەبواری چیرۆكنووسینداو, لەباری سەرنجی چیرۆكنووسانیترەوەو لە لایەن رەخنەگرانیشەوە, كەموكووڕیو ناتەواویی تێدا ببینرێ, بەڵام لام وایە كەمادامەكی من ئێستا لەبواری رەخنەو لێكۆڵینەوەیەكی تەتبیقیدام لەسەر چیرۆكێكی دەستنیشانكراو, چاكترو سوودبەخشتر وەهایە كەلەڕوانگەی ئەو پێناسەیەوە تێیبڕوانمو دەستپێكردنو كۆتاییپێهێنانی هەڵسەنگێنم.

ئێمە دەزانین كاك رەزا سەیدگوڵ بەرزنجی, ئەو جۆرە دەستپێكردنەی بۆچیرۆكەكەی هەڵبژاردوە, كەسە سەرەكییەكەی كە(ئارام) ناوێكە, بروسكەیەكی لەناكاوی چاوەڕواننەكراوی پێبگاو, ئیتر لەوێوە بەدەم كارەساتەكانییەوە بدا. بەڵام من لێرەدا دەپرسم: ئایا ئەمە تاقە كاتوشوێنە كەبۆ دەستپێكردنی چیرۆكەكە گونجاوبێ و, ئایا هیچ كاتو شوێنێكیتری تێدانییە بگونجێ ؟!. وەرام: بەڵێ تیایدایەو هێندەی من بەشبەحاڵی خۆم توانیبێتم دەركیان پێبكەم, شەش حاڵەتیتری وامان لەچیرۆكەكەدا دێنە بەردەم كەئەمانەن:

یەكەم: لەو شوێنەدا كەدەڵێ: (قەڵەمەكەی دەرهێنا. لەسەر پارچە كاغەزێك ئەم وشانەی رێكخست.. هتد). ئینجا كەدەپرسرێ: ئەی ئەو بەشەی پێشووی چیرۆكەكە چی بەسەردێ, دەڵێم: ئاسانە..بەشێوەیەك لەشێوەكانی مۆنۆلۆژ, لەو وەختەوەی پارچە كاغەزەكە دەخاتە سەرمێزەكەو بۆی دەردەچێ, تادەگاتە(نەقلیات) دەیگێڕێتەوە.

دووەم: لەو شوێنەدا كەدەڵێ: (گەیشتە نەقلیات. ئەو ماشێنەی كەبەرەو شارەكەیان دەڕۆیشت.. هتد). لێرەشدا سەبارەت بەهەمان پرسیاری پێشوو دەڵێم: یا وەك حاڵەتی پێشوو, بەبەكارهێنانی شێوەیەك لەشێوەكانی مۆنۆلۆژ, كار لەڕووی هونەرییەوە مەیسەردەبێ, یائەوەتا لەڕێگەی گفتوگۆوە لەگەڵ سەرنشینەكانیترو شوفێرەكەدا, باسەكە دەهێنمەكایەوەو وا لەئارام دەكەم هەقایەتەكەی خۆی بگێڕێتەوە, وەیا هەردوو جۆرەكە بەكاردێنم.

سێیەم: لەو شوێنەدا کەدەڵێ: (بریا تەنیا ئەو جارە..ئائەو جارەیان داری خۆزگە دەڕواو..هتد), کەکاتو شوێن هێشتا هەر ناو ئوتومبێلەکەیە. دیارە لێرەدا باشترین شێوە تێکەڵاوکردنی مۆنۆلۆژو دیالۆگە.

چوارەم: لەو شوێنەدا کەدەڵێ: (سەعاتێکی شەویان هەڵدابوو کەگەیشتنە شار..هتد). بەڕای من لەحاڵەتی ئەم جۆرە دەستپێکردنەیاندا, رووخساری هونەریی چیرۆکەکە, دەبێ گۆڕانێکی بنەرەتی بەسەردابێ, چونکە لێرەشدا هەرچەندە هێشتا ماوەی گەڕانەوە بۆ دواوە بەیەکێ لە شێوەکانی مۆنۆلۆژ هەر ماوە, بەڵام لەڕاستیدا لەم شوێنو ساتە ناسکەدا, کەبەشبەحاڵی چیرۆکەکە هەم زۆر لەسەرەتا ئەسڵییەکەی خۆی دوور کەوتوینەتەوەو, هەم زۆریش لەو شوێنمەقسەدە نزیکبووینەتەوە, کەچیرۆکنووس لەگەڵ پاڵەوانی چیرۆکەکەیدا بۆی بەکێش کردووین, بەکارهێنانی ئەو شێوەیە روو لەلاوازیو ناکاریگەری دەکا. بۆیە وا کۆکتر دێتە پێش چاو کەوازیلێبهێنرێ تا(ئارام) دەگاتە ماڵەوەو ژنەکەی دەرگاکەی لێبکاتەوە, ئەوسا لەڕێگەی هەم مونۆلۆژەوە(کەدەتوانرێ ژنەکەشی تێدا بەشدار بکرێ)و, هەم لەڕووی دیالۆگەوە کەبەتەبیعەتی حاڵ ژنەکەی تێدا بەشدار دەبێو, کارەسات لەنووکەوە وەك لەچیرۆکەکەدا هەیە بگێڕدرێتەوە.

پێنجەم: لەو شوێنەدا کەدەڵێ: (دوای نانخواردنی بەیانی بوو..هتد). لەم حاڵەتەشدا سەرلەنوێ مۆنۆلۆژو دیالۆگ دەوردەبینن, بەڵام دەبنە هۆی قرتاندنو بەلاوەنانی گەلێ لەڕووداوەکانی رۆژی پێشووی کارەساتی چیرۆکەکەو, زۆر لەهەستونەستە ساتەوەختییە ناوخۆییەکانی ناخی ئارامیش, کەبەدەم رووداوەکانەوە لەساتی خۆیاندا دەینواندن. واتە لێرەدا مەسەلە دێتە سەرشێوەی گێڕانەوەی ئاسایی.

شەشەم: لەو شوێنەدا کەلەزمانی ژنەکەی ئارامەوە دەڵێ: (تەڵاقم بدە..هتد). ئەمیان دووبارە بەهەردوو باردا ماوەی بەدەمەوە هەیە. یەکەمیان بەباری مۆنۆلۆژدا, وەك ئەوەی کەچیرۆکنووس بەدوایدا دەڵێ:(ئەم وشەیە وەك بەنج لەلەشی گەڕاو..گیانی خاوکردەوەو..وەکو مستێك بێودرابێ لەتەپڵی سەری..هەژاندی.. گێژی کرد..ژوورەکە کەوتە خولانەوە لەبەرچاوی . وشەکە لەمێشکیا زرنگایەوە..)و, ئیتر بەدوایدا بەمۆنۆلۆژ بەدەمییەوە بدرێ, ئارام کارەساتەکە لەنووکەوە لەبیرەوەریی خۆیدا بژێنێتەوە. دووەمیان بەیاری گێڕانەوەی ئاساییدا بەدیالۆگ لەنێوان ئارامو ژنەکەیداو, بەڕوونکردنەوەکانی چیرۆکنووس خۆی سەبارەت بەکارەساتەکە.

ئەمە ئەو شەش حاڵەتەیترنو, رەنگیشە یەکێکیتر بتوانێ حاڵەتیتریش بدۆزێتەوە. کەوابێ لە چیرۆکی(بروسکە)دا, گەلێ شوێنیتری تێدان جگەلەوەی چیرۆکنووس هەڵیبژاردوە, کەبۆ دەستپێکردن دەشێن. بەڵام ئایا کامیان شوێنی هەرەگونجاوو کاریگەرە..گونجاوو کاریگەر لەڕووی تەکنیکەوە, کەلەئەنجامیشدا مەبەست کارکردنە لەبیروهۆشی خوێنەرو, سازدانی گونجاوترینو کاریگەرترین باری هونەری بۆ ئەو. ئایا ئەوەکەی چیرۆکنووس خۆیەتی, یا یەکێ

لەشەش حاڵەتەکەی‌تر, وەیا هەرهیچیان؟!. من بۆ وەرامی ئەم پرسیارە, پێشەکی بەچاکی دەزانم سەرنجتان بۆ ئەو قانوونە رابکێشمەوە, کەسەبارەت بەمەسەلەی کات‌و شوێن لەچیرۆکی کورتدا نیشانم دا. چونکە ئەم مەسەلەی دەستپێکردنە تەواو بەندی قانوونەکەیەو, بارە هەرەگونجاوو کاریگەرەکەی, لەجەوهەرو مەغزای ئەوەوە وەردەگرێ. دیارە کەکات‌و شوێن لەحاڵی‌حازریاندا لەچیرۆکی کورتدا سنوورداربن‌و, کەدەستپێکردنیش هەردەم لەحاڵی‌حازرەوەبێ(کەئەمەش بۆ خۆی سەبارەت بەدەستپێکردن لەچیرۆکی کورتدا قانوونێکە), ئەوا دەبێ بگەینە ئەو ئەنجامەی کەبڵێین: کەوابێ چاکتر وایە ئەو دەستپێکردنە, ناوەندیترین ساتی نێوان ئەو سنوورەی بۆ هەڵبژێردرێ, چونکە ئەمە دەبێتە یاریدەدەرێکی گەورە بۆ چیرۆکنووس, تا بتوانێ ماوەی حاڵی‌حازرەکە هێجگار کورت بکاتەوەو, تەنانەت لەهەندێ حاڵەتدا بیگەیەنێتە رادەی ماوەی جگەرەکێشانێك, کەهیچدوور نییە چیرۆکەکە بەنووسین, خۆی‌بدا لەدە لاپەڕەی فلوسکاب.

لێرەدا بابگەڕێینەوە سەر نموونەکەی خۆمان, چیرۆکی بروسکە. لەبروسکەدا کەسەرنج دەدەینە دەستپێکردنەکەی, هەست دەکەین لەوەدەچێ کەکات دەمەدەمی عەسر, یا عەسرێکی درەنگ , یا سەرلەئێوارەبێ. لەچیرۆکەکەدا ئەوە ئاشکرایە کەنەلەوە زووترەو نەدرەنگ تر. بەڵام با ئێمە عەسرە درەنگەکەی بۆ هەڵبژێرین‌و وای دیاری‌بکەین, کەوەختێ لەدەرگادراو ئارام بروسکەکەی پێگەیشت,کات سەعات پێنج بوو. کەوابێ تەواوی سەعات پێنجی عەسر ئەو ساتەیە, کەچیرۆکنووس بۆ دەستپێکردنی چیرۆکەکەی هەڵیبژاردوە. چاکە..ئینجا ئارام تاخۆی دەگۆڕێ‌و کەلوپەلی پێویست دەپێچێتەوەو, پارچە کاغەزەکە دەنووسێ‌و بۆ دانیشتوانی ناوماڵەکەی جێدێڵێ(کەدیارە لەو وەختەدا لەماڵ نین), هەر هیچ نەبێ چارەکە سەعاتێکی پێدەچێ. تکایە لێرەدا ئەوە بهێننەوە یادتان, کەمن وتم ئەم شوێنە یەکێکە لەو شوێنانەی‌تر, کەجگە لەوەکەی چیرۆکنووس هەڵیبژاردوە, بۆ دەستپێکردن دەگونجێ. واتە ئەگەر لێرەوە دەستی‌پێبکردایە, لەوێوە چارەکە سەعاتێکی لەکاتە حاڵی‌حازرییەکەی چیرۆکەکە کورت دەکردەوە.

ئینجا ئارام دەچێ بۆ نەقلیات‌و ئەمەش وەکو چیرۆکنووس خۆی نووسیویە: (وەکو سەرخۆش بەڕێگادا دەڕۆیشت..تد), کەوا دەگەیەنێ بەپێ چووبێ بۆ نەقلیات, نەك بەتەکسی یا هەر ئوتومبێلێکی‌ترو, با ئێمەش وای‌دابنێین کەماڵەکەی لەنەقلیاتەکەوە نەدوورەو نەنزیك‌و, یەکێکیشە لەشارەکانی کوردستان نەك بەغداو مووسڵ‌و بەسرە, دەڵێین: ئەمەش هەر هیچ نەبێ چارەکە سەعاتێکی پێدەوێ. لێرەدا سەرلەنوێ حاڵەتە دووەمەکەی دەستپێکردنتان دێنمەوە یادو دەڵێم: چیرۆکنووس دەیتوانی بۆ ماوەی ئەو چارەکەش, ماوەکە کورت بکاتەوە. ئینجا ئارام ئوتومبێل دەگرێ‌و دەکەوێتە رێ‌و, لەرێگا لەناو ئوتومبێلەکەدا لەدڵی خۆیدا دەڵێ: (بریا تەنیا ئەو جارە..هتد), کەحاڵەتە سێهەمەکەیەو ئەمەش باهەروا نیو سەعاتی بۆ دابنێین. واتە نیو

سەعاتی‌تریش کەمکردنەوە لەکاتەکە. لێرەوە ئیتر رۆژ ئاوا دەبیٚ‌و شەو دادیٚ‌و تێدەگەین, کەوەختیٚ ئارام دەگاتە ئەو شارەی بۆی دەچیٚ, سەعاتێکی شەو رابوردوە. ئەگەر گریمان وەرزەکە وەهایە کەرۆژ لەسەعات شەش‌و نیودا ئاوابیٚ(کەئەمە رۆژێك لەرۆژانی وەرزی بەهار دە گرێتەوە), ئەوا دەزانین کەئەو لەسەعات حەوت‌و نیودا گەیشتۆتە جیٚ, واتە دوو سەعات‌و نیو دوای بەرێکەوتنی لەشارەکەی‌ترەوە. وەختێکیش دەڵێم: تا ئێرە هێشتا ئەو ساتە هەرناوەندییەو نەبوو بۆ دەستپێکردنە هەرەگونجاوو کاریگەرەکە, ئەوا دەگەینە ئەو ئەنجامەی کەچیرۆکنووس لەرووی تەکنیکەوە, بەپێچەوانەی قانوونەکەوە کرداری‌کردوەو, بەوە ئەو هەلەی لەدەست داوە کەدەیتوانی ماوەی کاتی حاڵی‌حازری چیرۆکەکە, دوو سەعات‌و نیو کەم بکاتەوە.

لەمەوە بۆمان دەردەکەویٚ ئەم تەواوی سەعات حەوت‌ونیوە, کەئارام تیایدا لەگەڕانەوەیدا بۆ لای ژنەکەی دەگاتەجیٚ, ئەو ساتە هەرە ناوەندییەیە کەمن مەبەستمەو باسیم بۆکردن, چونکە لێرەدا هەردوو جەمسەری تەواوی کارەساتەکە, لەئانوساتدایە بەیەك بگەن. ژنێك‌و بروسکەیەکی بۆ مێردەکەی ناردوە, کەبەپەلە بگەڕێتەوەو لەچاوەڕوانی گەڕانەوەکەیدایە. مێردێك‌و بروسکەیەکی بەپەلەی لەژنەکەیەوە پێگەیشتوە کەبەپەلە بگەڕێتەوەو, ئەوەتا گەڕاوەتەوەو گەیشتۆتەجیٚ‌و بەرەوماڵ خۆی دەکوتیٚ. واتە دوو جەمسەری یەك کارەسات‌و لەئانوساتدایە بەیەك بگەن. کەبەیەکیش گەیشتن, باسەکە دەبڕێتەوەو کورتوموختەسەر ئەم چیرۆکە تەواودەبیٚ‌و, چیرۆکێکی‌ترو بگرە دەیانی‌تر بەدوایدا دەستپێدەکەن‌و, تەواودەبن‌و دەستپێدەکەنەوە. بۆیە من ئیتر سەبارەت بەبەشی دووەمی چیرۆکەکە(ئەو بەشەی کەدەکەوێتە رۆژی دوایی), لەم رووەوە لەسەری ناڕۆم, چونکە ئەو درێژەپێدانی کاتە هەر لەبنەڕەتەوە لەچیرۆکی کورتدا رەت دەکرێتەوە. بەڵام ئەوەبوو من تەنیا بۆ مەسەلەی دەستپێکردن حاڵەتی شەشەمم لێدەرهێنا, واتە ئەو ساتەی کەژنە بەئارامی مێردی دەڵیٚ: (تەڵاقم بدە), کەبەم جۆرە دەستپێکردنە کات‌وشوێن لەحاڵی‌حازریاندا, هەر تەواو لەچیرۆکەکەدا دەگۆردڕا.

شەشەم:

ئینجا ئەگەر ئەمانە تێبینییە سەرەکییەکانم بن لەبارەی چیرۆکەکەوە, ئەوا هەندیٚ تێبینی لاوەکیشم هەن, لەو بابەتەی کەوەختیٚ لەچیرۆکێکدا کەڵەکەدەبن‌و دەنیشنە سەریەك, بۆ خۆیان دەلاقەیەکی هونەریی تێدا دروست دەکەن‌و, بمانەویٚ‌و نەمانەویٚ کارێکی گەورە دەکەنە سەر چیرۆکەکە. وەکو چی؟!..وا لەم چەند بەندەدا روونی‌دەکەمەوە. .

1ـ لەچیرۆکەکەدا نووسراوە: (بروسکەکەی لەناو زەرفەکە دەرهێنا)..(بەخێرایی‌و بێگیربوون دەگەڕێیتەوە..ئیمزا..خەرامان). من لێرەدا دەپرسم: ئایا ئەو وشەی (ئیمزا)یە لەوێدا تاچ رادەیەك شیاوو بەجێیە؟!. ئایا گومان لەوە بکەم کەڕەنگ بیٚ کاك رەزا تاکاتی نووسینی ئەو چیرۆکەی, نەهیچ بروسکەیەکی ناردبیٚ‌و نەپێی‌گەیشتبیٚ؟!. گریمان وەهایەو ئەوە بۆتە هۆی غەفڵەتەکەی .

بەڵام وەکی‌تر خۆ مەرج نییە هەر شتێ کەچیرۆکنووس لەبارەیەوە دەدوێ, دەبێ بەسەرخۆی هاتبێ‌و, خۆی راستەوخۆ تاقیکردبێتەوەو تیایدا ژیابێ, ئەگەر وا بوایە دەبوو هەر چیرۆکنووسەو تەنیا هێندەی لەباردا بوایە, کەمێژووی ژیانی خۆی بنووسێ!. مەسەلەکەش سووکوئاسان بریتییە لەوەی کەنەمن وەختێك بروسکەیەك بۆ یەکێك دەنێرم دەنووسم(ئیمزا..حسێن)و, نە ئەو پارچە کاغەزەشی کەلەلایەن پۆستەوە دەگەیەنرێ بەو کەسە لەسەری نوسراوە(ئیمزا حسێن) . بەڵکو تەنیا دەنوسرێ(حسێن). چونکە من ئەگەر ئیمزاکەشم لەسەررووناوەکەمەوە دابنێم لەپۆستەخانەش پێ بەزەویداوبدەم‌و سووربم, کەهەر دەبێ ئیمزاکەمی وەك ئیمزا نەك وەك وشە لەسەربێ, ئەوان هەم کەمێکیش پێم پێدەکەنن‌و هەم دەشڵێن نابێ, لەبەرئەوەی جیهازەکان چ لاسلکی‌بێ‌و چ بەتەلەفۆن, لەتوانایاندا نییە شێوەی ئیمزاکە راگەیەنن. سا هەر لەبەر ئەمەشە کەلەناردنی بروسکەدا, دەقەکەی ئیمزا ناکرێ‌و تەنیا ناوی کەسەکەی لەژێرەوە لێدەدرێ, بۆیە دەبوو کاك رەزابینووسیایە. (بەخێرایی‌و بێگیربوون دەگەڕێیتەوە..خەرمان). ئەمە یەکێکە لەو غەفڵەتانەی, کەبەداخەوە وێنەیان هێشتا لەچیرۆکی کوردیماندا زۆرە.

بێگومان زمان کۆڵەکەیەکە کەبەبێبوونی, هەر لەبنەرەتەوە نوسینیش نابێ. جا کەئەمە راستییەك بێ‌و زەق لەبەرچاوبێ, دیارە دەبێ نووسەرو بەشێوەیەکی تایبەتی نووسەری کاری ئەدەبی, بایەخێکی تەواو بەزمان بداو هەقی خۆی بداتێ, چونکە ئەگەر وا نەکاو ئەگەر تیایدا بەئەنجامێکی باشیش نەگا, ئەوا مەسەلە بەسەر خۆیدا دەشکێتەوە..خۆی لەمەرجێکی هەرەسەرەکیی سەرکەوتن بێبەش دەبێ‌و لەئەنجامدا کەلێنێکی گەورە دەکەوێتە بەرهەمەکانییەوە, کەشکستییە لەزماندا.

ئاشکرایە ئەمە ئەوە ناگەیەنێ داوا لەنووسەر بکرێ, کەلەزانینی زمانەکەیدا لەڕووی زمانەوانییەوە, زاناو پسپۆڕەکان بۆڕبدا یاشان لەشانیان بدا (کەڕەنگە بەلێهاتوویی خۆی‌و بێئەوەی بیکا بەئەرکی سەرشانی خۆی, وەها هەڵبکەوێ). نەخێر..ئەمە باسێکەو جیاوازە لەوەی ئێمە مەبەستمانە. بەڵام هێندە هەیە نووسەر بەتوندی ئەوەی لێداوا دەکرێ, کەبەسەر زمانەکەیدا وەك ئامرازێك بۆ دەربڕین‌و راگەیاندنی مەبەست, بەشێوەیەکی کاریگەرو پوخت بەخوێنەر, زاڵ بێ‌و لەم رووەوە تیایدا ساتمە نەکاو دانەمێنێ. لەڕاستیدا ئەم مەسەلەیە بۆ نووسەری کورد, لەئێستادا بۆتە بارێکی گرانی لاوەکی, کەدەبێ شانی بداتە بەرو شانبەشانی کۆششکردنی لەبواری خولقاندن‌و داهێنانی ئەدەبیدا, لەمیشیاندا خۆی ماندوو بکاو بەشێوەیەکی تایبەتی ئاگاداری‌بێ. هۆی ئەمەش وەك هەموو دەزانین, ئەو بارە نائاساییەیە, کەلەم پلەیەدا زمانەکەمانی پێدا دەڕوا, واتە باری هێشتا نەمەیینی لەڕووی زمانەوانییەوە, بەهەموو لقەکانییەوەو لەڕووی یەکنەگرتنی زاراوە جۆراوجۆرەکانیشییەوە. ئینجا هۆی حاڵەتەکەش هەروەها لەهەموان

ئاشکرایە، کەتەمەنکورتیی نووسین بەزمانەکە، تەمەنکورتیی کۆششکردنە بۆ چارەسەرکردنی گیروگرفتەکانی، لەپاڵ هۆیە سیاسییەکەشدا.

دیارە من لێرەدا ئەم پێشەکییەم بۆیە هێنایەوە، تا وەختێ دێمە سەر باسکردنی کێشەکە، واتە کێشەی زمان لەچیرۆکەکەی کاك رەزادا، وا نەڕوانرێتە تێبینییەکانم، کەگوایە دوور لەپێزانینی پانیوبەرینیی گیروگرفتەکەو، بەبێئاگاداریی هەموو لایەنەکانی،دێمو چیرۆکەکەی ئەو لەم رووەوە دەدەمە بەرنەشتەر..دەڵێم دەیدەمە بەرنەشتەرو هەرگیز بەقەدەر موویەکیش، مەبەستم ئازاردانی دڵی کاك رەزا نییەو، قەت بۆ ئەوە ناچم لەنرخی ئەو کۆششەی کەم بکەمەوە، کەلەکۆڕی هونەری چیرۆکنووسیندا دەیدا. بەڵکو تاقە مەبەستم دەستگرتنی نەك تەنیا ئەو، بەڵکو خۆشمو هەموو برا چیرۆکنووسەکانمەو، وریاکردنەوەی هەموو لامان لەمەسەلەی پێویستیی بایەخداندا بەزمان لەنووسینەکانماندا.

ئێستا بابێمە سەر تێبینیەکانم..

کاك رەزا هەر لەیەکەم رستەی چیرۆکەکەیدا دەڵێ: (ژمارەی بەردەرگاکەی خوێندەوە). لەکاتیکدا راست ئەوەیە بینووسیایە ـ سەرـ نەك ـ بەرـ. چونکە ـ بەردەرگاـ ئەوە دەگەیەنێ کەژمارەکە لەسەر لەوحەیەك یاهەر شتێکیتر، بەجیا نووسرابێو لەبەر دەرگاکە دانرابێ، کەلە ولاتی ئێمەداو(لەولاتانیتریشدا) وا نییە، بەڵکو یا ئەوەتا هەر لەسەر دەرگاکە خۆی دەنووسرێ، وەیا لەسەر لەوحەیەكو بەسەر دەرگاکە یا سەروویدا دادەکوترێ. شێوەی یەکەمیان لەسالانی زوودا باوبوو. شێوەی دووەمیان لەم سالانی دواییەیدا بووە بەیاو.

لەشوێنێکیتردا نووسیویە: (کەوتە قسەکردن لەبەرخۆیەوە). ئەمە ئەو گرفتەیە کەنووسەرانمانو بەتایبەتی لاوەکانمان، بەشێوەیەکی فراوان گیرۆدەی بوون. لەکاتێکدا چارەسەرکردنو خۆ لێرزگارکردنی گەلێ ئاسانە. کورتوموختەسەر، هەردەم کار(فعل) لەڕستەدا بخەرە کۆتاییەوە. وەك ئەوەی بنووسیت: (لەبەرخۆیەوە کەوتە قسەکردن)، کەئەمە بەسەر 95٪ حاڵەتەکاندا دەگونجێو، ئیتر ئەو 5٪ کەشی بدەرە دەست سەلیقەی خۆت لەزمانەکەتدا. من باوەڕم وایە کەئەم گوێنەدانە بەو بنەما ئاسانە یا پێنەزانینی ، لەوەوە هاتوە کەلە قسەکردنو گفتوگۆی ئاسایی خەڵکەدا، تەواو رەچاوناکرێو هەڕەمەیی دەدرێتەبەری. بۆیە ئەو نووسەرانەشمان هەر بەو پیودانگەوە هەڕەمەیی دەیدەنەبەری. لەکاتێکدا لەنووسیندا کەکردارێکەو بەتێگەیشتنەوەو بەڕێکوپێکی، یا بەڕێکوپێککردنەوە دەکرێو ئەنجام دەدرێ، دیارە دەبێ ئەو کردارە زمانەکەش بگرێتەوە، کەوەك وتمان ئامرازی دەربڕینو راگەیاندنی مەبەستە.

کاك رەزا لەچوار رستەی تری چیرۆکەکەیدا، ئەم هەڵەیە دووبارە دەکاتەوە کەئەمانەن:

1ـ گەلێ لێکدانەوەو هێنانوبردن خۆیان دا لەتەلی بیرکردنەوەی.

2ـ هەرچەند نزیك دەبوونەوە لەشار.

3ـ بابەو هیلاکییە پێی‌نەڵێم تابەیانی .

4ـ ژوورەکە کەوتە خوولانەوە لەبەرچاوی.

وەکی‌تر لەچیرۆکەکەدا, هەندێ رستەو دەستەواژەی شلوشێواو بەرچاو دەکەون, وەك:

1ـ دڵی خێرا, خێرا کەوتە کوتەکردن, چاکتر وابوو بنووسێ: دڵی کەوتە لێدان. یا دڵی دایە کوتەکوت.

2ـ نەفەرەکانی لاڵوپاڵ کردبۆوە. راستتر وایە بڵێ. نەفەرەکانی لاڵوپاڵ خستبوو.

3ـ ئەوەندەی(تر) مەراقی زیا(تر)و ئاڵۆز(تر)دەبوو. کۆکتر ئەوەبوو بینووسیایە: ئەوەندەی‌تر مەراقی زیادو ئاڵۆز دەبوو.

4ـ بالەکورتی پێت بڵێم. راستتر وایە: بابەکورتی پێت بڵێم.

5ـ وەك بەنج لەلەشی گەڕا. راستتر وایە: وەك بەنج بەلەشیدا گەڕا.

مەسەلەی(دا)ی پاشگر: چیرۆکەکەی کاك رەزا لەم گرفتە باوەی‌تریشدا بێبەش نییە, ئەگەرچی تاکوتەرایەو رێژەی دانەنابێ لەگەڵ دانانیدا, لەو رستانەدا کەئەم حاڵەتەی تێدەکەوێ زۆر کومە. هەروەکو لەزۆربەی ئەو رستانەدا, (د)کەیان تێدا قووت دراوەو بووە بە(یا). واتە کاك رەزا بەسێ جۆر مامەلەی لەگەڵ ئەم کێشەی (دا)یەدا کردوە:

یەکەم: دانان‌و نووسینی بەشێوە ئاساییەکەی وەك: بروسکەکەی لەناو لەپیدا- لەچاوانی یەکتردا- هەموو کەسێکم لەتۆدا..هتد.

دووەم: قووتدانی دالەکە وەك: لەجێگاکەیا دانیشت ـ لەخولیای بیرکردنەوەیا- لەگەڵ تەماشاکردنیا..هتد.

سێیەم: دانەنانی وەك: لەلەپیان(دا)- لەچەشنی بازنەیەکی داگیرساوی کپ(دا)- رەشی لەدڵی (دا)هەڵدا- تەماشاکردنیان لەیەك خاڵ(دا)- وەك بەنج بەلەشی(دا) گەڕا- خۆشەویستیت نەماوە لەدڵم (دا)..هتد.

ئەمە تەقەلایەکم بوو لەبواری رەخنەی تەتبیقیداو, وا تێدەگەم کەبۆ ئەدەبەکەمان بەگشتی‌و بۆ هونەری چیرۆکنووسینمان بەتایبەتی , شتێکی پێویستەو دەبێ خەمی یخۆین. هەروەکو حەزدەکەم ئیشارەت بەوەش بدەم, کەمن لەم کۆششەمدا پتر پشتم بەتاقیکردنەوەی خۆم لە کۆڕی هونەرەکەدا بەست‌و, بەسەر ئەو چیرۆکی (بروسکە)یەی کاك رەزا سەیدگوڵ بەرزنجیمدا سەپاند. هیوادارم سوودێکمبەخشی‌بێ‌و توانیبێتم ئەوەی دەیزانم بەغەیری خۆمم راگەیاندبێ.

گۆڤاری بەیان ـ ژ/ 58ـ 1979

دوو چیرۆك‌و هه‌ڵسه‌نگاندنێك

1ـــ چیرۆكی بووك‌و به‌فر

ئاسمان تارای سپی به‌سه‌ر زه‌ویدا داوه‌. به‌فر چڕو هێمن كلووكلوو, په‌پوله‌ئاسایی ده‌نیشێته‌ سه‌ر زه‌وی. ئاسته‌مه‌ ورده‌كانی باوه‌ش به‌یه‌كدا ده‌كه‌ن. دڵدارانه‌ تێكه‌ڵ ده‌بن. تاوتاو سروه‌یه‌ك هه‌ڵده‌كات. ده‌مده‌م كولووه‌كان ورده‌بنه‌وه‌. ده‌بنه‌ ته‌رزه‌لووكه‌و با گێژی ده‌دات. به‌فرێكی قایمه‌, جووتیاره‌كان دڵیان خۆشه‌. هه‌موو مێرووی زه‌وی ده‌كوژێت, كانیاوه‌كان ده‌ژیه‌نێته‌وه‌. ته‌ڕه‌ی هاوینیش مشه‌ ده‌بێت. ساڵه‌كه‌ی سه‌خته‌.

(كه‌ئاوا ره‌شكه‌نه‌ك ده‌بڕا, له‌گه‌ڵ كوڕگه‌لی مه‌ڵكه‌ندیدا كاڵه‌و پێتاوت ده‌به‌ست, بۆ كه‌وگرتن‌و نیمچه‌ ڕاوێك رووتان له‌كه‌مپاكه‌و خوار گرده‌ سووتاوه‌وه‌ ده‌كرد. ده‌بوو به‌قریوه‌. كه‌وو باڵنده‌ی برسی‌و كه‌سیره‌ش باڵێك ده‌فڕی‌و خۆی به‌ده‌سته‌وه‌ده‌دا. به‌خۆشییه‌وه‌ ده‌گه‌ڕانه‌وه‌و كۆڵه‌كه‌تان پڕ. گه‌ڕه‌كه‌كه‌تان ئه‌م حه‌لانه‌ خۆشی‌خۆشی بوو. ساڵی واخێرتان بۆ به‌فربارین نه‌ده‌كرد. ئێستا نیوه‌ی چله‌یه‌, كاتی به‌فر داپۆشینه‌.چاڵه‌ به‌فره‌كان هه‌ندێكی وه‌ك خاڵی گۆنا به‌گۆیژه‌وه‌ به‌دیوی شاردا خۆی ده‌نوێنێت. بیرت دێت. چاڵی خله‌كۆیی‌و چوالان‌و كونه‌قه‌ل‌و به‌رزان‌و گوڕگه‌ڕی‌و چه‌وته‌و هه‌لوه‌لان, به‌دیوی شاردا بوون. چاڵی شیخ وسوو, چاڵه‌ گه‌وره‌و وه‌ستا غه‌فوورو خێچكه‌و میكاییل‌و قه‌ره‌نی‌و قوڕاوی‌و مامه‌حلان‌و مسته‌فای حه‌مه‌ی عه‌زیز, له‌دیوی ئه‌ودیوی بوون. ئه‌م چالآنه‌ش گه‌لێك ئه‌مده‌ست‌و ئه‌وده‌ستی كردبوو. به‌فر داپۆشینیش پیشه‌ی باپیران بوو كه‌ بۆ ئێوه‌ مابووه‌وه‌.چاڵه‌كانی ئه‌م دیو به‌باره‌ش نه‌بوایه‌ پڕ نه‌ده‌بوو. به‌ڵام چاڵه‌كانی ئه‌و دیو به‌بای شه‌ماڵ‌و وه‌شت‌و راسته‌باش پڕ ده‌بوون. هه‌ندێك چاڵ باپێچ بوو. كه‌باكه‌ به‌فره‌كه‌ی ده‌كوتا ته‌ڕترو ره‌قتر ده‌رده‌چوو. ئه‌بوایه‌ به‌فره‌كه‌ له‌مه‌تر كه‌متر نه‌بوایه‌ ئه‌وجا به‌كه‌ڵكی داپۆشین ده‌هات. به‌فری كه‌ڕه‌پوو به‌كه‌ڵك نه‌ده‌هات. كرپه‌ی ده‌هات به‌ڵام به‌فرێك تاوگر بوایه‌ به‌فری چاك بوو. چاڵه‌ به‌فره‌كه‌ی ئێوه‌ بچووك نه‌بوو. سی مه‌تر درێژو هه‌شت مه‌تر پان‌و چوار مه‌ترێكیش قووڵبوو. به‌فری چاكی‌ده‌گرت. ئێوه‌ خۆتان وا گه‌وره‌تان كرد. كرێكارێكی زۆرتان بۆگرت. هه‌موو سالێكیش له‌پایزدا چاڵه‌كه‌تان پاك ده‌كرده‌وه‌ تا ئاماده‌ی به‌فری تازه‌ بێت. ساڵی وا هه‌بوو به‌فر زۆربوو. خۆی پڕ ده‌بوو. به‌ڵام به‌زۆری پشت چاڵه‌كه‌ كلیله‌ی هه‌ڵ ده‌دایه‌وه‌. لووس ده‌بوو. ده‌بوو به‌فره‌كه‌ ئاو بگرێته‌ خۆی ئه‌وسا هولۆرتان ده‌كرد. به‌مشار به‌فره‌كه‌تان پارچه‌پارچه‌ ده‌كرد. هه‌ر هولۆرییه‌ك مه‌تره‌ چوار گۆشه‌. یان گه‌وره‌تریش ده‌بوو. ژێره‌كه‌شتان به‌خاكه‌ناز ده‌گوروو. ئینجا گوریستان تێده‌خست‌و به‌ده‌م ئاره‌قڕشتن‌و پێكه‌نین‌و خۆشییه‌وه‌ راتانده‌كێشایه‌ چاڵه‌كه‌وه‌. به‌خاكه‌ناز وردتان ده‌كردو كوێ چاڵ بوایه‌ پێی پڕتان ده‌كرده‌وه‌. چین چین چاڵه‌كه‌شتان ده‌شێلاو لووس ده‌كرا. تاقمێك به‌فره‌كه‌ی هولۆرده‌كردو تاقمێكیش ده‌یشێلا به‌ڵام كه‌مه‌ره‌تان داپۆشرێت. كاره‌كه‌ گران بوو به‌ته‌نها نه‌ده‌كرا. كرێكار له‌ شارباژێڕه‌وه‌, له‌نۆدێ‌و گورگه‌ده‌رو سیته‌ك‌و چنگیان‌و باراوو

قڕگەوە دەهاتن. پێش مەڵکەندییەکان دەگەیشتنە سەرچاڵەکان. ڕۆژی بەسێ پەنجایی‌و بەویژدانیش کاریان دەکرد. پێویستیشیان بەچاودێری‌و هانەهان نەبوو. هەبوو لەناو شارەوە کرێکاری دەهێنا. پیرەکان دەچوونە ئەشکەوتەکەی بن بنار تا کرێکارەکان دەگەیشتن. گەنج تەکانی‌دەداو سەردەکەوت. پیرەکانیش هەتاو گەرم دەبوو ئەوسا دەگەیشتنە سەر چاڵەکانیان. ئێوە لەشارەوە کرێکارتان نەدەبرد. هەموو ساڵێك لەسیتەکەوە چل کەستان دەهێنا. جاری واهەبوو هەتا تۆدەگەیشتیتە سەرچاڵەکە, ئەوان بڕێکی باش کارەکەیان دەکرد. بەدڵی تۆش کاریان دەکرد. تۆ زمان‌و ڕەفتارت لەگەڵیاندا شیرین بوو. بگرە ڕۆژی وا هەبوو تۆ هەر بەلاشیاندا نەدەچوویت. ئەوان کارەکەیان بۆ دەکردیت‌و ڕۆژی دوایی ئاگادار دەبووی کەچی کراوەو چی نەکراوە).

لەپەنجەرەکەوە چاو دەبڕێتە چۆلەکە برسییە کزۆڵەکان کەسرەوتیان لەبەربڕاوە. دەروویان لێبڕاوە. چۆلۆکەی گیانی ئەمیش دەمێکە ستارەو هەنەرانی ون کردوە. مژێکی توند لەجگەرەکەی دەدات‌و بەدەم دووکەڵ بەبادانەوە گورگەی گوێسەوانەکانیان دەژمێرێت‌و کەبیرو بالیشمەکانیان بەسەردەکاتەوە. بیر لەتەمەنی خانووەکەیان دەکاتەوە. دەبێت جێگەکەی هی چەند پشت بێت؟!. لەژماردە نایەت. جگەرەکەی توند بەتەپڵەکەیدا دەفلیقێنێتەوەو, دەستێك بۆ ژێر بەتانییەکەی دەبات. قاچە سڕەکەی کەمێك هەڵدەگلۆفێت‌وهەناسەیەکی قووڵ هەڵدەکێشێت. گێژاوی بیرەکەی سوێ دەباتە دڵیەوە. چاو دەبڕێتە بەفرەکە کەباکە گێژی‌دەداو دەیەوێت رووی پەنجەرەکەی لێبگرێت. بەڵام دیسانەوە دەکەوێتە گێژەنی بەفرهانینەکەی جارانی.

(کەدەست بەبەفرداپۆشین دەکرا ورنگ نەبوو تادادەپۆشرا. هەوریش بوایە هەردەچوون. ڕۆژی وا هەبوو ئاسمان تووش بوو. ڕۆژی لێدەگۆڕین. ناچار زوو دەستتان هەڵدەگرت‌و دادەپەڕینە خوارەوە. یان ئەگەر فریا نەکەوتنایە خۆتان بۆ بناویلە دەکوتا. گەلێك ڕۆژی وەك ئەمڕۆژەی ئەمڕۆتان لەسەر چاڵە بەفرەکان دیوە. ڕەشەبا تۆزێ بەفرەکەی بەگژدا کردوون. دەرزیئاژنی رووە سوورهەڵگەڕاوە سڕەکانتانی کردووە. گەڵێ ڕۆژ دەست سڕدەبوو لەگۆدەچوو. چاو ئاوی پێدا دەهاتە خوارەوە. ڕێشکەو پێشکەشی‌دەکرد. بەپەلە نێڵەنێڵ ئاگر دەکرایەوە. بەڵام سەرما کەمتر بەتۆی دەوێرا. تۆ داروبارت قایم بوو. ڕۆژێك نەبوو دەستت لەگۆبچێت. بەڕاستی کارێکی گران بوو. کوڕی دەویست بەرگە بگرێ. بەڵام ئێوە قاڵی ئەو کارەو لەوەیش گرانتر بوون. ساڵی وا هەبوو بەفرەکە زۆر نەبوو بەدووسێ بەفربارین ئەوسا چاڵەکان پڕدەکران. کەپڕیش دەبوون ئارەقی ماندوێتیتان دەسڕی. دەکەوتنە مشووری کابردن‌و داپۆشینی بەفرەکە. ئێوە خەمی کاتان نەبوو وەك زۆربەی مەڵکەندی, کای خەرمانی خۆتان هەبوو. دوو کایەن کاتان هەبوو. بەشی ئاژەڵ‌و ڕەشەوڵاخ‌و وڵاخی بەرزەو بەفر داپۆشینیشتان هەبوو کەسەدو بیست باریك کای دەویست. دەبوو بەفری چاڵەکە بستێك‌و چوار پەنجە کای لەسەر بێت ئەوسا دڵنیا دەبوون کەباران

پێی ناوێرێت‌و بۆ هاوین دەمێنێتەوە. کا کۆنەکەی پاریشتان دەدا بەسەرکا تازەکەدا. چونکە قورس بوو تا با, کاکە نەبات. مانگی جارێکیش سەرتان لێدەدا نەکو کەروێشك کون بکاتە کاکەو بەفرەکە بخوات. ئینجا دەکەوتنە بەسەرکردنەوەی دەغڵ‌و نیسك‌و نۆکی بناری گۆیژەتان. قەراغ شار سەوز دەچووەوە. بست بست لەگەڵ هەڵچوونی دەغڵەکانتاندا دەروونی ئێوەش شکۆفەی دەکرد. ورنگ بۆ ئێوە نەبوو وەك ئاشی با هەڵدەسووڕان. هەیتێك دەغڵ بوو هەیتێکی‌تر ئاژەڵەکانتان. خۆشخۆش بەرخۆلەی تازەو کارژۆڵەی جوانجوان بەباوەش لالۆ کەریم‌و مامەولاوە دەگەیشتە گەڕەگ. تا کاتی بەهار دەهات‌و کەمێك گەرمی‌دەکرد. دووەم مانگی بەهار هەندێکیان بۆ شەربەتی ناو شار دەکەوتنەخۆ. بارە بارە بەفر دەهێنرا. لەبارانبڕنیشدا گەرم دەست بەهێنانی بەفردەکرا. لەهەشتی ئێوارێوە تا سەعات سێی شەو بەرووددوا دەکەوتنە جمە, سەرەوژوور. خەویش سواری سەرتان دەبوو. هەندێك خۆی بەسەر کورتانی وڵاخەکەیدا دەداو دەکەوتە قنگەخەو. هەندێك بەسەر ولاخەکەوە شۆڕدەبووەوە بیئەوەی بکەوێتە خوارێ. وڵاخە بەڵەدەکانیشتان کەقەتار دەکران, نەرم ملی رێیان دەگرت‌و ئاوازە شیرینەکەی زەنگوڵە وردەکانی پاڵوو زەنگ‌و قۆڕو پۆڵای ملیان سیمفۆنییە نەرمە خەو هێنەرەکەی رێی ساڵەهای‌ساڵتان بوو, ئەگەرچی پیرەکان پێیان شەرم بوو بنوون. ئاوا وڵاخ دەگەیشتە سەر چاڵ‌و رادەوەستا. ئەوەی کەنووستبوو خەبەری دەبووەوە. تاکەتاکەش هەبوو لەبن بنار, یاکەمپاکە بەسەر ولاخەکەیەوە خپ خەوی لێدەکەوت. وڵاخیش هەڵۆێستەی دەکرد. لەناکاو لەقاقای هاوڕێکانی بەئاگادەهات, لەکاروان بەجیماو پەنجەی خۆی دەگەست‌و بەبۆڵەبۆڵ‌و لەخۆبوونەوەوە ملی شۆڕدەکرد. پێشکەوتەی پاشکەوتە بوو. بەڵام تۆ کوڕێکی کردەو کارامەبوویت رێی ئەو گاڵتەپێکردنەت بەکەس نەدەدا).

دیسانەوە هەناسەیەکی قووڵی پڕ لەژان هەڵدەکێشێت‌و چاوێکی پڕ لەگڕی داخ بەجەستەی شەکەتیدا دەگێڕێت‌و پەتووەکە باشتر لەقاچییەوە دەئاڵێنێت. تیژ دەڕوانێتە دارە سپییە رووتەوەبووەکان‌و دەکەوێتە قووڵایی یادەکانییەوە.

(یەکەم جار کەدەچوویتە سەرچاڵەبەفرەکە ناوی خوات لێدەهێناو ئازایانە لەدەرگای چاڵەکەوە دەستت بەلابردنی کاکەو بڕینی بەفرەکە دەکرد. ئەوەندەی گونیەیەکی خەتسوور پانی‌و درێژی‌و بەئەستوورایی دوو بست چوارلایتان دەبڕی‌و ژێرەکەیتان بەمشار بنکەنددەکردو دەتانترازاند, ئینجا هەڵتان دەستاندە سەرشان‌و خوێتان دەکرد, پاشان لەگونیەیەکەتان هەڵدەکێشاو دەمەکەیتان قایم دەکرد, دوو تای واتان بۆ وڵاخێك ئامادەدەکرد. بیری ناو کۆڵیشتان نەدەچوو بۆ دەرودراوسێ. خۆ نابێ بەفر بکڕن, گەڕەك خۆی بەفر بهێنێت ئەوەی کەنییەتی‌و دراوسێیە دەبێت ئێوە بەشیان بدەن. چەند ولاختان پێبووایە ئەوەندە بارتان دەبڕی . مەڵکەندی نزیکەی دووسەد ولاخێکی تێدا بوو. ئەوسا شوێنی بڕینی بەفرەکەتان بەکاکە دادەپۆشییەوە.

بارەکانتان باردەکردو مشەما یان جاجمەکانتان دەدا بەسەرداو بەروو دووا سەرەوخوار دەبوونەوە. ڕێگەکە ئەمسەرو ئەوسەر نزیکەی دوو سەعاتێك دەبوو. ئاوازی شیرینی زەنگەکانو ترپەی پێی کاروانەکە تێکەڵ بەقاسپەی کەوی کێوەکەو سۆزی گەرمی کوڕکوڕەش بەهەشتێکی پڕ ستارەی دەروونی دەهێنایە گوڕ. گەرچی هەموو شەکەتو بێخەو بوون بەڵام دڵئاسوودەو دڵئارام بوون. هەتاو گزنگیدەداو نەدەدا خۆتان بەشاردا دەکرد. هەبوو کاروانی دووەمیشیدەکردو بۆ چێشتەنگاو دەهاتەوە. ئیتر ڕۆژی دووسەد, تا دووسەدو پەنجا بار, بگرە ڕۆژی گەرما تا سێ سەد بار بەفرتان دەهێنایە شارەوە. دەروونی شارتان پێفێنك دەکردوە. وەك چۆن مەڵکەندییەکانیتر بەردی بینای شارەکەیان دەهێناو شارەکەیان پێئاوادەکردەوە, ئێوە خزمەتی شارانیتریشتان دەکرد. وەك پیرەکان دەڵێن : بۆ ماوەی چل ساڵ بەفرتان بۆ گەلێك شوێن دەبرد. بۆ کەرگکووك, بۆ زەینەلعابدین, بۆ پردێ, بۆ دوزو بگرە بۆ بەغدادیشیان دەبرد..ڕۆژی وا هەبوو دوو لۆریتان بۆ کەرکووك دەنارد خۆتان لەوێوە بۆی دەهاتن. یان خۆتان دەتانبردو لەوێ سەرجەم لۆرییە بەفرەکانتان دەفرۆشت یان هەر خۆتان بەفرەکەتان دەفرۆشت. ساڵێکیش بەفر کەم بوایە لەقزلەرەوە, لەپیرەمەگروونەوە سەهۆڵتان بۆشار دەهێنا). گەردەلوولی بەفر توندیکردوە. ماڵەوماڵ ناکرێت. ژیان کرژی سۆڵەی چلە. بەڵام مامە قالە رووی لەپەنجەرەکە وەرناگێرێت. ژمارەی مەینەتی خۆی بەکولووە بەفرەکان دەکاتو گەردەلوولی دەروونی پەروەردە دەکات کەلەهی دەرەوە گەلێك تووشترو توندترو سەختترە. ورد بەپێچو باسکەو لێژگەی یادەکانیدا دەچێتەوە. گەیشتۆتە هەورازە سەختەکەی یادەکانو هەناسەی توند بووە. (ئەو ڕۆژە وەك جارانیتر وات حەزدەکرد لەگەڵ لۆرییە بەفرەکەدا بۆ دووز بچیتو خۆتان بەفرەکە ساخ بکەنەوە. ڕۆژەکەی گەرم بوو, لەسەر بەفر دەستەویەخە بوو. بەفر فرۆشرا, بەتەنها تۆ لەدووکانەکەدا مایتەوە. حەزت کرد پشوویەك بدەیت. پارچە بەفرێکی بچووکیشتان بۆ خۆتان هێشتبوەوە. لەناکاو دەرگای ماڵەکەی بەرامبەرت کرایەوە. پەریڕوویەك ڕوویکردە لات, بەزەردەخەنەیەکی نازەوە پێیوتیت: ((کوڕەلاو شەربەت بەبەفری ئێوە خۆشە, بەشی شەربەتێکتان نەماوە؟)) تۆ حەپەسایت کەهاتیتەوە سەرخۆت قەستت بوو لەخۆشیاندا باڵ بگریت, چاوە کاڵەکانیو ڕەنگە ئاڵەکەی لەو بەرگە بێنازەدا دەستبەجێ جەرگی بریت. تۆیش بەسۆزی بریندارێکەوە چرپاندت: گیانی کوڕەلاو بەشی تۆم گل داوەتەوە. دڵم خەبەری دابوومێ کەفریشتە نازدارەکەی دوور بۆ بەشە بەفرەکەی خۆی دێت. هەموو جارێکیش لەمەولا بەشە بەفرەکەی تۆ دادەنرێت. پاش دەستبەتاڵبوون خۆم بۆت دەهێنم. ئەویش بەنازی گەورە کچێکەوە تیلەیەکی سوپاسی تێگرتیت. لەودیو دەرگاکەوە بەنیگایەك تێیگەیاندیت کەدڵ ئاوێنەی دڵە. لەوەپێش گەلێك شۆخیتر ڕێی پێگرتبوویت. دڵیان دەخوازیت بەڵام تۆ نەدەپێکرایت. زەردەخەنەیەك دایگرتیت. گاڵتەت پێدەهاتو سەیر تەماشای کارەکەت دەکرد. نەتدەزانی ژیان بریتییە لەدڵداری. هەرچی دڵدار نەبێت نازانێت نهێنی ئەم بوونە چییە)).

هەناسەیەکی قووڵ هەڵدەکێشێت. قاچە ساغەکەی هەڵدەنێت. دەستە ساغەکەی‌و ناتەواوەکەیشی سەر ئەژنۆی دەنێت‌و چەناگەی چاڵەکەی‌دا دەداتە سەردەستی. چاوی بەبەفرەکە سپی دەکاتەوەو خۆی دەداتە بەرشەپۆلی دەریای خەم, توند بیهەژێنێت لەگەڵ خۆیدا دەکەوێتە ورتەورت:

((خانووەکەیان سادەو یەك نهۆم بوو, ئێستە لەجێگەکەی تەلارێکی بەرز..چەند نهۆم هەڵسێنراوە!!!. ئەی چۆن ڕۆژگاری چەوتلەدەستی.. چۆن بووکی تەمەن..؟)).

دەست دەخاتە سەر دڵی, لەشە سستەکەی دەبزوێنێت. چاو دەبڕێتە ئاسۆ سپییە دوورە قووڵەکەو دەکەوێتەوە گەردوونی بووکی گەرمیانەکەی:

((رووم تێکرد وتم: پەری زادەکەی من پێکەوە تەلاری شادی هەڵدەستێنین, هەر نیگایەکت بەهەشتێکە. پەریزاد پێکەنی‌و وتی: کوڕە لاو مشووری خۆت نەخۆیت لەدەستت دەچم. هەرچەند چاوم بەسەریان هەڵنایەت.

ـ دڵی تۆ حسێبە.

ـ کەزۆر هات قەواڵە بەتاڵە)).

(ئاگر لەدەروونی هەردووکتاندا بوو, ئیتر لەو ڕۆژەوە کەوتیتەخۆو مەترسیی لەدەستچوونیت ستارەی لەدەروون هەڵگرتیت, شەوت خستە سەر ڕۆژو دنیات لەچاوی ئەوەوە دەدی, دواڕۆژت لەبەرچاو روون بوو نەتزانی ڕۆژگاری چەپکەرد لەباڵت دەدات, گوڵۆڵەت دەخاتە لێژی‌و کەساست دەکات‌و ئەئاوا تووشی ئەم دەردەت دەکات, لایەکت لادەکەوێت‌و ئاواتی سەراپا ژیانت وەك بڵقی دۆ پووچ دەبێتەوەو یەکێك لەتۆ دەستدارتر پەریزادەت لێزەوت دەکات.

ئەوە دەگریت؟! فرمێسکی بەخۆڕ.؟ بۆ زەبوونی خۆت یان بۆ دڵخوازەکەت؟ ناهەقت نییە هەر دڵدارێك لەجێی تۆ بێت خوێن بەچاویدا نەیەتە خوارەوە دڵدار نییە..بەڵام بەداخەوە دادنادات.).

\بەفربارینەکە خەریکە هێواش دەبێتەوە ئەمیش پشوویەك دەدات, قاچە لاکەوتەکەی دەبزوێنێت لەژێر بەتانییەکەوە بەدەستە ساغەکەی دەیشێلێت. هەڵیدەگوڵۆفێت.

(ئومێد زۆرە چاك بێتەوە. گەلێکی وەك تۆ گوڵۆڵە بوون‌و هەڵیشساونەتەوە..ئەو سایبش..((ساڵی بەهەزار چووبێت هەر دەبێت دەست بەرداری یەك بن, ئەو مێردەزمەیە, نەزۆکە, دەزانێت دڵی بەوەوە نییە, هەر بەچاوی گومانەوە تێی‌دەڕوانێت, فرمێسکەکانی شەوی بووکێنی خەنجەری سەردڵی بوو, هەر خۆی دەویّ وبەس)).

(چاوەڕێی هەستانەوەی تۆیە, هەر بزانێت تۆ خۆتیت ببێت بەئاوی حەیات بەگەروویدا ناچێتە خوارەوە, حاشای لێدەکات, ئەی هەواڵی نەپرسیبوویت؟. ئەی فرمێسکی گەرمی بۆ نەڕشتبوویت ئەی جوابی بۆ نەناردبوویت). ((ئێستەش هەر بووکە سورەکەی جارانمە, هەر پەنجەیەکی هەموو گەنجی دنیا دەهێنێت, ژیان‌و مانم بەوەوە بەندە, هەر دەبێت پێی‌بگەم).

قاچە لاکەوتەکەی دەبزوێنێتەوە, تاقیدەکاتەوە, وردەوردە دەکەوێتە خۆ. لەپەنجەرەکە دوور دەکەوێتەوەو هەناسەیەکی ستارەی دڵ

هەڵدەکێشێت و دەڵێت ((ئۆخەی)).

2ـــ چیرۆکی برایم شۆراوی

دەنگی یەکەم (مامۆستاکەی برایم)

دووسێ پەڵەی قاوەیی کاڵی لەتەك دارتوویەك دانا, چەند هێڵێکی گێرو گەواڵیشی کێشا. کشایە دواوە.

ـ مامۆستا, ئەم خانووە قوڕەی پاڵ ئەم تووە, ماڵمان بووە. ئەمیش کۆلیتی مرو عەلەکانە, کە..

وەك بیەوێ دیمەنیتر بهاوێتە پێش چاوی, ((بێدەنگی))یەکی خستە نێوان ئاخاوتنەکەیەوە.

ـ ...مانگایەکمان هەبووە, دایکم دۆشیویە, دایکم دەڵێ خۆشمان دەویست هەروەکو یەکێك لە خێزانەکەمان.

لەژووری مامۆستایاندا, باسم لەودەکرد, مامۆستایەك وتی:

ـ ئەو برایمە کەوەك بەردە سیلە لای دەرگاکەوە دەچەقێ خەڵکی شۆراوە.

پەنجەی لەسەر دوو پەڵەی نیگارەکە دانا. ئەوجا لەسەرخۆ داخاوت:

ـ ئەمەیان بۆرەیەو ئەویشیان بازەیە.

پێمی راگەیاند کەدوو سەگی دڵسۆزی مێگەلی ئاوایی بوونە.

من هەرمات و بێدەنگ بووم بەونیازەی زیاتر لەچورتم و ژیانی برایم هەڵکرێنم.

ـ مامۆستا, ئەم سەوزاییانەش پاوەن و لەوەڕگای دێ بوونە.

کەپرسیم: ئەی کوا باوکت؟

برایم, رەنگی تێکشێوا, هەروەکو بیەوێ رێ لەتنۆکی فرمێسکی لاساربگرێ, پرژانگەکانی وەکو جووتە باڵی پەپوولەیەکی رەش تروکانەوە. وتمەوە:

ـ ئافەرین..نیگارەکەت زۆر جوانە بەلام ئەوسا تۆ لەبێشکەدابوویتە چۆن ئەو هەموو شتانەت لەیپێش چاوە؟!.

گورزە قژێك بەرچاوی گرتبوو, لایدا. کەئەو دەمە بەهۆی تیشکدانەوەی مینای پەنجەرەکەوە, رەنگی تووتیای گرتبووەخۆ. لێوی تەڕکرد:

ـ مامۆستا ووشیار, دایکم هەندەی لام گێڕاوەتەوە, وەك ئەوەی سەدان جار, بست بەبست, شۆراوم دیبێت وایە لام.

وتم: برایم حەزدەکەیت ئەم نیگارەت لەپێشانگای ساڵانەی قوتابخانەکەمان بەشداری بکات؟.

گەشکە گرتی, پڕچاویشی بوو لەفرمێسکی شادی و سەرتاپای کەوتە جومبوش و خەندە.

دەنگی دووەم (کارگوزاری قوتابخانەکە)

هەموو رۆژێك چاوم لەبرایمە. هەر کەلەپێچی کۆڵانەوە دەرکەوت, هەنگاوی لەزگین دەنێت. شەوانە ماندوونەبوونم لێدەکات‌و دەڵێ چۆنی مام سەید؟ دوایی گورچ بەلای راستدا روو لەپۆلی پێنچەم دەکات‌و دێتەوە بۆ ئەو گۆشەیەی کەکورسییە لاسەنگەکەمی لێیە, لەوێوە, من جگەرە بەجگەرە دەسپێرم, ئەویش چاو لەقوتابیان دەبڕێ, جاروبار بزەیەك دەیگرێ, لەوەش بترازێ هەمیشە وەکو پیاوێکی بچکۆلانەی مەند, دەم دەنوقێنێ‌و سیمای خەمێکی پێش وەختی پێوە دەلکێ, بەتایبەت برژانگە درێژو برۆ پەیوەستەکانی, سێبەری پەژارەیەکی سووکەڵە ڕۆدەکات, دایکی وتیماڵیان وا لە(رەحیماوا)ی کۆن, لەنزیك کارگەی چەوبژێرەکە, چەند شەقاوێکیش بەولایانەوە, لوولەی گازو نەوتەکان خڕی (خاسە) دەبڕن، لەم لاشەوە دەبن بەسنووری نێوان خانووە خشتەکانی کۆمپانیای نەوت‌و گەڕەکی مامۆستایان. شەوان ئاگری(باوە گوڕگوڕ) ئەو گوزەرە دەکات بەڕۆژی رووناك, هەر لەبەر دەرگاکەیانەوەش منارە کەلەکەی(ئاسیاوە سوورگە) لمۆزی بۆ ئاسمانی تیماری خاسە درێژدەکات. باوکم هەموو جارێك دەیووت کەلەدەلاقەی ئەو ئاشەوە, بانگەوازی ئاشبەتاڵ بڵند دەبوەوە, سەدان باراشهاڕی شارو دێ روویان تێدەکرد. دەبووە جەنگی مەغلووبە. خزمێکی دایکم لەو شۆراوە کرێپاڵە بوو, ئەویش ئەو ساڵە لەگەڵ خەڵکەکەدا, بەکاسەو کەویل‌و نەووگ‌و پۆشاکیانەوە بوونە خڵتەی سەراوو لەخانووە قوڕەکانی لێواری ئەم کەرکووکەدا پەنگانەوە.

دەنگی سێیەم(دایکی برایم)

هەورەبروسکەو تریشقە ئاسمانی دەجەڕاند. بەسواری گوێدرێژێکەوە, ملمان لەشار نا. ئەوسا حەمەی برام لەتەکمان بوو. کۆلانەوکۆڵان, لەبەر(تەکیە), (قەلا),(گاورباخی), (ئیمام قاسم)و تاکو لەم کونجەی ئێستامان حەواینەوە. برایم زۆرجار دەپرسێت(دایە باوکیشم وەکو تۆ خۆشمی دەویست؟!) منیش بۆ ئەوەی باسی باوکی لەبیربەرمەوە, باسی‌تری بۆ دەکەم:

(برایم پاش خوێندن تەبەقە هەنارەکەت بەرە بۆئەوبەر جادەکە)..(باشە دایە گیان..هاوینان ترۆزی‌و کالیار دەفرۆشم..ئەگەر دوو بۆڵبرینم بۆ پەیدابکەیت..)(بۆڵبەرین چییە؟!).

دەستی درێژکردە ژێر رایەخەکەو شتێکی دەرهێنا. (سێرکە..چۆن دەسوڕێتەوە!!) (باشە کوڕم, تۆ لەکوێ‌و هاوین لەکوێ!) (دایەگیان عارەبانەیەکی لەتەختە بۆدەکەم‌و...) (چاکە..چاکە). کۆتایشی بەمەتەڵێك دەبڕمەوە. جار بووە, بەدەم خەونی ئاجڕوباجڕەوە ناوی باوکی هێناوە. یانیش راچەنیوە. (دایە کەگەورەبووم ساقۆکەی باوکم لەبەردەکەم). ئابەو نیوە شەوانە, کشتەکی خەمی قۆڕبەسەرێکی وەکو من خاودەکاتەوە. بەئاسپایی دایدەپۆشم, ئەوساش بیرەوەری دەبێتە شەوچەرەم. ئەمە چەند حەوتەیەك دەخایەنێ, دیسانەوە بەزمەکە دەست پێدەکاتەوە, راسێیەکەی باسی باوکی بەڕوونی نازانێ, ئەو کلۆڵە بەدەم کۆکینەوە پارچە سییەکانی فڕێدەدا هەتا رۆژێك

ملی لاربووەوە. گۆڕەکەیمان هەر لەشۆڕاو جێهێشت, ڕەنگە ئێستاکە تەخت کرابێت لەگەڵ زەوی. شەوێك برایم خەریکی ڕەنگەکانی بوو, منیش جلکە خوماوییەکانم دەگۆڕی کەچاوم لێبوو نیگاری دێیەکی دەکرد. سوێندت دەخوارد ئەو شۆڕاوەی جارانە. وتم: (برایم, کولەکەی ڕۆحم, ئالێرەوە بەراوێك هەبوو, پاقلەو جۆمان لێشین دەدا, هەر لەپشت خانووبەرەکانەوەش, زورگ‌و هەڵەتێکی زۆر, بۆ پاوەنی ئاوایی قەدەغە کرابوون).

شەوانە بەدەم لفکەچنینەوە باسی عەردو خانووئاوو هەوای شۆڕاو بەگوێچکەی برایما دەدەم, نەخوازە نانی سفڵەیی بگرێتە دەم‌و پشت لەگۆڕی باوکە کۆسکەوتەکەی بکات.

دەنگی چوارەم (هاوڕێیەکی برایم)

هەر کەجانتاکەی دانا, ڕاست بەلاتەکی سەید ڕەفیقی کارگوزارەوە دەترنجێ. من‌و ئەو لەسەر یەك تەختە دادەنیشتین. پێشەکی وامزانی بۆ زەنگلێدان لەوێ خۆی مەڵاس دەدات! کەچی وا نەبوو!. زیرەکەو مامۆستایان بەتەنگییەوەن. سەر لەسەری دەسوون, بەتایبەت مامۆستای نیگار. نازانم چۆن لەخوێندن‌و نیگارکێشان جاڕس نابێت!. حەوتەی پێشوو نیگارێکی لەسەر تابلۆی هەفتانەدا هەڵواسرا, بۆ ڕۆژی دوایی, ڕانکێکی تازەی حەڵوایی لەبەربوو کە بەچاکەتە حەڵواییەکەی مامۆستا ووشیار دەچوو! نازانم چۆن بوو برایم دەمی لێم کرد:

- دایکم دەڵێ جەژنی قوربانیشی پێبەسەربەرە..سیراوان, ئەوسا بەئارەزووی خۆم لەپای هەڵدەکێشم.

ئەم برایم ڕەشیدە هەر دەم‌و دەست‌و پلی هەناراوییە!. ئەوسا نەمدەناسی کەبایی دە فلس دەنکەهەنارم لێکڕی. کاغەزێکی وەکو قەندە شەکر قووچکەکردو زیادانەشی دامێ. نیگاری باش دەکات مەگەر بزۆری پۆلی شەشەم یەکتای ئەم بێت. نیگارەکەی بەچوار دەرزیلەی سەلك ڕەنگاوڕەنگ داکوترابوو. نیگاری نەورۆز بوو. بڕێ منداڵی گەڕەك پێچکەی ئوتومبێلیان کەڵەکە کردبوو, یەکدووانێکیش سەلکە بزووتك‌و شاپلیتەیان دەئاخنییە پێچکە کەڵەکە کراوەکان, نازانم بۆ ئەم برایمە نابزۆك‌و کەمدووە! قەتیش ئامبازی کەس نابێت!.

دەنگی پێنجەم(برایم خۆی)

دایکم گووتەنی (برۆکانم کوتومت بەبرۆکانی باوکم دەچن). برۆی مام سەیدیش یەکدگیرە! دوو سالان بووم کەخازەی خوشکم بەسورێژە چووەو لەگۆڕستانی شۆڕاو لە پاڵ باوکم نێژراوە. ئەو هەردەوملانەی دوو ئاوایی, دەمەوبەهاران بەگولیکە کێوی دەڕازانەوە. وتم: (جا مامۆستا خەڵك بەبێڵەقانییەوە ڕوویان لەوێ دەکرد. لە زەردەپەڕی ئێواراندا, بەکۆشێ دوومەڵان‌و چارۆکەی هەپلۆك‌و پیشۆکەوە, دەگەڕانەوە.). ئەو ڕۆژەی کەنیگارەکەمی دیت, دایکم بەدەم گریانەوە وتی: ((خۆیەتی. بەڵام ئالێرە, برایم گیان, چەپەرو تەیمانێك هەبوون. ئالەولای خانگەکەشمان دارتووێکی چەماوەبکە.)) دایکم زۆر ئاوێزانی ئەو نیگارەبوو, بۆیە لەژوورسەری دامکوتا.

بەیانیان دەستەکانی ماچ دەکەم. ئەویش لەگەڵ دەستەخۆشکێکی‌دا, دەچن بۆ((بەنگەڵە))ی پەتاتەو سێوخاوێنکردنەکە. باش بوو بەم دواییە, ئەم دەرووەمان لێکرایەوە, دەنا هەرجلشۆریێ‌و نانەوایی مالأنی پێدەبڕا. خۆی وتەنی(گەلاکوتەك‌و گڕی تەنوور لەپەلوپۆی خستووم) ئێواران کەهەنارەکەم فرۆشت تێرتێر لەباوەشم دەگرێ. بەمامۆستا ووشیارم وت: (ئەم نیگارە دەلەسەردە وەرناگرێت؟!). ئەو رووی لەقوتابیانی پۆلەکەکرد:

ـ هەفتەی داهاتوو نیگارەکانتان هەڵدەسەنگێنم.

ئای چەند حەزدەکەم کەنیگاری دێیەکەمان بەگشت خەڵکی ئەم شارە نیشان دەم. ئەم سیروانەی تەکم هەردەم, چاو لەپەنجەکانم ناتروکێنێ‌و سەعاتەکەی وەکو نەدیتکە رادەنوێنێ, دیارە لەماڵەوە هەر خەریکی مزراحێنە!. رۆژێك بەچاوی خۆم مستێ نەگدەو کەڵخووتم لەجانتاکەیدا دیت. کەچوومە پۆلی شەشەم بەدایکم دەڵێم سەعاتم بۆ بکڕێت. ئا لەبیرم چوو کەبڵێم لەپۆلەکەماندا سێ(سیروان) ناوو دوو (رووبار)ناو هەن! پێنج شەمووی رابردوو بارانێکی شەست دایکرد. مامۆستای وەرزشمان لەکن بوو.

وتی: هەستن.

هەستاین.

دانیشن...دانیشتین.

دەستان بەرزبکەنەوە...بەرزمان کردەوە.

وابکەن...وامان کرد.

دوایی بەپێکەنینەوە, وتی: داباریێ..داباریێ. لەئێمەش وابوو هەر مەشقەکەیە. هەموو گوتمان: داباریێ..داباریێ. مامۆستای وەرزش هەندەی نەما لەبەر پێکەنین بتاسێ.

وتییەوە: دەی رۆیکە بەڵکو لەگەڵ ئەم دوو رووبارەو سیروانانە نوغرۆمان دەکەن.

پەنجەی بۆ سیروانەکەی تەنیشتم‌و دوو سیروانەکەی پاشەوە ئاڕاستە کرد. ئەو دوو سیروانە زیرەك‌و هێمنن. وا دیارە لەماڵەوە هەڵمات‌و هەلووکێن‌و هارەبانی ناکەن. لەبیرمە, لەپۆلی یەکەمین, کەیەکێك نەیزانیبایە. بەیەکدەنگ گشتمان رووومان تێدەکرد:

نەیزانی وەی نەیزانی

گۆڵکی بردە سەرکانی

تێبینی:

رەحیم ئاوا- بەرتەکیە ـ ئیمام قاسم ـ قەڵا- گاورباخی/گەڕەك‌و ناوچەن لە کەرکووك.

نەگدە: بزماری مزراحە.

کەڵخووت: مزراحێکی بێنەگدەی(خوێڕی) یە یاریی لەسەر دەکەن.

هەڵسەنگاندن

بوك و بەفر

دەمەوێ بەر لەهەموو شت, سەرنجتان بۆ لایەنێکی گەلێ بایەخداری هونەری چیرۆکنووسین رابکێشم, کەمن هەر لەیەکەم خوێندنەوەی ئەم چیرۆکەوە, لەلام بوو بەتێبینییەکی سەرەکی و وام بەپەسند زانی بیکەمە بنچینەی باسکردنم لەچیرۆکەکە. تێبینییە سەرەکییەکە دەڵێ: هەڵبژاردن و دەستنیشانکردنی فیکرەی بنەڕەتیی چیرۆکەکە بەڕووتی, واتە پێش ئەوەی گیانە هونەرییەکەی بەبەردا بکرێ و بکەوێتە بزووتن و جموجووڵ, مەرجێکی گرنگی سەرکەوتنێتی. گومان لەوەدا نییە هەر چیرۆکنووسێك کەبەنیازی نووسینی چیرۆك دەست دەداتە قەڵەم و دەینێتە سەرکاغەز, دەبێ فیکرەیەکی جەوهەریی لەبیروهۆشی خۆیدا ئامادەکردبێ و, وەك ئامانجێك لەنووسینی چیرۆکەکەی بۆی بچێ و بەغەیری خۆی رابگەیەنێ, ئیتر سا ئەو فیکرەیەو ئەو ئامانجە هەرچییەك و هەرچۆنێك بێ. بۆ زیاتر روونکردنەوە دەڵێم: وا تۆ چیرۆکنووسێکیت و لەفیکرەیەك دەگەڕێیت بۆ چیرۆکێك. دیارە دەورت بەفیکرە تەنراوەو ئەگەر مەسەلە هەڵبژاردنی هەڕەمەیی بێ, ئەوا هیچ دامان و لێرامانێکی پێناوێ و, ئاساییە دەست بدەیتە هەرکامیان و هونەرەکەتی لێبخەیتەکار. بەڵێ..ئاساییە ئەمە بکەیت و بڵێیت وا چیرۆکێکم نووسی..بەڵام ئەی ئاخۆ ئەو ئاساییەت هەروا ئاسایی بۆ دەچێتە سەرو, بەتایبەتی ئەگەر بەدڵ مەبەستت بێ لەغەیری خۆتی ببیسیت و, بزانیت ئاخۆ لەو کۆششەتدا بەچی گەیشتوویت؟!).

برای چیرۆکنووسم جلال محمود علی, سەبارەت بەچیرۆکەکەی نوسیوێتی کە(چیرۆکێکی تەسجیلی)یە. ئەو لەمەدا بەهەڵە نەچووەو راستە چیرۆکێکی (تەسجیلی)یە, ئەگەرچی(تەسجیل)ی رابوردووە نەك حاڵیحازرو, وا تێدەگەم(تەسجیل)یش بۆ حاڵیحازرە نەك رابوردوو. بەڵام من هەقم بەسەر ئەمەوە نییە. من فیکرەکەم مەبەستەو پڕبەدڵ لەسەری ئافەرینی دەکەم. فیکرەکە چییە؟. چاڵەبەفرەکان.. چاڵەبەفرەکانی سەر چیای گۆیژەی پشت شاری سلەیمانی. ئاشکرایە نەوەی لەدایکبووی ئەم بیست سی ساڵی دواییە, لەنزیکەوە بەبینین و لەگەڵ ژیاندا ئاگاداری ئەم باسەنین و, فیکرەی چیرۆکەکە بەتایبەتی بۆ ئەوان, هەتا بڵێیت تازەبابەتەو بۆیان جێگەی خۆشحاڵییە. هەروەکو بۆ ئێمەی نەوەی سەردەمی چاڵەبەفرەکانیش, کەلەگەڵیدا ژیاوین و پێش ئەوەی مەکینەی سەهۆڵ و دوایی سەلاجەی کارەبایی بەناو شاردا بڵاوببێتەوە, هەموو بەخۆمان و سەرهەویرێك و عانەیەك یادوو عانەوە, نێردراوێن بۆ کرێنی, بەزۆری بۆ ناوماستاو, چونکە ئاوی ساردمان پتر هی شەربەو مەرکانە بوو. ئەمە جگەلەوەی کەهێندەی من پێبزانم, یەکەمجارە چیرۆکنووسێکمان بۆ ئەم باسی بەفرو چاڵەبەفرە دەچێ, کەئەمەش بۆخۆی هەم بۆ برای چیرۆکنووسمان دەبێتە دەستپێشکەریی زیرەکانەو, هەم گەنجینەی چیرۆکی کوردیشمانی بەباسێکی نوێ پێدەوڵەمەند دەبێ.

بەم جۆرە دەبینین کەچۆن زیرەکی و وردی چیرۆکنووس لەهەڵبژاردنی فیکرەی چیرۆکەکەیدا بەڕوونی, واتە وەك وتم: پێش ئەوەی گیانە هونەرییەکەی بکرێ بەبەردا, یەکێکە لەمەرجەکانی بەدیهێنانی سەرکەوتن بۆ چیرۆکەکەو, بگرە بەردی بناغەیەتی. بەڵام هەرلێرەوا دەبێ ئەوەش بڵێم کەئەم چاك هەڵبژاردنە, بەدوو باردا چاك بردنەسەری پێدەوێ. یەکەمیان بەپووچنەکردنەوەو وننەکردنی, لەگێژاوی فیکرەو کارەسات و بەسەرهاتی لاوەکیدا. دووەمیشیان گیانە هونەرییەکەی کەدەکرێ بەبەریدا.

ئەوی راستی‌بێ من کەبۆ جاری دووەم و سێیەم بەچاوێکی رەخنەگرانەوەو, بەنیازی هەڵسەنگاندنی چیرۆکەکەم خوێندەوە, گەیشتمە ئەو ئەنجامەی بڵێم: خۆزگە برای چیرۆکنووسم شانبەشانی ئەو سەرکەوتنەی لەهەڵبژاردنی فیکرەکەدا, لەنواندنیشیدا بەوشەو رستەی سەر کاغەز, تا کۆتایی بەسەریدا زاڵ دەبوو. بەڵێ..بەداخەوە چاك هەڵبژاردنەکە, بەو بارە زۆر کۆکەدا کەچاوەڕوان دەکرا, چاك بردنەسەری لەگەڵدا نەبوو. ئەویش لەبەر ئەم کەموکوڕییانەی, کەلەباری سەرنجی خۆم و بەپێی تێگەیشتنی تایبەتیی خۆم, سەبارەت بەهونەری چیرۆکنووسین دەستنیشانیان دەکەم:

1ـ کاك جلال لەم چیرۆکەیدا, هەوڵی‌داوە تەکنیکی نوێ بەکاربهێنێ و, ئەمەش هەوڵدانێکی چاکەو پەسەندە. هەروەکو بارێکی گونجاویشی لەو تەکنیکە نوێیە هەڵبژاردوە کەمۆنۆلۆجە, واتە پاڵەوانی چیرۆکەکە خۆی دەنوێنێ و, بەلایەنێکی رابوردوویدا دەچێتەوە کەبەفرو چاڵەبەفرەکانەو, لەکاتوساتێکی گونجاویشدا بۆ پاڵەوانەکە کەحاڵەتی بەفر بارینەو, لەپەنجەرەی ژوورەکەیەوە تێیدەڕوانێ و لێی ورددەبێتەوە . بێگومان هەڵبژاردنی ئەم بارە هونەرییەش بۆ نواندنی فیکرەکە, دیسان کارێکی سەرکەوتوانەیە. بەڵام کەموکوڕییەکە لەوەدایە, کەکاك جلال لەبەر کەم شارەزایی تێیدا, ئەنجامی کەم بەکارهێنانی لەچیرۆکەکانی لەوەبەریداو پێڕانەهاتنی, نەیتوانیوە بەسەریدا زاڵ ببێ و ئەگەر بچینە بنجوبناوانییەوە, پتر دەبێتەوە بەگێڕانەوەیەکی وردی دووروودرێژ, لەلایەن پاڵەوانەکەوە بۆ یەکێکی‌تر نەك بۆ خۆی. چونکە داهێنەرانی ئەم شێوەی مۆنۆلۆجە, بەهۆشیارییەوە ئاگایان لەو راستییە فیزیولۆجییەی مێشك هەبوە, کەلە پێداچوونەوەی رابوردووداو, هەروەها لەبەرچاوهێنانی حاڵی‌حازرو داهاتووشدا, زۆر لەتوانای بەگیرهێنان و خستنە سەرکاغەز بەوشەو رستە خێراترە. لەلای ئەو (واتە مێشك), مەسەلە وەك دەووترێ: بۆ پڕکردنەوەی لاپەڕەکانی کتێبێك چاوتروکانێکە, لەکاتێکدا پڕکردنی ئەو کتێبە لەلایەن چیرۆکنووسەوەو هەربەهەمان شێوەش, چەندین رۆژو مانگی پێدەوێ. هۆیەکەشی ئەگەر کەمێ بەوردی سەرنجی بدەینێ, زۆرسادەو ساکارەو بریتییە لەجیاوازیی خێراییەکەی, نێوان مێشك و زمان لەبزووتن و چالاکیداو, نهێنیی ئەو وتەیەشی کەبەردەوام دەووترێ: زمان وەك ئامێرێکی دەربڕینی هەستونەست و بیروڕاو, نواندنی ئەوەی لەدڵودەروونداهەیە, دەستەوستانە هەر

لێرەدایە بۆ نموونە: تەنانەت مۆنۆلۆجە سەدوپەنجاودوو لاپەڕەییەکەی جیمس جویس لە(یولیسیس)دا, کەچاکترین نموونەی مۆنۆلۆجی بینگرتووە, هێشتا هەر بەتۆزی پێی خێرایی مۆنۆلۆجی راستەقینەی ناو مێشکدا ناگا, لەبەرئەوەی کەئەمیان خێرایی بابڵێین تیشك پاڵپشتێتیو, ئەویان(واتە زمان) خێرایی کیسەڵێك.

لێرەوە بادەدەمە سەر چیرۆکەکەی کاك جلالو دەڵێم: تۆ مامە قالەیەکت هەیەو ئیفلیجەو بەتەنیا لەژوورێکدا دانیشتووەو, لەپەنجەرەکەیەوە دەڕوانێتە دەرەوە. یەکێکە لەڕۆژە سەختەکانی زستانو بەفر دەبارێ. ئەو دیمەنە یەکێك لەهەزارەها تۆپەڵە زانیاریی کەڵەکەبووی ناو شانەکانی مێشکی دەبزوێنێ, کەدەشێو بگرە دەبێ جارەهایجاریتر, لەوەبەر بزوا بێو بزوابێتەوە. ئەمە یەکێکە

لەخاسیەتە هەرەگەورەو دیارو ئاشکراکانی مێشکی ئادەمیزاد.(مێشکم گەنجینەیەکی پاراستنی زانیارییە..سادەترین مێشکی ئاسایی نانەخۆش, گەورەترین کتێبخانەیەو هێندەی ناوەرۆکی دووتوێی, سەدەها کتێبی جۆراوجۆر زانیاری تێدا کەڵەکە کراوە).

جا کەئەمە بناغە یا سەرچاوەی ئەو هونەری مەنۆلۆجەبێ لەچیرۆکنووسیندا, دەبێ چیرۆکنووس کەلەئاستیدا وشەو رستە بەکاردێنێ, چۆن مامەلەی لەگەڵدا بکا؟. دیارە نابێ بەو شێوە رێکوپێكو زنجیرەییەبێ, کەبرای چیۆکنووس نواندوێتی. ئیتر وەك وتم ئەمە لەڕووی هونەرییەوە, بۆ چیرۆکەکە بۆتە کەموکوڕییەکی سەرەکی.

2ـ وەکیتر ئێمە بەپێی چ ناوی چیرۆکەکەو چ ناوەرۆکەکەی, بووکمان هەیەو بەفرمان هەیە. ئەوەبوو لەبەندی پێشوودا لەنێوانی بەفرەوە باسێکی مۆنۆلۆجمان کرد. بەڵام لەم بەندەدا با لەنێوانی بووکەوە باسێك لەلایەنێکی گرنگی تریش بکەین..باس لەنموونەی کەسانی چیرۆكو, چۆنێتیی هەڵبژاردنو نوندنیان. ئاشکرایە کاکی چیرۆکنووس لەم چیرۆکەیدا, پێشکەکی بڕیاریداوە کەچیرۆکەکەی هەردەبێ دڵداریی تێدابێ!. چونکە بڕیاریداوە کەناوەکەی(بووكو بەفر)بێ. بەهەرحاڵ وەنەبێ ئەمە کارێکی نائاساییبێ. چیرۆکنووسێکەو لەلای خۆیەوە وەهای بەچاك دەزانێ. بەڵام نائاساییەکە لەوەدایە, کەچیرۆکنووس وەختێ دەستی لێداوەتە قەڵەم, دووازدە لاپەڕەی(بەپێی دەستنووسەکە) لەسەر لایەنی بەفرەکە نووسیوەو, ئینجا وەك لەپڕێکدا بیریکەوتبێتەوە, کەبەڕاست ئەی بووکەکە کامەبێو چۆن بێوچی بێ؟!. ئینجا کەموکوڕپی سەرەکی دووەم, لێرەوە سەرهەڵدەداو دەلاقەیەکیتری لەڕووی هونەرییەوە تێدەخا. چونکە سەبارەت بەبووك کارلەکارترازاوەو, وەختی هێنانەسەرشانۆی لەچیرۆکەکەدا لەبنەڕەتەوە تێپەڕیوە. ئەمە سەرەڕای ئەوەی کەوەختێك دەیهێنێتە سەرشانۆ, رەخنەگر هەرزوو ئەم لایەنە لاوازییانەی تێدا بەدیدەکا:

1ـ ئایا چاکتر وانەبوو, بووك لەبری ئەوەی بەفرکڕێکی لاوەکیو خەڵکی شاری دووزبێ, کیژێکی خاوەن پەیوەندیی راستەوخۆبێ بەبەفرو کارەساتەکانییەوەو, وەك مامە قالە خۆی لەگەڵ بەفرو چاڵەبەفردا ئەنگێشەداربێ ؟!. بەڕای من باری هەرەگونجاو بۆ ئەو کەسەی دەبوو بۆ بووکی بەفر هەڵبژێردرایە, کیژێکی پەیوەندیداری راستەوخۆبوایە بەبەفرو چاڵەبەفرەکانەوەو, دەبوو هەر لەسەرەتای چیرۆکەکەشەوە لەکایەدا بوایەو, بەردەوام لەبیروهۆشی مامە قالەدا ببزوایەو, هەوێنی ئەو پێداچوونەوەیەی بوایە بەو لایەنەی رابوردوویدا.

ب ـ بابڵێین کاکی چیرۆکنووس ئەو تێبینییەی پێشووی بەدڵ نابێو, سووردەبێ لەسەر ئەوەی بووکەکەی کیژێکی خەڵکی دووزبێ!. چاکە..نەییسا!..بەڵام پەیوەندییەکەی لەگەڵ مامە قالەدا, بۆچی هەردەبێ ئەو شێوە سوواوە جووراوەوەی بدرێتێ؟!. پەیوەندییەکە ماوەی سەدویەك باریتری بەبەرەوە هەیە, بەتایبەتی کەبووك بووکی بەفرە..بووکێکی تایبەتیی بەفرە, نەك بووکێکی ئاسایی. بەلای منەوە تەنانەت ئەگەر هەردەبوو ئەو بووکی بەفرە خەڵکی دووز بێت(وەك چیرۆکنووس حەزی لێبووە), لەبری ئەوەی وازیلێبێنم دوورە پەرێز لەبەفرو چاڵەبەفر بمێنێتەوە, دەمهێناو دەمهاویشتە ناوجەرگەی کارەساتی بەفرو چاڵەبەفرەوە, لەگەل هێشتنەوەی

بەیەکنەگەیشتنەکەشی لەگەڵ مامە قالەدا.

3.ـ دواجار ئەم فیکرە سەرکەوتوە(بەفرو چاڵەبەفرەکان), بۆچی ئیللانوبیللان دەبێ(بووكو دڵداری)ی تێدابێ؟!. باشە بۆچی باسەکە بریتی نەبێ لەتەنیا ئیشەکەی لەوەبەری مامە قالەو, ئەشکەنجەو ئازاری لەگەڵیداو خۆشەویستیی بۆ ئەوئیشەی, بۆ هەزاران مرۆڤ سوودبەخشو بەکەڵکە ؟!. بۆ بریتی نەبێ لەتەنیا پیاهەڵدان بەکارو کۆششی مرۆڤ لەژیاندا, کەهۆی سەرەکیی گەیشتنی مرۆڤایەتییە بەم پلەیەی ئێستای پێشکەوتنی لەڕووی شارستانییەوە. ئەمە جگە لەنواندنی سۆزی ئەو تاکە کەسە, بەرامبەر بەکارکردنو خەفەتبارییەکەی, بەرامبەر بەنەمانی ئەو توانایە لەجەستەیدا. من لەجێگەی کاك جلال بوومایە, بێسێودوو ئەو چیرۆکەم بۆ ئامانجی سەرەکی تەرخان دەکرد. یەکەم: باسکردن لەبەفرو چاڵەبەفرەکان. دووەم: لەئەشکەنجەی ئەو مرۆڤەی چاڵەبەفرەکانی پڕ لەبەفردەکردو, لەهاویندا دەیهێنا بۆ بەخشینی فێنکی بەخەڵکی شارەکەی. بەڵام بەموتوربەکردنی ئەم دوو ئامانجە لەگەڵ هەزارو یەك هەستونەستو هیواو ئاواتو بیروڕای تایبەتیی خودی خۆیدا.

__تێبینی__

حەزدەکەم ئەو برادەرانەی لەدیدارەکەدا بەشداربوون ئاگاداربن, کەئەم نووسینە لەچاو ئەوەی لەدیدارەکەدا خوێندمەوە, هەندێکی لێزیادکراوە یا زیاتر بەپێی پێویست درێژەی پێدراوە.

برایم شۆڕاوی

باسکردن لەچیرۆکی برایم شۆراوی, باسکردنە لەپێنج چیرۆك لەچیرۆکێکدا, یاچاکتر وایە بڵێم باسکردنە لەیەك کەس لەچاوی پێنج کەسەوە. ئەم شێوەیەش بواری بەچیرۆکنووس داوە, کەبتوانێ مەودای بەکارهێنانی هونەرمەندیی خۆی گەلێ تێدا بەربەرەڵا بکاو, گەلێ پڕوچڕ لەکاتو شوێنی جیاجیاو, لەپەیوەندیی جۆراوجۆری نێوان کەسانیو, لەمەغزایەکی قووڵی بەپەلوپۆیش, کەسەرتاپای رووبەری ناو چوارچێوەی چیرۆکەکە پردەکاتەوە بدوێ. بۆیە من وای بەباش دەزانم هەر لەوسێ لایەنەوە, لەچیرۆکەکە بدوێمو هەڵیبسەنگێنم:

1ـ کاتو شوێنی جیاجیا:

خوێنەری ئەم چیرۆکە کەلەخوێندەنەوەی دەبێتەوە هەست دەکا, کەچیرۆکنووس بەشێوەیەکی زۆر وەستایانە, گەلێ ئەمشوێنو ئەو شوێنی پێکردو, لەگەلێ کاتو ساتی جیاجیاداو, بەوردییش ئەو شوێنو کاتانەی پێناساندو, بگرە وای لێکرد هۆگریشیان ببیو

شانبەشانی کەسانی چیرۆکەکە پێیان ئاشنا ببێ. یەکەم کاتو شوێن قوتابخانەکەی برایمە, بەڵام بەبەستنەوەیەکی زیرەکانەوە بەکاتو شوێنە سەرەکییەکەی ناو چیرۆکەکەوە کەگوندی(شۆراو)وە, ئەویش کارێکی هونەرمەندانەی زیرەکانەیترە, کەرەسمکردنی گوندەکەیە لەلایەن برایمەوەو, نیشاندانی بەمامۆستای رەسم لەپۆلدا. دووەم کاتو شوێن گوندی شۆراوەو لەرۆژگارێکدا, کەبرایم لەناو بێشکەدا بووەو باوکی لەژیاندا بووە, دیارە وەك وتم ئەمەیان کاتو شوێنی سەرەکییەو, مەغزا سەرەکییەکەش وەك دوایی ئیشارەتی پێدەدەم هەر لێرەدایە. کاتوشوێنی سێیەم ماڵەکەی برایمو دایکێتی لەرەحیماواو لەرۆژێکدا, کەبرایم لەقوتابخانەیە. دواجار ناوی گەرەکی

(بەرتەکیەو قەڵاو گاورباغی) دەبرێ, کەلەوەبەرو پێش ئەوەی لەگەرەکی رەحیماوا بگیرسێتەوە تیایاندا ژیاون. گرنگیش ئەوەیە کەئەم کاتو شوێنە جیاجیایانە, یەك بەندی یەکترنو لەنێوان پەیوەندیی کەسانی چیرۆکەکەوە بەیەکترەوە, باسیان لێدەکرێو هەربەو پێیەش دەنوێنرێن.

2ـ پەیوەندیی جۆراوجۆری کەسانی چیرۆکەکە:

لەم چیرۆکەدا راستە کەکەسی سەرەکی برایمە, بەڵام برایم تەنیا بەوە کەسی سەرەکییە, کەکەسانیتر هەموو باسیان لەوە. دەنا ئەوانیتریش هەریەکە بەدابڕانی لەبرایمو بۆ خودی خۆی هیچی کەمترنییە, کەبریتین لەمامۆستای دەرسی رەسمو فەڕاشی قوتابخانەو دایکیو برادەرێکیو تەنانەت باوکیشی, کەئەگەرچی بەجەستە لەژیاندا نەماوە, بەڵام بەگیان لەگەڵ هەموو کەسە زیندووەکانی ناو چیرۆکەکەدا دەژیو حسابی بۆ دەکرێ. ئەوەی لەپەیوەندیی نێوان ئەم کەسانەدا پتر لەهەر شتێکیتر سەرنج رادەکێشێ, ئەو گیانی مرۆڤایەتییە پاكو بێگەردەیە, کەچیرۆکنووس وشیارانەو بێسەپاندنو زۆرلەخۆکردنو دەستکارییەوە دەینوێنێو, خوێنەر وا لێدەکا بەدەم

خوێندنەوەی چیرۆکەکەوە, ئافەرین لەهەڵوێستو کردارو رەفتاری مەردانەی یەك بەیەکیان بکا, بەتایبەتی کەهەموو بەزمانی ناخ بۆ خۆیان دەدوێنو ناچاری ریاکاریو درۆودەلەسەکردنین.

وەکیتر هەریەکەیان سەرباری ئەو سیفەتە هاوبەشە لەنێوانیاندا, هێندەی پەیوەندیی بەچیرۆکەکەوە هەبێ, خاوەنی سیفەتێکی تایبەتیە بەرامبەر برایمی کەسی سەرەکی وەك مامۆستاو دڵسۆزی, فەراشو بەتەنگەوەهاتن, هاوڕێو ستایشکردن, دواجار دایكو قوربانیدانو جگەرگۆشەیی.

3ـ مەغزاکە:

بۆ ئەمیان با من پێنج چیرۆکەکەتان بۆ بکەمەوە بەیەك چیرۆك. (برایم قوتابییەکی پۆلی پێنجی سەرەتاییە. لەگەڵ دایکیدا لەکونجێکی گەڕەکی رەحیماوادا دەژین. بێدەرەتانو هەژارن. دایکە بەجلشتنو نانەوایی کوڕەی بەخێوکردوە. دوایی بەکارکردن لەبەنگەڵەی پاککردنەوەی پەتاتەو سێودا. برایم قوتابییەکی زۆر زیرەکەو نیگاری جوانیش دەکا. کردارو رەفتاری پیاوانەیە. تەنانەت بەهەنار فرۆشتن بۆ دابینکردنی بژێوییان یاریدەی دایکیشی دەدا. بۆیە لەلای هەمووان(مامۆستا, فەڕاش, هاوڕێیانی قوتابخانەی, دایکی) خۆشەویستەو رێزی لێدەنرێ). ئەمە برایمە لەحاڵیحازریدا, واتە لەڕۆژانێکدا کەقوتابییەکی پۆلی پێنجەمی سەرەتاییەو لەگەڵ دایکیدا لەکونجێکی گەڕەکی رەحیماوادا دەژینو, رۆژانە وەك دوو ئادەمیزاد لەژیاندا هەڵدەسووڕێن. بەڵام لەهەمان کاتدا ئەم برایمەو دایکی خاوەنی مێژوویەکن..خاوەنی رابوردوویەکی ئەوتۆن, کەکارەساتێکی تایبەتیو بەسەرهاتێکی سەرنجڕاکێشمان دەخەنە پێش چاو. کەوابێ باچیرۆکەکەتان بۆ تەواو بکەم:

برایمو دایکی ئاسایی لەگوندی شۆراوەوە نەهاتوونەتە گەڕەکی رەحیماوا. (هەورەتریشقەو بروسکە ئاسمانی دەجەڕاند. بەسواری گوێ درێژێکەوە ملمان لەشارنا). (گۆڕەکەیمان ـ مەبەست گۆڕی باوکی برایمە کەبەنەخۆشی سیل مردوەـ هەر لەشۆراو جێهێشت. رەنگە ئێستاکە تەخت کرابێ لەگەڵ زەوی). (خزمێکی دایکم ئەوساڵە کرێپاڵە بوو. ئەویش ئەو ساڵە لەگەڵ خەڵکەکەدا, بەکاسەو کەویلو نەووگو پۆشاکیانەوە, بوونە خڵتەی سەراوو لەخانووە قوڕەکانی لێواری ئەم کەرکووکەدا پەنگانەوە). (ئەوسا تۆ لەبێشکەدابوویت . چۆن ئەو هەموو شتانەت لەپێش چاوە؟). (ئەو رۆژەی کەنیگارەکەمی دیت بەدەم گریانەوە وتی: خۆیەتی..بەڵام ئالێرە برایم گیان چەپەرو تەیمانێك هەبوون. ئا لەولای خانگەکەشمان دارتوویەکی چەماوە بکە. ئای چەند حەزدەکەم کەنیگاری دێیەکەمان بەگشت خەڵکی ئەم شارە نیشان دەم).

واتە دەبێ کارەساتێك دوای مردنی باوکی برایم بەنەخۆشی سیل, لەو گوندە روودابێو نەك هەر برایمو دایکی,بەڵکو هەموو خەڵکی گوندەکەی ناچاری کۆچکردن بۆناو شار کردبێ. چیرۆك جۆری کارەساتەکە ئاشکرا ناکا, کەمن بەشبەحاڵی خۆم دەڵێم چاکیکردوەو ئەمە لەڕووی

هونەرییەوە تێداهێشتنەوەیەکە بۆ خوێنەر بەتایبەتی, کەڕۆژگاری لەچیرۆکەکەدا بۆ دیاری نەکراوە چ وەختێکە, ئەگەرچی دوای پەیدابوونی گەڕەکی ڕەحیماوا دەگرێتەوە.

واتە- برایم شۆڕاوی- چیرۆکی دەربەدەربوونی گەلەمرۆڤێکەو, چیرۆکنووس دایكو کوڕێکی لێکردوون بەنموونەو, ئەشکەنجەو ئازاری سالانی داوی ئەو بەسەرهاتەیان دەگێڕێتەوە. بەلام چیرۆکنووس پێمانی رادەگەیەنێ, کەدوای ئەو بەسەرهاتە دنیایان لێئاخر نەبووە. وەك هەردوو ئادەمیزادێك لەم ژیانەدا کۆشش دەکەنو دەدوێن, بەتایبەتی کەنەکەوتوونەتە ناو بیابانێکی کاکیبەکاکییەوە. بەڵکو دەوریان بەگەلێ ئادەمیزادی هەژارو حەوساوەیتری وەك خۆیان تەنراوە. دایکە شانی دەداتە بەروجلشۆریو نانەوایی و دواجار کرێکاری دەکا. برایم گەورەدەبێو دەچێتە قوتابخانەو, بەسەرێك هەنار دەفرۆشێو بەسەرێکیش دەخوێنێو, قوتابییەکی زیرەکەو لەنیگارکێشانیشدا, دەستوپەنجەی ڕەنگینە, بۆیە دەبێتە دەستەگوڵی مامۆستاکانی. لەپاڵ ئەمانەدا چیرۆکنووس لەنێوان هەستونەستی برایمو دایکییەوە, چاوێکی خوێنەر هەرلەلای گوندی- شۆڕاو- دەهێڵێتەوە. دیارە دایکە بەردەوام باسی گوندەکەیانی بۆ برایم کردوەو بەسۆزو خۆشەویستییەکی قووڵەوە لێیدواوە. بۆیە برایمیش نیگارەکەی- بەشایەتیی دایکی- کتوکت دیمەنی گوندەکە دەنوێنێ.

وەکیتر پەیوەندیو هەڵوێستی کەسان بەرامبەر بەم دووئادەمیزادەە لێقەوماوە, (مامۆستاو فەڕاشو هاوڕێو دەستەخوشکەکانی دایکەو, ئینجا بەپێوانە بۆ ئەوان, کەسانیتری نادیاریش لەبابەتی ئەمان لەچیرۆکەکەدا), دەبێتە نموونەی پەیوەندییەکی مرۆڤانەی گەشو, دەوری کەسە سەرەکییەکەی پێتەونراوە, کەچیرۆکنووس زیرەکانە منداڵێکی وەك برایمی بۆ هەڵبژاردوە.

گۆڤاری کاروان ـ ژ/2 ـ1982

ورشەیەکی ڕەخنەی ئەدەبی

گۆشەیەکی ڕەخنەئامێزبوو, بەدوو خول لەهەفتەنامەی (هاوکاری)دا بڵاوبۆوە. خولی یەکەم لەژمارەکانی(325 ـ7/7 /1976)ەوە تـا (367ـ 1977/11/5). خولی دووەم لەژمارەکانی(970 ـ 1988/4/28)ەوە تا(1021 ـ 1988/11/3).

شێرو هێما

یەکەم شتێ کەلەژمارەی پێشوودا سەرەنج ڕادەکێشێ, گۆڕینی ناوی لاپەڕەی(ئەدەب وژیان)ە بە(ڕۆشنبیری). ئەمە بۆچی؟!.دەستەی نووسەران ڕایان وایە کەوەها سوودبەخشترە, ئەو دوولاپەڕەیە تەرخان نەبێ تەنیا بۆ شیعرو چیرۆكو وتاری ئەدەبی, بەڵکوو بابەریان فراوانتربێو

جگە لەئەدەب, بواریان بەفۆلکلۆرو زمانەوانیو هونەرو هەموو بابەتەکانیتری رۆشنبیری بەگشتی تێدابدریٚ, چونکە ئەوانەش وەك ئەدەب, هەقی هاندانو گەشە پێسەندنو پێشخستنیان بەسەر رۆژنامەکەوە هەیە, جگە لەوەی کەخوێنەریش هەقی ئەوەی بەسەرییەوە هەیە, ئەو بابەتانەشی بخرێنە پێشچاوو ئاسۆی رۆشنبیریی لەلافراوانتر بکریٚ.

ئینجا لەژمارەی پێشووی(رۆشنبیری)دا, چیرۆکی(شێر)ی(کریستۆف مێکێل) کەکاك عەزیز گەردی لەئینگلیزییەوە کردویٚتی بەکوردی, کەوتە بەرتیشکی سەرنجی رەخنە گرانەم. باپرسین: داخۆ چی لێتێدەگەین؟!. چیرۆکەکە بەسەرزاری باسی لەکابرایەکی جوتیارەو, شێرێکی ماندوو لەشەویٚکدا, خۆی بەماڵەکەیدا دەکاو ئیتر هەردووك هۆگری یەکتردەبنو پێکەوە دەژینو, بەئاسانییش لەیەکتری حاڵی دەبن. دوای ماوەیەك شێرەکە کابرا جێدێڵێو دەڕوا. بەڵام دوای ماوەیەکیتر بەدەست کەرسوارێکەوە دەیبینێتەوە, کەپەتیکردوەو بەدوای خۆیدا کێشیدەکاو, پەپوویەکی بەسەر پشتەوەیە کە لەخۆی گەورەترەو, ئەویش ماسییەکی رەشی بەدەنووکەوەیە. کاروانەکە رادەبووریٚو لەچاوی ون دەبن. ئەم زۆر خەفەت بۆ شێرەکەی دەخوا. چیرۆکەکە وەك بەم بارەدا دەیبینین تەواو نامەعقوولەو ئەقڵ نایگریٚ. چیرۆکێکی فۆلکلۆریی ئەفسانەییش نییەو بڵێین: هەقایەتی گویٚئاگردانە. نووسەرەکەی بەپێی قسەی کاك عزیز, ئێستا لەتەمەنی(41)ساڵیدایەو زرتوزیندووە. ئیٚ خۆ ناشبیٚ بڵێین وڕێنەیەکەو هەڵیڕشتۆتە سەر کاغەز. دەکەوابیٚ مەسەلە لەوە بەدەرنییە کە ئەوەی دەیخوێنینەوە, چیرۆکێکی رەمزییەو بەدیوی ئاشکرایدا, شێوە فۆلکلۆریوئەفسانەیی لەڕووخراوەو, بەودیوی تریدا رەمزە. جا ئاخۆ رەمزەکە چیبیٚ؟!. تکایە سەرەنج بدەن..شێرێكو پەپوویەكو ماسییەکی رەشو کەرێكو ئەو کابرای کەرسوارو ئەمیانی جوتیارەکەی لەمەڕ خۆمان!. پەیوەندی لەنێوانیاندا چییەو چۆن هەڵدەسووڕێن؟!.شێرەکە لەملا دۆستی کابرای لەمەڕ خۆمانەو, لەولا لەلایەن کابرای کەرسوارەوە, پەت کراوەو بەکێش دەکریٚ. پەپووەکە یەکەمجار کابرای کەرسوار, پەتێکی بەقاچییەوە بەستوەو بەژوورسەرییەوە فڕکەفڕکێتی. کەچی دووەمجار چۆتە کۆڵی شێرەکەو ماسییە رەشەکەی بەدەنووکەوەیە. ماسییەکە یەکەمجار بەدەمی گوێدرێژێکەوە دەبینریٚ, کەلەوەدەچیٚ هەر ئەوەکەی کابرای کەرسوار بیٚ. وەکیتر ئێمە لەچیرۆکەکەدا پێدەزانین کەکابرای لەمەڕ خۆمان(چیرۆکگێڕەوە), لەماڵەکەیدا بەتەنیایەو کەسیتری لەگەڵدا نییە. چونکە کەدەچیٚ بۆ سەفەر, بەشێرەکەی دەسپێریٚ کەئاگاداری بیٚ. هەروەها پێدەزانین کەکاتیٚ کاروانەکە(کەرسوارو کەرەکەیو ماسیو شێرو پەپوو)بەلایدا تێدەپەڕنو لەچاوی ون دەبن, هێندە خەموخەفەت دای دەگریٚ کەدەستی نایگریٚ ئیش بکاتو دار لەسەر بەرد بنیٚ!.. بۆچی؟.چونکە بەئاواتەوەبوو ببنە میوانیو نەبوون!.

من دەزانم کە ئەمانە کلیلی ڕەمزەکەن. بەڵام ئەوی ڕاستی‌بێ بەشبەحاڵی خۆم, تەواو زەفەر بەوە نابەم دەرگای ڕەمزەکەیان پێبکەمەوە. ڕەنگە بتوانم ئەوە بڵێم کەشێرەکە هێزەو پەپووەکە وێرانەییەو, دەگونجێ هەردووکابراش یەکێك بن بەدوو وێنە. یا ڕەنگە کابرا(چیرۆك گێڕەوەکە)سەرانسەر باسی لەکەسێکی هەرە خۆشەویستی بێ و لەدەستی چووبێ, با ئەو کەسە تەنانەت خۆیشی بێ. یارەنگە هەروا ڕەنگدانەوەی تەنیایی و سەراسیمەیی خۆی(یاهەر کەسێکی وەك خۆی)بێ لەژیاندا!. نازانم..تەواو لەلام ڕوون نییە. بەڵام ئەوەم باش لەلا ڕوونە کەچیرۆکێکی کاریگەری بەتاموچێژی لەبابەتێکی تایبەتیم خوێندەوە. ئەمە جگە لەوەی کەئەو زمانە کوردییە پەتییە پوخت‌و ڕەسەنەی, کەکاك عزیز گەردی لەوەرگێڕانیدا بەکاری‌هێناوەو, بەو داڕشتنە ئەدەبییە ڕێکوڕەوانە, هێندەی‌تر چیرۆکەکەیان لەلا شیرین کردم. ئەگەرچی وەك دانم پێدانا, لەدەستم نەهات باش بچمە بنجوبناوانی ڕەمزەکەوەو پەنجەی بخەمەسەر, کەرەنگە گیروگرفتەکە پتر لەوەدابێ, لەوزەمدانەبێ بەڕوونی دەری ببڕم. ئەگینا لەقووڵایی ناخمدا, تروسکەی بەدی‌دەکەم‌ولەوانەیە چیرۆکنووسەکە خۆیشی, تەنیا داگیرساندنی ئەو تروسکەیەی لەناخی خوێنەردا لەلامەبەست بووبێ!.

ژمارە/325 ـ 1976/7/7

نهێنییەکانی ژیان

نهێنییەکانی ژیان لەودیو شتەکانەوە نین, بەڵکوو لەناویاندان..لەقووڵاییاندان. هەروەکوو دۆزینەوەو ئاشکراکردنیشیان لەغەیبەوەو بەوەحی نادرێت, بەڵکوو ئەنجامی سەرنج لێدان‌و وردکردنەوەی بزووتن‌و بەیەکدادانی ئەو شتانە لەگەڵ یەکتردا بەدی دەهێنرێن. ئەم ووتەیە شتێکی تازە نییەو زۆر وتراوەتەوەو, بگرە گەلێ بەدووورودرێژی باسی لێوەکراوە. بەڵام من تەنیا بۆ ئەوەم دووپات کردەوە, کە دەرگای باسەکەمی پێبخەمە سەرپشت‌و بڵێم: لەکۆڕی ئەدەب‌و هونەریشدا وەك هەمووچالاکییەکانی‌تری ژیان, کلیلی تەلیسمی داهێنان‌و خوڵقاندن تیایدا هەرلێرەدایە.

لەژمارەی پێشووی(ڕۆشنبیری)دا نووسیبووم, کەبەهرەو ڕاهاتن‌و ڕادەی ڕۆشنبیری, سێ‌مەرجەی سەرکەوتنن لەکۆڕی هونەری چیرۆك نووسینداو پێم وایە, لەکۆڕی شیعرو شانۆگەری‌و گۆرانی‌و مۆسیقاو ڕەسم‌و پەیکەرتاشی‌و هەموو هونەرەجوانەکانی‌تریشدا هەروەهایە. ئەوەبوو سەبارەت بەهەریەکە لەو مەرجانەش, زۆر بەکورتی مەبەستم دابوو بەدەستەوەو, تەنیا دەمویست بڵێم کەدەتوانرێ بەرەچاوکردنی ئەو مەرجانە, نووسەرو هونەرمەندی لێهاتوو بناسرێ‌و پەنجەی بۆ درێژبکرێ. بەڵام ئەمجارەیان دەمەوێ سەرنجتان بۆ

بارێکی‌تری باسەکە رابکێشم..باری رادەی لێهاتوویی ئەو نووسەرو هونەرمەندانەو, ئەوجیاوازییانەی لەم رووەوە دەکەونە نێوانیانەوە.

بەردەوام لەبەراوردکردندا دەوترێ: فلأنە نووسەر یا هونەرمەند, لەفیسارە نووسەر یا هونەرمەند لێهاتووترە. واتا لەداهێنان‌و خولْقاندندا دەستی بالأترە..بەتواناترەو زیاتر بەسەر کارەکەدا زاڵە. داخۆ ئەمە لەچییەوە هاتبێ, لەکاتێکدا کەهەردوولا خاوەنی سێ مەرجەکەی سەرکەوتنن؟!.

ئاشکرایە ئادەمیزاد جگە لەغەریزە زگماکییەکان, هیچ زانیارییەك سەبارەت بەژیان لەسکی دایکییەوە لەگەڵ خۆیدا ناهێنێ, بەڵکو لەوساتەوە کەلەبەری دایکی دەکەوێتە خوارەوە, ئیتر رۆژانە تۆزقاڵتۆزقاڵ ئەو زانیارییانە وەردەگرێ‌و, تا بێ لەدووتوێی بیروهۆشیدا کەڵەکەی دەکاو, وردەوردە بەری ئاسۆی تێگەیشتن‌و فامکردنەوەی فراوان دەبێ, تا ئینجا روو لەسەرەنجلێدان‌و وردبوونەوەی تایبەتیی خۆی سەبارەت ژیان‌و نهێنییەکانی‌دەکا. ئەم کرداری سەرنجلێدان‌و وردبوونەوە تایبەتییە لەلای نووسەرو هونەرمەند, یەکسەربەمەسەلەی داهێنان‌و خولْقاندنەوە دەنووسێ‌و, وەك میلی قەپانێك قورسایی بەرهەمەکانیان لەم کۆڕەدا دەخوێنێتەوە!.

وتم نهێنییەکان لەقووڵاییدان‌و ئاشکراکردنیشیان, لەسەرنجلێدانی وردی بزووتنی شتەکاندایە. سا کام نووسەرو هونەرمەند بتوانێ زیاتر لەنزیکەوە..لەبندەستەوە بەبنجوبێخی شتەکان‌و جۆری پەیوەندی‌و بەیەکادانیاندا بچێتە خوارەوە, ئاسانتر دەتوانێ بچێ بەودیو سنووری مەملەکەتی نهێنییەکانداو, دوورتر بۆناو کونوکولەبەرەکانی هەنگاودەنێ‌و, باشتریش شارەزایان دەبێ‌و ئاشنایەتییان لەگەڵدا پەیدا دەکا. جا دیارە ئەم دەستە نووسەرو هونەرمەندە, دەگەنە پۆپەی لێهاتوویی خۆیان..دەڵێم پۆپەی لێهاتوویی خۆیان, چونکە گەیشتن بەپۆپەی لێهاتن بەشێوەیەکی رەها, بەمانای ناسین‌و ئاشکراکردنی سەراپای نهێنییەکانی ژیان, کارێکە لەوزەی هیچ کەسێکدا نییە, چەندە ئەو کەسە بلیمەتێکی هەرە مەزنیش بێ.

بەدوای ئەم دەستەیەدا, ئیتر بەرودوا هەن تواناو دەسەلأتیان(لێهاتووییان) نزیکتر بڕەکا..سەرنج‌و وردبوونەوەیان کورتتر دەڕوا. کەمتر زەفەر بەنهێنییەکان دەبەن‌و, لەئەنجامدا توانای داهێنان‌و خولْقاندنیان لاوازتر دەبێ, کەلێرەوە ئیتر دەووترێ: فلأنە نووسەرو هونەرمەند لەفیسارییان لێهاتووترە. سەرەنجام مەبەستم بوو بڵێم: ئەدەب‌و هونەری رەسەن‌و کاریگەری بەبەها, لەقووڵییە نەك لەتەنکی!..بەبنجوبێخە نەك بەلقوپۆپ..تەلیسمشکێنە نەك تەلیسمسازدەر!. ئەدەب‌و هونەری رەسەن‌و کاریگەری بەبەها, نهێنییەکانی ژیان لەنێوانی بزووتن‌و بەیەکدادانی شتەکانەوە لەڕوودەخاو, چاوی مرۆڤیان پێداهەڵدێنێ‌و, بیروهۆشی لەئاستیاندا دەکاتەوەو, هەستونەستی بەرامبەریان دەهەژێنێ. واتە لەژیانیدا یاریدەی دەدەن کەزیاتر چاوکراوەبێ‌و,

فراوانتر بیربکاتەوەو, باشتر تێبگاو وردتر سەرنجبلاوو دوورتر بڕوانێو, دواجار پڕوچڕترو گەشتر ڕۆژانی تەمەنی بەسەر بەرێ.

ژمارە/328 ـ1976/7/28

ئەدەبو زانست

ئەدەبو زانست..ئەدەبو تەکنەلۆژیا..ئەدەبو گەشتی مرۆڤ بۆ قووڵایی ئاسمان..هتد, یەکێکە لەو باسە گرنگو بایەخدارانەی زۆر بەقووڵیو فراوانی, لەکۆڕی رەخنەو لێکۆڵینەوەی ئەدەبیو هونەریدا تێروتەسەل لەسەری نووسراوە. بێگومان کۆڕی باسەکە لەوەختێکەوە تەواو گەرم بووە, کەئەنجامی هەنگاوە هەرە گەورەو کاریگەرەکانی زانستو تەکنۆلۆژیا, لەچارەکی دووەمی سەدەی بیستەمدا, هەندەکەسێك هاواری ئەوەیان لێهەڵسا گوایە کار بەرەوئەوە دەچێ, (ئالەت) ببێتە سەروەری مرۆڤ. یا وەکیتری بڵێین: مرۆڤ ببێتە کۆیلەی ئالەتو لەئەنجامدا سەرجەم مرۆڤایەتی, تووشی جۆرە کۆیلەیەتییەکیتر ببێو, وەك تەوقی عەزازیل بچێتە گەردنی.ئیتر لێرەوە باسەکە پەلی هاویشتو تەشەنەی سەندو زۆر لکی لێبۆوە.

لەژمارەی پێشوودا وتاری(ئەدەب لەچەرخی زانست)دا, کەکورتەی وتارێکی نووسەری میسری(فیکری ابازە)یەو, لەکاتی چاپکردندا ناوی بەهەڵە لاچووبوو, سووکە تیشکێك دەهاوێتە سەر ئەم باسەو, زیاتر لەوەرامی ئەو پرسیارە دەدوێ کەدەڵێ: (چی لەم چەرخی زانستەدا ئاوا ئەدەبی پاراستوەو, ئاوا بەگەشەکردوویيو بۆشناخیو فراوانی ماوەتەوە؟!). دوایی نووسەر چەند پرسیارێکیتر دێنێتە کایەوەو دەڵێ: (چی پاڵ بەخوێنەرەوە دەنێ, کەرۆمانێك یا کۆمەڵە چیرۆکێکی کورت یا شانۆگەرییەك بخوێنێتەوە؟!). ئینجا هەر لەشێوەی پرسیاردا سێ حاڵەت دیاریدەکا: یا ئەوەتا ئەوەی دەیخوێنێتەوە ئاوێنەیەکەو خۆی تێدا دەبینێ. یاشاشەیەکەو دەرروونی خەڵکیتری تێدا بۆ نیشان دەدرێ. وەیا ئاوێنەو شاشەیە پێکەوەو ناخی خۆیو خەڵکیتریشی تێدا بەدی دەکا.

نووسەر لەو کورتەیەی وتارەکەدا روونی نەکردۆتەوە, کەئایا خوێنەر بۆ کام مەبەست لەمانە, ئەو بەرهەمە ئەدەبییە دەخوێنێتەوە؟!. بەڵام بەرای من ئەگەر مەسەلە بریتی بێ لەتەنیا وەرامدانەوەی ئەو پرسیارە, ئەوا دەڵێین: خوێنەر بۆ هەردوو مەبەستەکە پێکەوە(واتە هەم ئاوێنەبێو هەم شاشە), ئەو بەرهەمە دەخوێنێتەوە. هەروەکوو لەباری سەرنجی سایکۆلۆژیای خوێندنەوەوە, هیچ لەیەکترداپرانێك لە نێوانیاندا نییەو, بەردەوام لەیەکەم دێڕەوە تا دوادێڕ, شانبەشانی یەکتر دەڕۆن. چونکە لەساتبەساتی ئەو کردەوەی خوێندنەوەیەدا, کردەوەیەکی

بەراوردکردنی بابڵێین هەست پێنەکراوی نهێنی, لەنێوان خوێنەر خۆیو کەسانو هەڵسوکەوتو بەسەرهاتەکانیان لەو بەرهەمەدا رووەدا, کە ئەنجامەکەی بێگومان(ایجابی) یاخود(سلبی) دەبێ.

ئەمە سەبارەت بەتەنیا وەرامی پرسیارەکە. بەڵام ئایا ئەمەیە مەبەستی سەرەکیی خوێنەر؟!. هەرگیز نا. بەڵکوو ئەمە ڕێگایە بۆ گەیشتن بەئامانجی سەرەکی, کەبریتییە لەدۆزینەوەو پێزانینی شتی نوێ لەلای خوێنەر. واتە ئەم لەبنەڕەتدا تارادەیەك خۆی دەناسێ. ئینجا لەنێوانی بەرهەمەکەوە خەڵکەکەیتریش دەناسێ. هەر لەوساتانەدا بەراوردەکەش رووەدا. دوایی لەئەنجامدا شتی نوێ پێدەزانێ.. شتی نوێی ئەوتۆ کەتا ئەو وەختە لەلای شاراوەبووە, یا تەواو ئاشکراو روون نەبووە, یا لەوەبەر لەلای شێواوو ئاڵۆزبووە. جا کەئەمە بێ ئامانجی سەرەکی, دەبێ بپرسین: ئایا زانستو تەکنۆلۆژیا دەتوانن, ئەو ئەرکەی ئەدەبو هونەر بەجێبێننو رۆڵی ئەمان کوێربکەنەوە؟!. نووسەر لێرەدا نموونەی زانستی دەروون(علم النفس)ی هێناوەتەوە, کەلەمیشدا هەر بەڕوونی ئەنجامی نەداوە بەدەستەوە. بەڵام بەدوایدا نوسیوێتی: (لەوانەیە یەکێکیش بڵێ: خوێندنەوەی زانستێکی رەقو بێگیانی دەروونناسی لەکوێو, خوێندنەوەی رۆمانێك یا شانۆگەرییەك یا دیوانە شیعرێك لەکوێ, کەوردەوردە بەناو دەمارو شیتەڵەکانی لەشدا پەل دەکوتێو وەك ئاوێنەیەکی بێگەرد, هەموو کونوقوژبنێکی ناخی مرۆڤ دادەخا؟.).

ئەوەی لەبەرچاوە ئەوەیە کەتەووژمی زانستو تەکنۆلۆژیا, هەرچەندە ترانسستەرو تەلەفزیۆنو سینەمای بەبستەبستی سەرزەمیندا بڵاوکردۆتەوە, بەڵام دەوری ئەدەبو هونەریان کوێر نەکردۆتەوە. بەڵکوو بەپێچەوانەوە..پتر لەهەر سەردەمێکیتر گەشەیان پێسەندوونو پەلیان هاویشتوەو تینوتوانای داهێنانو خوڵقاندنیان خستوونەتە بەر. چاوگێڕانێك بەبەرهەمە شاکارەکانی نیو سەدەی رابردوودا(نیو سەدەی تەکاندانی زانستو تەکنۆلۆژیا بەرەوپێشکەوتن), بەئاسانی ئەم راستییەمان بۆ دەردەکەوێ.

ژمارە/329 ـ1976/8/4

پەیوەندیی نێوان رەخنەگرو رەخنەلێگیراو

هەندێ برادەرمان هەن کە رەخنەگرێك ستایشی بەرهەمێکیان دەکا, با لەناهەقیش بێ, پیێشادمان دەبنو وەك گوڵ دەگەشێنەوە. بەڵام کەپەنجە بۆ ناتەواوییەکیان درێژدەکا, با لەسەر هەقیش بێ, گرژوپەست دەبنو دەتۆرێن. خۆ ئەگەر لەناهەق بێ, ئەوا هەر تەواو کەللەیی دەبن. هەروەها دەستەیەکمان لەو هەندە هەن, کەئەگەر رەخنەکە لەسەر هەق بێ یا ناهەق بێ,

هەرهێندەی خوێندیانەوە بەشێوەیەك كیژ دەچێتە كەوڵیانەوە (نەعوزوبیللا), هەتا یەك‌و دە تۆڵە نەسەندنەوە ئارام ناگرن‌و, دڵیان ئاوناخواتەوە. ئەوسا دەبێتە بگرەوبەردەیەك ئەوسەری دیارنەبێ.

بەڵام من بەشبەحاڵی خۆم‌و(واتێدەگەم تارادەیەكیش بەكردار سەلماندوومە), نەستایشی بەناهەقم لێخۆش دێ‌و نەبەرەخنەی لەسەر هەق گرژوپەست دەبم‌و, تەنانەت نەرەخنەی بەناهەقیش كەللەییم دەكا. بەڵكوو سووكوئاسان دەیخەمە پشتگوێ‌و, سەری خۆمی پێوە نایەشێنم. دواجار نەبەپێویستیشی دەزانم(چ بۆخۆم‌و چ بۆهەموو برایەكی نووسەری‌تر), كەهەرهێندەی رەخنەیەكی ئەدەبیم لێگیرا(بەهەق بێ یابەناهەق), من پەلاماری قەڵەمەكەم بدەم‌و, هەڵپەی وەرامدانەوە بكەم. نەخێر.. ئەم كارەتەنیا لەهەندێ حاڵەتی تایبەتیدا, پێویستیی خۆی دەسەپێنێ‌و زۆر شێوەشی هەیە.

من لێرەدا دێم‌و نەك بۆ وەرامدانەوەی رەخنەكەی كاك حسین صابر, كەلەژمارەی پێشوودا بڵاوكرابۆوەو, كەلەوەبەر وتم مەرج نییە وەرام بدرێتەوە, بەڵكوو بەو بۆنەیەوە باسێكی چیرۆكەكەی خۆم دەكەم, كەدەشزانم ئەمە كردەوەیەكی ئاسایی نییە. بەڵام هێندەم بیروڕای جیاجیا لەسەر بیست, كەوایان لێكردم بەچاكی بزانم خۆشم قسەیەكی تێدابكەم‌و بڵێم: كاكی براینە..بیروڕاكانی ئێوە هەمووی لەسەر سەرم. بەڵام خۆشم ئابەم شێوەیە لەچیرۆكەكەی خۆم تێدەگەم:

هێندەی خۆم لەچیرۆكی(شەفەق) تێگەیشتبم, وای دەبینم كەدەڵێ: سێكس بۆ ئادەمیزاد وەك نان‌و ئاوو هەوایە. بەڵام جیاوازیی هەرە گەورەیان لەوەدایە, كەئەو ئادەمیزادە بەبێ‌نان‌و ئاوو هەوا دەمرێ, لەكاتێكدا بەبێ‌سێكس نامرێ. كەدەشڵێم نامرێ, بەمانای جەستەیی نامرێ, دەنا زۆرن ئەوانەی بێبەشی لەسێكس, بەگیان‌و بەدەروون بەردەوام دەیانمرێنێ‌و دەیانژێنێتەوەو, ناخی گەلێكیش گۆج‌وئیفلیج دەكا. بێگومان ئەمە جەمسەری ناوەندیی(شەفەق)ەو (بەبێهیچ مەبەستێكی بازاڕییانە), ئەو راستییە لەڕوودەخا كە سێكس سەرباری هەموو ماندوبوون‌و خەم‌و ترس‌و دەربەدەری‌و دەردەسەرییەكیش, وەك نان‌و ئاووهەوا پێویستیی خۆی لەچوارچێوەیەكی كۆمەڵایەتیی پەسەندا, بەسەر مرۆڤدا دەسەپێنێ.

ئینجا ئایا ئەو راستییە لە(شەفەق)دا چۆن لەڕووخراوە؟!. ئاشكرایە بەو بارە تایبەتییەیدا, كەلەكۆمەڵی كوردەوارییی خۆمان بەتایبەتی‌و كۆمەڵگای رۆژهەڵاتیدا بەگشتی, دەبزوێ‌و كرداری پێدەكرێ. وەك دەزانین سێكس لەمجۆرە كۆمەڵەدا, بەندی هەزارویەك كۆتوزنجیری كۆنەپەرستانەیەو, كەمتر لێكدانەوەو تێڕوانینی پێشكەوتنخوازانەی سەردەمی گەیشتۆتێ. نان‌و ئاوو هەوایەو, كەچی تەنانەت ئەوەشی لەحزووری خواداو بەپێی شەریعەت‌و بەحوكمی قازی‌و بەئاگاداری هەموو خەڵكەكە رێگای پێدراوە, هێشتا هەرترس‌وسامی ئەو كۆتو زنجیری میراتییانە

لەخوێن و گۆشت و ئێسقانیدایەو, هەموو(ئەولاو خاوەر)ە کان, دەبێ ئەو مافە رەوا شەرعییەی ناو مشتی خۆیان بەدزین لەخۆیانی بدزن!!. من دەزانم مرۆڤ ئاژەڵ نییەو دەبێ لەم بارەیەوە, ئاگامان لەوجیاوازییەی نێوانیان هەبێ, کەبەرهەمی دەیان هەزار ساڵی کاروانی پێشکەوتنی بیروهۆش و ئیدراکێتی. بەڵام ئەو کۆتوزنجیرە ناهەموارانە, ترسی ئەوەیان لێناکرێ ببنە هۆی ئەوەی, مرۆڤ لەم رووەوە بەسەرزاری مرۆڤ بێ و, کەچی بەدزییەوە ببێتە ئاژەڵ؟!.

(سێکسکارییە) بەترسولەرزەکەی (ئەولاو خاوەر)ی ژن و مێرد, لەحزووری خوادا بەئاگاداریی هەموان, نموونەیەکی باری تاڵ و تفتی کێشەی سێکسە لەکۆمەڵگای ئێمەی رۆژهەڵاتیدا. لەگەڵ ئەوەشدا(گوڵچین) بە خاوەر دەڵێ: (خۆتم لێگێل مەکە..دیمن..ئەولا لەتالە ئازاترە). لەنێوانی ئەو بارە ناهەموارەوە, ئەم دەنگە بەرزدەبێتەوە. ئەمە چ مەغزایەك دەبەخشێ؟!. تکایە سەرنج بدەن...گوڵچین و تالەش وەك ئەولاو خاوەر برسین..تینوون..هەوایان دەوێ بۆ هەناسەدان..بۆسێکس. بەڵام ترسە ئەفسانەییەکە گیریان دەدا. دەیانقرچێنێ. بۆیە گوڵچین ئەگەرچی بەسەرزاری بەخیلی بەخاوەر دەبا, بەڵام بەزمانی حاڵی خواوەندی سێکس, پڕبەدڵ ئافەرین و پیرۆزبایی لەو ئازایەتی و خۆش بەختییەیان دەکات و, دەیەوێ بڵێ! خۆزگەمان پێتان.

ئەمە سەبارەت بەجەمسەری ناوەندیی(شەفەق). بەڵام ئەی ئایا چیرۆکەکە هیچ جەمسەرێکی تری تێدا نییە؟!. بێگومان هەیەتی و جەمسەری هەرەگرنگ و بایەخداری مرۆڤایەتییە, بەوەی کەچیرۆکەکە لەبنەڕەتدا باسی لەکۆمەڵە ئادەمیزادێکە, کەدەردو ئەشکەنجەو ئازاری خۆیان داوە بەکۆڵیانداو, بەرەو مەڵبەندی دڵنیایی و ئاسایش خۆیان دەکوتن. داخۆ دیمەنی ئەو کلۆڵانە, تەووژمێکی هەست و سۆزی مرۆڤانەو, بەتەنگەوەهاتنێکی جوامێرانە لەناخدا نابزوێنێ؟!.

ژمارە/330ـ 1976/8/11

دیسان پەیوەندیی نێوان
رەخنەگرو رەخنەلێگیراو

تیرو توانج و پلارو تانووتلێدانی شەخسی لەکۆڕی رەخنەگری و لێکۆڵینەوەدا, دیاردەیەکی ئاشکراو لەڕووەو هەموو هەستی پێدەکەین. بەڵام هەر لەنێوانی ئەوەوە, من هەستم بەدیاردەیەکی تر کردوە, کەئەگەر بەسەرزاری پاشەرۆك یا بەچکەیەتی, کەچی لەڕاستیدا ماکەکەیەتی و سەرەنجلێدان و شیکردنەوەی وردی, تەواو لەجەمسەری دیاردە گەورەکەمان نزیك دەکاتەوە. ئێوە هەروا لەگەڵمدا سەرنج بدەن.. برادەرێك دێ و رەخنەیەکی پڕ لەپلارو تیروتوانج, لەبەرهەمی برادەرێکی تر دەگرێ. ئینجا رەخنەلێگیراو خۆی یا تەرەفێکی سێهەم دێ و, بەتایبەتی دەست دەداتە قەڵەم و بەو نیازە دەنوسێ, کەئەو شێوە پلارو تانووتلێدانە گوناهبار بکات و بڵێ:

(کاکی خۆم.. ڕەخنە نابێ بریتی‌بێ لەسەروپۆتەلاك کوتانەوە, بەڵکوو دەبێ هێمن‌و لەسەرخۆو بابەتی‌و سەنگین‌و بێغەرەزو ڕاستگۆو دڵسۆزانەبێ). ئێ زۆر باشە..ئەمە ڕاستەو کارێکی‌پیرۆزە. گومانیش لەوەدا نییە کەئەم لەوساتەدا وەهای نیازەو, ڕەنگە لەدڵی خۆیدا بڵێ: ئێستا من بەلۆژیك‌و بەڵگەی بابەتیانەو هێمنی‌و ئاغری‌و قسەی شیرین‌و بەجێ, کارێکی وەها دەکەم ئەو لەلای خۆیەوە, لەپلاروتیرو توانجەکانی خۆی تەریق ببێتەوە. کەچی..دەبینی تەنیا چوار پێنج دێری سەرەتای لەم ڕووەوە دڵخۆش دەکا. ئەگینا ئیتر کەدەدا بەدەمییەوە, فڕی بەسەر بەڵێن‌و بڕیارەکەی خۆیەوە نامێنێ‌و, لەبری گوناهبارکردنی دیاردەکە, ئەم خۆیشی دێ ئاگرەکەی هێندەی‌تر خۆش دەکاو, چەندە ڕەخنەگرەکە تانووتی هاویشتوە, ئەم دە ئەوەندەی تێدەگرێتەوە!!.سەیرە..من دەزانم ئەو برادەرە(کەدەزانین بەچ نیازێك دەستی‌کردە نووسین), تا نووسینەکەی دەنێرێ بۆ بلاوکردنەوە, ناچار دەبێ بەلایەنی کەمەوە سێ جار پیایدا بچێتەوە. واتە سێ جار پلارو تیروتوانجەکانی خۆی دەکەونەوە بەرچاوی.. سێ جار سەبارەت بەبڕیارو بەڵێنەکەی, دەکەوێتە بەرتاقیکردنەوەوە. کەچی هەروەك چاوبەست کرابێ‌و بیروهۆشی جەڕێنرابن, بەسەریدا تێدەپەڕن‌و لەوسەرەوە بەچاپکراوی بۆی دێنەوە!!.

دەبێ هۆی ئەمە چی‌بێ؟!. بەڵێ..دواکەوتوویی لەڕووی شارستانێتییەوەو, نزمیی ڕادەی ڕۆشنبیری‌و, کزی‌و لاوازی لەتێگەیشتنداو, ساوایی ئەم لقەی ئەدەب لەلای ئێمە, هۆی بابەتین‌و ئابلووقەی قەڵەمەکەی دەستی ئەو برادەرەیان داوە. بەڵام لەپاڵیاندا هۆیەکی‌خۆییش کەلەڕاستیدا ئەنجامی هۆیە بابەتییەکانە, لەکایەدایەو لەدیوی ناوەوەیدا.. لەقووڵایی دەروونیدا کاری تەلیسماوی خۆی دەکاو لەو ساتانەدا, لەئیرادەی دەخاو بڕیارو بەڵێنەکەی ئیفلیج دەکا.

من دڵنیام کەزۆربەی نموونەی ئەو جۆرە برادەرانە, ساتێ بڕیارو بەڵێنەکە دەدەن‌و دەست دەکەنە نووسین, دڵسۆزو ڕاستگۆن‌و کەمیان پێشەکی بڕیاری سەروپۆتەڵاکشکاندنی ئەنقەستیان داوە. بەڵام هەرهێندەی بەدەم نووسینەوە کەوتنە سەرهەوای خۆیان, ئیتر وردەوردە مێردزمەی هەستی تۆڵەسەندنەوەی متومەڵاسی قووڵایی ناخیان, سەر بەرز دەکاتەوە..دەبزوێ..تەکان دەداو سواری کۆڵی قەڵەمەکەیان دەبێ. ئەوان لەئیرادە دەخاو خۆی دەنووسێ!. شاڵاودەباو بەڕاست‌و چەپدا گورز دەوەشێنێ. بەبێئاگای ئەو کام تیرو توانج گورچکبڕە.. کام پلارو تانووت لەمۆخ دەدا, لەسەر کاغەزە سپییەکە ڕیزیان دەکاو دەیانهاوێژێ!. تەنانەت کاتێ جارێك‌و دووان‌و سیانیش پێدا دەچنەوە, هێشتا هەر ئەو سەروەرەو جڵەوکێش. دەنا لەیەکێك لەو جارانەدا بەخۆی دەزانی‌و, هەر هیچ نەبێ نەك بایڵێین نووسینەکەی دەدڕاندو لەنووکەوە دەستی پێدەکردەوە, بەڵکوو تەنیا خەتێکی بەسەر پلاروتانووتەکاندا دەهێناو, سووکە دەسکارییەکی ئەم ڕستەو ئەودێڕی‌دەکردو, بەوە لەوەختی خۆیدا بەفریا دەکەوت‌و, مێردەزمەکەی لەکۆڵی قەڵەمەکەی

فڕێدەدایە خوارەوە، دەبۆوە خاوەنی ئیرادە بەئاگاو هۆشەکەی سەرەتای دەستپێکردنی نووسینەکەی‌و، بڕیارو بەڵێنەکەی خۆی بەجێ دەهێنا.

واتە هۆی هەرە کاریگەر بەدیوی ناوەوەی مەسەلەکەداو لەڕووی سایکۆلۆژییەوە، ئەو گیانی تیرەگەرییە پشتاوپشتەیە کەهێشتا لەقووڵایی دەروونی ئەو برادەرانەدا خۆی مەڵاس داوەو، هەرهێندەی دەرفەتی بۆ هەڵکەوت شاڵاو دەبا.

1976 / 8 / 18 ـ 331 / ژ

باس یەکەو دیو هەزار

ئەگەر دووپاتکردنەوەی باسێك لەلای چەند چیرۆکنووسێك قەدەغەبکرایە، چی ڕوویدەدا؟!.
بێگومان مەسەلە وەها دەکەوتەوە کەدەبوو لەهەموو ئەدەبی جیهاندا، تەنیا یەك چیرۆك لەسەر باسی ئازایەتی‌و یەکێك لەسەر خەم‌و یەکێك لەسەر مردن‌و..هتد بنووسرایە!. واتە ژمارەی هەموو چیرۆکەکان لەجیهاندا، بەقەدەر ژمارەی باسوخوازەکانی ژیان دەبوو. ئەمەش مانای ئەوەیە کەلەدێر زەمانەوە، باس نەدەما لەسەری بنووسرێ (جگەلەوەی تازە دادێ)و لەئەنجامدا، چیرۆك لەئەدەبداو ئەدەب خۆشی ئەستێرەی دەکوژایەوە.

ئەمەی وتم تەنیا ئەگەرێکە کەلەواقیعدا ڕوونادا. بۆچی؟!. چونکە هەر باسێك لەلای سەدان چیرۆکنووس، سەدان جار دووپات بۆتەوەو کەچی، هیچ کامیان نەبۆتە وێنەیەکی کتومتی ئەوانی‌تر. ئەمەش لەبنچینەدا لەوەوە هاتوە، کەهیچ چیرۆکنووسێکیان (کەخوڵقێنەری چیرۆکەکەیە)، بەهەستونەست‌و بیروهۆش‌و ئایدۆلۆژیاو ڕێبازی فەلسەفی‌و جۆری تێگەیشتنی لەژیان‌و نهێنییەکانی‌و..هتد، وێنەیەکی کتومتی ئەوانی‌تر نییە. بۆ نموونە کاتێ سەد چیرۆکنووس، بابلێین لەیەك وەختدا، هەریەکەیان چیرۆکێك لەبارەی ئازایەتییەوە دەنووسێ، قەت ڕوونادا دووانیان کتومت وەك یەك بۆی بچن‌و لەهەموو ڕوویەکەوە، لەسەداسەد وەك یەك تێی‌بڕوانن. لەبەرئەوە ئێمە سەد چیرۆکی جیا لەیەکتر دەخوێنینەوە نەك یەك چیرۆك.

باسی چیرۆکەکەی ژمارەی پێشوو (ئەو بەلەمە تەنهایە)، باسێکە ڕەنگە لەسەدان چیرۆکداو، لەهەموو سەردەمەکانی تەمەنی هونەری چیرۆکنووسیندا دووپات بووبێتنەوەو، تا ئەو ڕۆژەشی چارەسەری بۆ دەدۆزرێتەوە هەر دەووترێتەوە. باسەکە بریتییە لەنەزۆکیی مرۆڤ، کەئەمە یەکێکە لەو ئەشکەنجە سروشتییانەی مرۆڤایەتی دووچاری بووەو، تائێستاش پێوەی دەناڵێنێ. حەزکردن لەمنداڵ (جگەلەوەی سروشت ئیدامەی ڕەگەزی بەشەری پێدەدا)، لەلای مرۆڤ غەریزەیەکەو لەکارکەوتنی کارێکی ناسروشتانەی ئەوتۆیە، کەدوو مرۆڤ(ژن‌و مێرد) تووشی

ئەشکەنجەیەك دەکاو کەبەدرێژایی تەمەنیان پێەوەی دەتلێنەوە. بێگومان باسەکە وەك لەوەبەر وتم, دەشێ سەدان چیرۆکنووس بەسەدان شێوەو باری جۆراوجۆردا بینوێنن‌و لێی‌بدوێن.

لەلای ئیبراهیم کانیی نووسەری ئەم چیرۆکە, جەمسەری سەرەکیی چیرۆکەکە, لەبەیەکدادانی دەروونیی مێردەکەدایە, ئەنجامی ئاشکرا بوونی نەزۆکیی ژنەکەی. واتە ئەوەی تەواو لەلا روون بۆتەوە, کەئەگەر تەمەن تاسەر بەتەنیا لەگەڵ ئەو ژنەدا بەسەربەرێ, هەرگیز نابێتە خاوەنی منداڵ. بۆیە غەریزەکە لەناخدا دەیقرچێنێ‌و وەهای تەنگەتاو دەکا, کەسەرەڕای هەموو خۆشەویستییەکی بۆ ژنەکەی, بیر لە هێنانی ژنێکی‌تر بکاتەوەوئیتر لێرەوە, بەیەکدادانە دەروونییەکەی دەگاتە پۆپەی توندوتیژی‌و هەژان. چیرۆکنووس لەنواندنی باسەکەیدا, مێردەکەی‌کردوە بەکەسی سەرەکی نەك ژنەکەو, لەنێوانی ئەوەوە کێشەکە هەڵدەسووڕێنێ. بۆچی؟. چونکە ئەگەرچی ئازاروئەشکەنجەی ژنەکە سەختترو بەجەخارترەو ئەمیش قرچە لەجەرگی‌دێ, بەڵام بەیەکدادان‌و زۆرانبازی سەبارەت بەگرفتەکە, لەدەروونی مێردەکەدا تونوتیژترە, لەبەرئەوەی کەخەتای نەزۆکی لەوەوە نییەو لەژنەکەوەیە. جا چیرۆکنووس بەقووڵی چۆتە ناو ئەو بەیەکدادانە دەروونییەی مێردەکەوەو زۆر هونەرمەندانەش, بەدیوی ناوەوەدا نەك راستەوخۆو رووکەشییانە, ئەو بەیەکدادانەی نواندوە. هەروەکوو شارەزایانە پەیوەندیی بێقرەوبڕەی ئەو رۆژانەی, نێوان ژنەو مێردەی بۆ خستووینەتە پێشچاو. هەربەوە پێمان رادەگەیەنێ کەدوو مرۆڤی تێگەیشتووی ژیرن‌و, هەریەکەیان لەدەردی ئەوی‌تر حاڵییە.

هەروەها چیرۆکنووس لوتکەی شارەزایی‌و هونەرمەندیی خۆی, لەجۆری کۆتاییپێهێنانی چیرۆکەکەدا دەنوێنێ, بەوەی کەبەیەکدادانە دەروونییەکە لەلای مێردەکە, وەك خۆی دەهێڵێتەوەو وازی لێدێنێ. چونکە گرفتەکە گرفتی درێژایی تەمەنێتی‌و وەکی‌تریش, بۆ ئەوەی خوێنەر لەلای خۆیەوە بیرێکی لێبکاتەوەو بەتەنگەوەبێ, مێشکی خۆی بەو گرفتەوە خەریك بکا, کەزۆر کەس لەم ژیانەدا دووچاری دەبن.

ژ / 332 ـ 25 / 8 / 1976

باری دەروونیی کەسان لەچیرۆکدا

شێرزاد حسن یەکێکە لەو لاوانەی لەکۆڕی هونەری چیرۆکنوسیندا, گورجوگۆڵەو بەدڵسۆزییەوە دەستی داوەتێ و بۆی بەپەرۆشە. لەو چەند چیرۆکەیدا کەکەوتوونەتە بەرچاوی من و خوێندومنەتەوە, سەرنجم دا هەوڵدەدا بایەخ بەباری دەروونیی کەسانی چیرۆکەکانی بداو, بچێتە قووڵایی ناخیانەوەو, لەوێوە هەستونەست و تەنگو چەڵەمەی ناو دەروونیان بنوێنێ. بێگومان ئەمە تەقەلایەکی گەلێ پەسەندو چاکە. بەڵام ئاخۆ تاچ رادەیەك تیایدا سەرکەوتووە؟. با لەم رووەوە لەچیرۆکی(ئێوارەو شتی تر)ی بدوێین, کەلە ژمارەی پێشوودا بڵاوکرابۆوە. لاوێکەو..(بەدەستێ شیشی پەنجەرە ژەنگاوییەکەی گرتبوو..بەدەستەکەی‌تری جگەرەیەکی زەل و تیژتیژ قومی لێدەدا.)و(..چوار دیوارەکە هەتا ئەهات لەبەرچاوی نزیك دەبوونەوە بەرەو ئەو جێگایەی ئەو لێی‌وەستابوو..سەربانەکەش ئەخزایە سەر سەری تا کەوتە نێوان دووکاریتەری ئەستوور..)و (.. بۆ بڕێك دەستی لەشیشەکەبەرداو بەژوورەکەدا هاتوچوو, وەك کەسێ هەنگاوەکانی خۆی بژمێرێ..). کەواتە لاوەکە کەخۆی گۆڕیوە لەماڵ بچێتەدەرەوەو ئەمە حاڵێتی.. مرۆڤێکە کەگرفتێکی دەروونی ناخی دەهەژێنێ و ئۆقرەو ئارامی لەبەربڕیوە. ئینجا لەچیرۆکەکەدا روون دەبێتەوە کەئەگەرچی گرفتەکە ئەنجامی دڵدارییەکە, کەلەبەر هەرهۆیەك بێ بۆی نەچۆتە سەر(چاکیشی‌کردوە هۆیەکەی نەخستۆتە روو), بەڵام وردەوردە لەلای بۆتە گرفتێکی(سەراپاگیری)ی گەورەو فراوان و, سەرجەم ئەشکەنجەو ئازارەکانی مرۆڤایەتی گرتۆتەخۆ..(من ئەوەندەی فرمێسکی چاو کارم تێدەکا, هیچ چاوێك کارم تێناکا..). وەکی‌تر گرفتە(سەراپاگیرییەکە)یەکە زیاتر بەرەو خۆڕاگرتن و کۆشش هانی‌دەداو(توورەیی دای‌ئەگرت و هاواری‌دەکرد, پێناکەنین تا فرمێسکی جیهان کۆتایی نەیەت.).

بەم بارەدا دەبینین هەم باسی چیرۆکەکەو, هەم نواندنی لەنێوانی چەڵەمە دەروونییەکەی لاوەکەدا, کۆك و پەسەندە. بەڵام کەباس دێنینە سەر تەکنیك لەچیرۆکەکەدا , واتە ئەو چوارچێوەیەی باسەکەی تێدا خراوەتە پێشچاو, رادەی ئەو کۆك و پەسەندییەی نزم دەبێتەوە. شێرزاد حسن هێشتا لەکۆڕی هونەری چیرۆکنووسیندا, زەفەری بەتەکنیکی نوێ نەبردوەو لەوردەکاریی هونەریدا دەستی کورتە. هێشتا نەیتوانیوە دەستبەرداری شێوەی هەقایەتخوانی و وەسفی زیاد لەپێویست و درێژەپێدانی بێزارکەر بێ, کەلەچلەکان و پەنجاکاندا باوبوو. ئەمە لەکاتێکدا کەبەرهەمێکی زۆری سەربەتەکنیکی نوێی, چ چیرۆکنووسانی بێگانەو چ نەوەی خۆی لەعێراقدا لەبەردەستدایەو, بەئاسانی دەتوانێ سوودیان لێوەبگرێ و, ئەو بەهرەیەی بخاتە سەررێگای راستوڕەوانی خۆی. بۆ نموونە لاوەکە لەگەڵ خۆیدا لەربارەی گرفتە(سەراپاگیرییەکە)ی ناو دەروونییەوە دەدوێ و دەدا بەدەمیەوەو, دەچێ بەپیر هەموو ئازارەکانی مرۆڤەوە لەسەراپای سەرزەمیندا. ئەمیش شێوەی خوتبەدانێکی توورەی وەرگرتوە, نەك ئەشکەنجەو ژانێکی مرۆڤانەی دەروونی سەبارەت بەو ئازارانە. دوو وتەی‌تری وەك (من ئەوەندەی فرمێسکی چاو کارم تێدەکات,

هیچ چاوێك كارم تێناكا..)، بەزیادەوە مانای هەموو ئەو دێڕانە بەخوێنەر دەبەخشێ. هەروەها زۆر وتن لەچیرۆكدا، وەك هەر شتێكیتر، بەڵگەی دەست تێدا ڕۆیشتن و لێوەشاوەیی نییە، بەڵكوو كەموتن و بەڵام بەپڕوپڕی لەمەغزاوماناد‌ا، ئەو بەڵگەیە دەبەخشن. بەتایبەتی لەكورتەچیرۆكدا كەدیمەنێك یاخود چەند دیمەنێكی ئانوساتی دەگرێ و دەیاننوێنێ بێئەوەی لەزۆر جاردا تەنانەت گوێ بداتە كات و شوێنیش، بەو شێوەیەی لەوەبەر گوێی دەدرایە. جا ئەمانە لەهەمان كاتدا كۆڵەواریی هەڵەی زمانیشیان بەرادەیەك دەچێتە پال، كەمن لەلای خۆمەوە وا تێدەگەم ئەم برادەرە، زۆرخۆی بەزمانەوە ماندوو نەكردوە.

شێرزاد حسن وەك لەسەرەتاوە وتم: لەكارەكەیدا گورجوگۆڵەو، بەدڵسۆزییەوە دەستی داوەتێ و، بەهرەشی بەدەستەوەیە. بۆیە ئەگەر هەوڵ بدا لەرووی تەكنیكەوە زیاتر شارەزایی پەیدا بكا و پێوەی ماندووبێ، بەئەنجامێكی باشترو سەركەوتووتر دەگا.

ژ/333 ـ 1976/9/1

شیعرو ماتماتیك

(وەڵامی نیگایەك) پارچە شیعرێكە، لەژمارەی پێشوودا بڵاوكراوەتەوەو سەرنجی ڕاكێشام. من لێرەدا باسم لەچاكی و خراپی شیعرەكە نییە. بەڵكوو باسم تەنیا لەكێشەكەیەتی و، ئینجا لەوێشەوە دەچمە سەر ئەسڵی مەبەستەكەم. كێشەكەی بەگشتی شەش بڕگەییە. بەڵام لەچەند دێڕێكدا هەشت بڕگەییشی بەكەرتكراوی تێدەكەوێ، بێئەوەی بەزەقی هەستی پێبكرێ. واتە ئەگەر لەسەری نەوەستیت تارادەیەك(دەڵێم تا رادەیەك) لەرووی ئیقاع و مۆسیقاوە تێدەپەڕێ.

جاوەك دەزانن من لەسەرەتای ژیانی ئەدەبیمدا، هەندێ خۆم بەرەخنەو لێكۆڵینەوەی شیعرەوە خەریك كردبوو(نامێلكەی كامەران و هۆنراوەی نوێ و دووسێ وتار). هەر لەوماوەیەشدا كەڵكەڵەی كێشەكانی شیعری كوردیی نوێمان، دابووی لەكەللەم و هەوڵم دەدا تێیان وردببمەوەو دەسنیشانیان بكەم و، ئەنجامێكیان لێبەدەست بێنم. بەڵام لەوەبەدواوە ئیتر وازم لێهێناو لەكۆڕێ رەخنەو لێكۆڵینەوەدا، پتر هەر خەریكی چیرۆك بووم. تا پار بەبۆنەی كتێبێكەوە كەنەك خۆی، بەڵكوو دووسێ وتارم لەبارەیەوە خوێندۆتەوە، كەگوایە نووسەرەكەی بۆلێكۆڵینەوەی شیعری نوێی عەرەبی پەنای بردۆتەبەر ماتماتیك، منیش كەڵكەڵەی زەمانی زوو سەری لێهەڵدامەوەو، لەدڵدا هاوارم كرد: (دۆزیمەوە..نهێنییەكە لەماتماتیكدایە). ئیتر خووم دایە. من هەرچەندە شاعیرنیم، بەڵام جارجار شیعرم بۆخۆم نووسیوە. جا تەقەلام دا شیعرێك بۆخۆم بەرهەم بێنم(بێئەوەی گوێ بدەمە ناوەرۆك)، كە لەیەك كێشی زیاتر تێدابێ و، چەند جارێكیش و هەرجارەو

تەقەلاکە دووپات بکەمەوە. بۆ ئەم مەبەستەش پێشەکی بەژمارە, نەخشەی بڕگەکانی کۆپلەیەکم دەکێشاو ئەوسا وشەم بۆدەدۆزینەوە, بەمەرجێك ئیقاعو ئاواز بەبێ‌ساتمەو گرێ‌و قۆرت ئاسایی تێپەڕێ. ئەوی راستی بێ تارادەیەك شتێکم تێدا بەشتێك کردو, بەڵام جەسارەتم نەکرد پیشانی کەسی بدەم. تەنیا فیکرەکەم لای چەند برادەرێك باس کردو, دوای ئەوە ئیتر وازم لەمەسەلەکە هێنا.

جا ئایا ئێستا من چیم مەبەستە؟..بێگومان حەزدەکەم فیکرەکە بەشاعیرانمان رابگەیەنم‌و بپرسم: تۆ بڵێیت مێشکی شاعیرێکی لێهاتووی کەمێ ماتماتیکزان, ئەگەر خۆی بەمەسەلەکەوە ماندوو بکا, نەتوانێ لەڕێگەی ماتماتیکەوە, چەندین کێشی نوێ لەشیعری کوردیدا بدۆزێتەوە؟. دیارە نەمووت بۆ شیعری کوردی, بەڵکوو وتم لەشیعری کوردیدا, چونکە من وای دادەنێم کەکێشەکان خۆیان هەن, بەڵام لەحەشاردان‌و دەبێ بدۆزرێنەوە. چۆن؟..وەك ئەوەی لەپاڵ کێشی هەشت بڕگەیی‌و کەرتەکانیدا, یا دەو دووازدەو کەرتەکانیاندا...هتد, کێش هەبێ3+4+5 بێ, یا2+3+5, یا4+5+6,یا5+3+6 یا ..هتد, کەئەگەر ئەمە راست دەرچێ‌و, توانای بەدیهێنانی بەفراوانی بێتەگەرەو کەموکووڕیی هەبێ, ئەوا شاعیرانمان دەتوانن زەفەر بەژمارەیەکی هێجگار زۆری کێش بەرن لەشیعردا, لەبری ئەوەی لەسنووری چەند کێشێکدا گیربخۆن, کەئێستا هەرە باوترینیان هەشت بڕگەییەو, بەشی هەرە زۆری شیعری نوێمانی پێدەهۆنرێتەوە. دیارە دەبێ ئەوەمان لەیادبێ, کەمەرجی سەرەکی لەڕێکوپێکیی کێشدا ئیقاعو ئاوازە, کەدەبێ رەوان‌و بێگرێ‌و قۆرت بڕژێنە گوێی خوێنەر یا گوێگرەوە.

واتە ئەگەر ماتماتیك توانی لەم رووەوە یاریدەمان بدا, تۆ بڵێی ئەوەی وتم, لەخەووخەیاڵەوە نەبێتە راستی؟. من باوەڕم وایە کەمێشکە شاعیرێکی لێوەشاوەی کەمێ ماتماتیکزان, ئەگەر خۆی پێوە ماندووبکا(وەك شاعیرو وەك زاناش لەشیعردا), لەم رووەوە دەتوانێ بەئەنجامێکی باش بگاو, ئەوسا لەبریی شەش حەوت کێش, کەوەکوو وتم هەرە باویان تەنیا یەکێکە, چەندین کێش لەشیعری کوردیدا بدۆزێتەوە.

هەربەم بۆنەیەوە دەبێ بەشێوەیەکی تایبەتی, ئیشارەتێ بەدەسپێشکەری‌و هەوڵی سەرکەوتووی(گۆران)ی نەمر بدەم لەم بوارەدا. بۆ نموونە لەشیعری (بەستەی دڵداری)و لە(ئاواتی دووری) دا, دوو یا سێ کێشی جیاجیای پێکەوە بەکارهێناون, بێئەوەی هەست بەساتمەو قۆرتیان تێدا بکرێ‌و, ئیقاعو ئاوازیشیان هارمۆنیایەکی رێك‌و ڕەوانە. دیارە گۆرانی مەزن کەئەم کارەی‌کردوە, چاك لەخۆی ئاگاداربووە چی‌دەکاو چی‌مەبەستە. بەڵام دەشپرسم: چ عەجەب ئیدامەی بەو کۆششەی نەداوە؟!.

ژ/334 ـ 1976/9/8

چیرۆکی سایکولۆژی

کاك محمد رشید فتاح لەژمارەی پێشوودا, وتارێکی بەناوی(چیرۆکە دەروونییەکان)ەوە لەعەرەبییەوە کردوە بەکوردی, کەبەشێوەیەکی گشتیو بەکورتی, باس لەپەیدابوونی چیرۆکی سایکۆلۆژیدەکا لەئەدەبداو, گەشەسەندنی بەشێوەیەکی تایبەتی, دوای بلأوبوونەوەی تیورییەکەی(فرۆید) لەبارەی زانستی دەروونەوە. سا من بەو بۆنەیەوە, لێرەدا هەوڵ دەدەم باسەکە نزیکتر بکەمەوەو, پتر وەرامی ئەو پرسیارە بدەمەوە, کەئاخۆ چیرۆکی سایکۆلۆژی چییەو چۆنەو, کام چیرۆك پێیدەووترێ سایکۆلۆژی؟!.

ئاشکرایە زانا دەروونناسەکان, شێوەو جۆری هەڵسوکەوتو رەفتاری مرۆڤ, دەدەنە پاڵ هۆیەك یا هێزیك, کەلەناخی دەرووندا کاری خۆی دەکاو بەدیوی دەرەوەدا رەنگ دەداتەوە, کەغەریزەکان لەم رووەوە رۆڵی سەرەکی دەبینن. واتە لەلای ئەوان رەگی نهێنییەکانی ژیانی مرۆڤ لەجیهانی ناوخۆیدایە..لەناخی دەروونیدایە. ئەمە لەلای فرۆیدو لایەنگرانی. بەلأم لەلای هەندێکیتر لەدەروونناسانو لەپێشیانەوە(ولیام رایش), کەپێیان دەووترێ چەپی فرۆید, وەك ئەوانیتر جیهانی دەرەوەی مرۆڤ ناخەنە پشتگوێو وایدادەنێن, کە بەگۆڕینی ئەمیان جیهانی ناویشەوە دەگۆڕدرێ, ئەگەرچی غەریزەو سێکسو گرێو گرفتو..هتد, لەجیهانی ناوەوەدا بەسەر دەرەوەدا کاریگەرن.

بەم پێیە دەبێ ئەرکی سەرشانی چیرۆکنووسی سایکۆلۆژیست چیبێو, ئەگەر بیەوێ چیرۆکێکی سایکۆلۆژی بنووسێ چی بکا؟!. دیارە دەبێ بایەخی سەرەکی بەجیهانی ناوەوەی مرۆڤ بداو, لەبەر رۆشنایی زانستی دەروون, بەبنجوبێخی نهێنییەکانی ناو دەروونی کەسانی چیرۆکەکەیدا بچێتە خوارەوەو, بەشێوەیەکی هونەرمەندانە کەلەزانستە رووتەکەی جیادەکاتەوە, ئاشکرایان بکاو ئەو ئامانجو مەبەستەیان پێبەدەستەوەبدا کەبۆیان چووە. بەلأم ئایا ئەمە لەڕووی هونەرییەوە چۆن دەکا؟.

لەوتارەکەی کاك محمد رشید فتاحدا, چیرۆکنووسە سایکۆلۆژیستەکان کراون بەدوو بەشەوە: رەسەنەکانو لاساییکەرەوەکان. ئەمە راستە. بەلأم رەسەنەکان بەچیدا رەسەنن؟. بەسەرزاری لەخوێندنەوەی ئەو چیرۆکە سایکۆلۆژییانەدا, وادەردەکەوێ کەلەنێوانی دیالۆگ یا مۆنۆلۆگ یا لەرێگای وەسفکردنی راستەوخۆی چیرۆکنووسەوە دەنوێنرێ. بەتایبەتی مۆنۆلۆگ کەمرۆڤ(کەسانی چیرۆك) خۆی لەگەڵ خۆیدا دەدوێو, بەبێترس لەڕەقیب(لەمرۆڤێکیتر), بەسەربەستی هەرچییەکی لەدڵدایە..حەزوو ئارەزوو, رقوکینە, بڕیاری نهێنی, نیازی چاكو خراپ..هتد بۆ خۆی دەردەبڕێ, کەئەمانە هەموو شتی جیهانی ناوەوەی ئەو مرۆڤەنو, تەنیا خۆی لێیان ئاگادارەو لەدەروونیدا دەسووڕێن. بەلأم دیالۆگو وەسفکردن لەلایەن چیرۆکنووسەوە,

رەنگدانەوەی مۆنۆلۆگن(بەسلبی یا بەئیجابی) بەدیوی دەرەوەدا, کەشێوەی گفتوگۆو هەڵسوکەوتو رەفتارو کرداری مرۆڤەکە دەنوێنن, وەك ئەوەی بەمۆنۆلۆگ بەخۆی بڵێ((ئەم کابرایە بەجگەرەکێشان هەراسانیکردم)). ئینجا بەدیالۆگ پێیبڵێ: تۆ جگەرە زۆر دەکێشیت. دوایی بەوەسفکردن لەلایەن چیرۆکنووسەوە بووترێ: لەتەنیشتییەوە هەڵساو چوو لەولاوە دانیشت.

لەگەڵ ئەوەشدا نهێنیی رەسەنیی چیرۆکنووسێك, تەنیا لەوەدا نییە کەلەم سێ قۆڵییەدا, تەواو بەهرەدارو وەستاو شارەزابێ. بەڵکوو لەوەدایە کەلەهەرسێکیاندا پێکەوە شتە سەرەکییەکە..مەبەستە سەرەکییەکە (ئامانجە سایکۆلۆژییکە) پێکبێنرێو بەدەستەوەیبدا. ئەو لەئەسڵدا چیی مەبەست بوو؟. بابلێین مەبەستیبوو هێزی سێکسی ناخی مرۆڤێك, بکاتە هۆی ئەوەی خراپەکارییەك بکا, کەلەعورف کۆمەڵدا خراپەیەو کەهەن دەڵێن: نەخێر..هۆی ئەو خراپەکارییە برسێتیو دەستکورتییە. جا کەوابوو ئەو لەسەرجەمی کارەساتەکانی چیرۆکەکەی, کەلەنێوانی سێقۆڵییەکەوە نواندنیو هەڵیسووڕاندن, لەبنەڕەتدا ئەمەی مەبەستەو لەبەر رۆشنایی ئەو ئایدۆلۆژیا تایبەتییەی خۆیدا لێیبدوێو, تەقەلابدا بیسەلمێنێ. ئەمەیە مەبەستە سەرەکییەکەی کەبەبەدیهێنانی, چیرۆکێکی سایکۆلۆژیبەدەستەوە دەدا. دەنا بەپێچەوانەوە, چیرۆکەکە ئاسایی دەردەچێ.

ژ/ 335 ـ 15/ 9/ 1976

هۆگۆو دوا داخوازییەکەی

((..هۆگۆ دوای ئەوەی پانزە ساڵیتر ژیاو, کە ساڵی 1885دا دواهەناسەیدا, دوو ملیۆن فەرەنسی دوای تەرمەکەی کەوتن. دوا داخوازیشی ئەوەبوو کەلەتابووتێکی هەژاراندا بینێژن)).

ئەمە دواچاپتەری وتارێکی ژمارەی پێشووە بەناونیشانی(هۆگۆ..شاعیری یاخی)یەوەو, ئەوەی تیایدا سەرنج رادەکێشێ, دوو ملیۆنەکەو داخوازییەکەیەتی!. بۆچی دوو ملیۆنو بۆچی ئەو داخوازییە؟!. لێحاڵیبوونی زەحمەتەو زەحمەتیش نییە!. زەحمەتە..چونکە هۆگۆیەك پەنجەیکردبێ بەچاوی ئیمپراتۆرێکداو, بۆی چووبێتەسەرو زاڵو سەرکەوتووبووبێ, چ عەجەب ئەویش نەبۆتە ئیمپراتۆرێکی نەگریسو چارەگرانو, لەبریی ئەوەی دوو ملیۆنەکە فرمێسکی بۆ بڕێژن, تفولەعنەتی بکەنو بڵێن ئەولاترچێ؟!.زەحمەتیش نییە..چونکە هۆگۆیەك دواداخوازیی ئەوەبووبێ, کەوەك هەرهەژارێك لەتابووتێکی هەژاراندا بینێژن, دەبێ بەدرێژایی تەمەنی ساتێ

لەهەژارە چەوساوەکان غافڵ نەبووبیو، بەردەوامو زۆر لەنزیکەوە، هەستی بەئەشکەنجەو ئازاریان کردبێو، لەسووتانێکی هەمیشەییدابووبێ بۆیان. هۆگۆ دەیتوانی لەوەزعی تەرمەکەی بێدەنگ بیو، جۆری ناشتنی وازلێبێنێ بۆ دوو ملیۆنەکە، کەدیارە بەخۆشنوودییەوە لەتابووتێکی زێڕینی شاهانەدا دەیانناشت. بەڵام هۆگۆی دڵسووتاو بۆ حاڵی هەژاران، تەنانەت لەدواساتەکانی ژیانیشیدا، لەو خەمخۆرییە هەردانەبڕاوەو، دواکاروفرمان کەلەدەستیدا مابێ بۆ سەلماندنی بیروباوەڕەکانی بیکا، ئەوەبووە کەداوایکا لەتابووتێکی هەژارانداو وەك هەرهەژارێك بینێژن، کەئەمە چەندە مانای بەتەنگەوەهاتنو خەمخۆریو خۆشەویستی بۆ هەژارە چەوساوەکان دەبەخشێ، پتر رقوکینەو قێزهاتنەوەی دەنوێنێ، بەرامبەر بەرەی چەوسێنەرە زۆردارەکان.

هۆگۆ بەدرێژایی تەمەنیو تا دواساتی ژیانی، لەگەڵ خۆیدا..لەگەڵ بیروباوەڕو خواستو ئامانجەکانی خۆیدا، دڵسۆزو راستگۆبووەو لاینەداوە لێیانو هەربەو دڵسۆزیو راستگۆییەش، ئەو بەرهەمە ئەدەبییە نەمرانەی بەمرۆڤایەتی بەخشیوەو، رێزو خۆشەویستیی ئەو دوو ملیۆن کەسەو سەدان ملیۆنیتری بۆ راکێشاوە.

لەهەموو دەورزەمانێکدا، ئەو نووسەرەی دڵسۆزیو راستگۆیی لەساتبەساتی ژیانیدا، هەوێنی هەستونەستو بیروهۆشو کردارو رەفتاریبێو، هەردەم لەدڵودەروونیدا زیندووبنو، لەقووڵایی ناخیدا بدرەوشێنەوە، بێگومان ئەو نووسەرە سەرفراز ژیان بەسەردەباو سەربەرز لێیدەردەچێ.

ژ/ 336 ـ 22 /9 /1976

لەنێوان ئەدەبو واقیعدا

دووتریێ نووسەر دەبێ کەرەسەی بەرهەمی لەواقیعەوە هەڵێنجیو، بەداهێنانەوە مامەلەی لەگەڵدا بکاو، ئینجا وەهای بخاتەوە پێشچاو، کە ئاسۆی زانستیی خوێنەری پێفراوانتر بکا، لەوەی کەخۆی لەبارەی ژیانەوە دەیزانیێو، دواجار بەشداربێ لەگۆڕینی ئەو واقیعەدا، بەرەو بارێکی چاکترو پێشکەوتووترو گەشاوەتر. ئەم وتەیە زۆر راستەو هەموو نووسەرێکی پێشکەوتنخوازو بیرڕۆشن، باوەڕیان پێیەتیو کاك گوشاد حەمە سەعیدیش لەژمارەی پێشوودا، لەوتارەکەیدا(کۆنو نوێ لەنێوان گۆڕانی کۆمەڵدا)، هەربەم باوەڕەوە دواوە کەنووسیویە: ((ئەوەندەی مرۆڤ لەواقیع بکۆڵێتەوە، سەرەنجام گەیشتنە بەواقیعو پاش واقیع شتێکیتر نییە، جگە لەگۆڕان لەواقیعی شتەکانی سەردەمێك بۆ سەردەمێکیتر. بەڵام ئایا ئەگەر مرۆڤ گەیشتە واقیعی سەردەمەکەی، ئیتر ئەوە هەموو راستییەکەیەو بەس؟!. ئایا واقیعی ئەمڕۆ جیاوازیی نییە لەگەڵ واقیعی سبەینێ؟!)).

بێگومان پرسیارێکی بەجێیەو، هەر خۆی لەشوێنێکی‌تری وتارەکەیدا نووسیویە: هەرلەگەڵ پەیدابوونی ئەو بیرکردنەوە نوێیەدا- کە یاسای ناکۆکی لەنێوان کۆن‌و نوێدا دەیخوڵقێنێ - زۆرانبازی لەنێوان کۆن‌و نوێەکەدا پەیدا دەبێ. ئەمەش دەبێتە هۆی بەرپابوونی شۆڕش لەلایەن بیرە نوێیەکەوە بەسەر کۆنەکەدا، لەپێناوی گۆڕینی ئەم واقیعە بەرەو واقیعیکی‌تر. کەواتە شۆڕش مانای ئیبداعکردنەو، ئیبداعکردنیش یانی هێنانەکایەوەی شتێکی نوێیە. بەڵام ئایا ئەم وتەیە لەکارپێکردندا لەلایەن زۆربەی نووسەرانەوە چۆن کەوتۆتەوە؟!. جێگەی داخە کەئەوان ئەگەرچی بەقسە باوەڕی تەواویان پێیەتی‌و، بەدڵسۆزییەوە دەیانەوێ پەیڕەوی بکەن، کەچی بەکردار لەبەشی گەورەی بەرهەمیاندا، لەئاستیدا دەستەوستان‌و نەیانتوانیوە بەدیی‌بهێنن. بەباوەڕی من هەڵێنجانی کەرەسەی بەرهەم لەواقیع، بۆ هەر قەڵەمبەدەستێك کەکەمێ ئەزموونی لەکۆڕی نووسیندا هەبی‌و، تۆزێکیش زیرەك‌و سەرنجوردبێ، کارێکی گران نییە. بەڵکوو زەحمەتییەکە لەچۆنێتیی مامەلەکردندایە بەداهێنانەوە لەگەڵیداو، ئینجا زەحمەتتر لەمەش ئەوەیە وەها بخرێتەوە پێشچاو، کەئاسۆی زانستیی خوێنەری پێفراوانتر بکرێ‌و، دواجار بەشداربێ لەگۆڕینی واقیعەکەدا.

بۆ نموونە : ئێمە دەزانین ناردنی کچ بۆ قوتابخانە سی چل ساڵێك لەمەوبەر، بەعەیبە دەزانراو ئەو تاکوتەرایەی کچی خۆیان دەخستە بەرخویندن، دەکەوتنە بەر تیروتوانج. لەکاتێکدا ئێستا بەپێچەوانەوە، ئەوەی کچی نەخاتە بەرخوێندن، بەکۆنەپەرست‌و دواکەوتوو دەدرێتە قەڵەم‌و بگرە کار بەرەوئەوە دەڕوا، ئەو تاکوتەرایەی تا ئێستا نایانەوێ کچیان بنێرنە قوتابخانە، دەوڵەت ناچاری ئەم کارەیان بکاو، ئەگەر هەر نەیکرد سزایان دەدا. جا من دەمەوێ بپرسم: ئاخۆ ئێستا ئەگەر نوسەرێکمان هات‌و بەرهەمێکی ئەدەبیی سەبارەت بەو باسە پێشکەش کرد، واتە بەپێویستیی ناردنی کچان بۆ قوتابخانە،.چی لەزانیاریی خوێنەر زیاد دەکاو، دواجار چ بەشدارییەك لەگۆڕینی واقعدا دەکا بەرەو چاکتر؟. بێگومان هیچ، چونکە واقع لەدەمێکەوە ئەو باسەی بەمێژوو سپاردوەو، لێدوانی لەئێستادا بە ئەدەب‌و هونەر، مەگەر سووکە بایەخێکی مێژوویی هەبێ‌و هیچی‌تر.

یا وەکی‌تر باوکی یا وەلی ئەمری هەر ئەو کچە، کەئاسایی دەخرێتە بەرخوێندن‌و تەواوی دەکاو، رەنگە بشبێتە مامۆستا یا ئەندازیار یا دکتۆرو، کەچی لەواقیعی ئێستادا وەختێ دێتە سەر شووکردن، هێشتا گیرۆدەو بەندی (ئا)یان (نا)یە ئەو باوکە یا ئەو وەلی ئەمرەیە. جا ئەگەر نوسەرێکمان لەئێستادا هات‌و ئەم باسەی داڕشتە کارێکی هونەرییەوە، بێگومان بەشداری لەگۆڕینی نالەباری ئەو کچەدا دەکا، واتە نەهێشتنی ئەو زوڵمەی لەکچ دەکرێ.

جارێکی تریش دەڵێم بەداخەوە، زۆربەی بەرهەمی ئەدەبیمان لەپەراوێزی واقیعدان، نەك لەناو جەرگەی دا. چونکە دەردێك چارەسەر دەکەن یا دیاریدەیەك ریسوا دەکەن، یا لەجۆرە

باس‌وخوازێك دەدوێن كە لەدەمێكەوە بوونەتە پەراوێزی واقیع‌و, لەكرداری بەیەكادا ودان‌و گۆڕانی ژیانی ئێستادا هیچ بایەخێكیان نەماوە. كەوابێ بەلێ بۆ هەڵێنجان لەواقیع..بەڵام یەكەم بەداهێنانەوەو دووەم شتێكی نوێی دەربارە بخرێتە بەرچاوی خوێنەرو, سێهەمیش بەشداری بكا لەگۆڕینی واقیعدا بەرەوبارێكی چاكتر. ئەگینا ئەو هەڵێنجانە دەبێتە تەنیا جوونەوەی واقعێكی راوەستاو.

ژ/338 ـ 13 /10/ 1976

لەبارەی دزیی ئەدەبییەوە

لەم ماوەی دواییەدا مەسەلەی دزی لەئەدەبدا, سەرلەنوێ هاتەوە كایەوەو ئەوەتا كاك محمد كریم لەژمارەی پێشوودا(چەند سەرنجێك لەسەر شەوێكی سامناك‌و مەلەفی68), لەبەرپەرچدانەوەی كاك رفیق صابردا هەر لەو باسە دەدوێ. هێندەی من پێی‌بزانم لەسالآنی پەنجاكانەوە تا ئێستا, ئەم مەسەلەیە جارەها هێنراوەتە ناوانەوەو, زۆرجار لەسەری بووە بەمشتومڕو عاجزییشی تێكەوتوە. من هەركات قسە لەم باسە كرابێ وتوومە: گریمان یەكێ هات‌و شاكارێكی ئەدەبیی جیهانیی دزی‌وكردی بەهی خۆی. ئێ!..دوای ئەوە چی روودەدا؟..هیچ..چونكە خۆ ئەو قەڵەمی خۆی ناخاتەسەر كاغەز. ئەگەر خستبێتیشی چی بەدەستەوەدەدا؟. بەرهەمێكی گەندەڵ كە لەگەڵ دزراوەكەدا, بەینیان ئاسمان‌و رێسمان دەبێ. ئەوسا دەستی دەكەوێتە روو. ئەمە جگە لەوەی كەئەو دزییەی رۆژێك لەرۆژان هەر دەردەكەوێ. كەوابێ بەم بارەدا مەسەلەكە ئەوە ناهێنێ, ئەسڵەن كەس سەری خۆی پێوە بیەشێنێ.

بەڵام من بەبارێكی‌تریدا سەری خۆمی پێوە دەیەشێنم..من حەزدەكەم بزانم چۆنچۆنی ئەو دزییە دەكا؟. ئاشكرایە دزی پارەوپوول‌و كەلوپەل لەوەختی دزیكردنەكەیدا, دەبێ هەست بەترسولەرزێك بكا. چونكە دەزانێ لەوانەیە پێبزانرێ. كەپێزانرا لەوانەیە بیگرن. كە گرتیان تووشی زیندانیكردن‌و ئازاردان دەبێ. جا ئاخۆ دزەكەی ئەدەب, كەبەرهەمە ئەدەبییەكەی نووسەرێك دێنێ‌و لەبەردەمی خۆیدا دایدەنێ‌و, ئینجا كاغەزی سپی دەخاتە ژێر دەستی‌و, نووكی قەڵەمی ئامادە دەكاو, دەڕوانێتە بەرهەمەكەو, رستەبەڕستە دەیخوێنێتەوەو, بەقەڵەمەكەی دەیگوێزێتەوە سەر كاغەزەكەو, جارجارە لەسەری دەوەستێ‌و, بیرێكی لێدەكاتەوە ئەم ڕستەیە بگۆڕێ‌و ئەو چاپتەر یا ئەو كۆپلە كەمێ بشێوێنێ‌و, ئینجا كەتەواوی‌كرد بەنووسینەكەدا دەچێتەوەو, دیارە كەمێكی‌تریشی دەسكاری‌دەكاو, ئەوسا جوان دەیپێچێتەوەو دەیخاتە زەرفێكەوەو لەسەری دەنووسێ(بۆ بەڕێزان دەستەی نووسەرانی..)..هتد, ئاخۆ كەهەموو ئەمانە دەكا, هیچ هەست بەترسولەرزەكەی لەبابەتی دزەكەی‌تر ناكا؟..دەستی بەقەڵەمەكەوە

نالەرزێ؟..دڵی ناکەوێتە ترپەترپ؟..ویژدانی هیچ ورتەو جووڵەیەکی پێناکەوێ؟..سەروسەکوتی هیچ گەرم دانایەتو, ئارەق بەلاجانگیدا چۆڕاوگە نابەستێ؟.

من بەشبەحاڵی خۆم حەزدەکەم, زیاتر بەم بارەدا بچمە بنجوبناوانی مەسەلەکەوە. بەرهەمێکی دزراو بڵاودەبێتەوە یا نابێتەوە, بەلای منەوە هیچ بایەخو مەترسییەکی نییە. بڵقێکەو تەقینی درەنگوزوو کەوتوە. بەڵام من دەمەوێ بزانم بۆ وادەکاو, چۆن دەتوانێ وابکا؟. دیارە..بۆیە وادەکا چونکە دەیەوێ ببێتە نووسەرو, ناوی بکەوێتە ناوانەوەو بچێتە ریز. کەچی هەرچەند دەکا بەکۆششی خۆی نایگاتێو, ئێ پەلەشێتیو, ئیتر شەیتان لەخشتەی دەبا. بۆیەش دەتوانێ وابکا, چونکە حساب لەلای لەوە دەردەچێ, کەئەوەی دەیکا دزینی وشەیە..دزینی ئەدەبەو مەسەلەکە دەبێتە دزییەکی رووت..دزییەکی ئاسایی لەبابەتی دزینی پارەوپوولو کەلوپەلو, خۆشی دەبێتە دزێك وەك ئەو دزانە.

بێگومان لێرەدا من مەبەستم لەدزیی ئەدەبی, ئەوەیە کەیەکێك بێت بەرهەمێك, یابەشێ لەو بەرهەمە دەقاودەق وەربگرێ, یاکەمەکێ دەسکاری بکاو بیکاتە موڵکی خۆی. ئەگینا لەهەموو دەوروزەمانێکدا هەبوونو هەن, دوو نووسەر یا زیاتر لەباسێکدا چونیەك بۆی چووبنو, لەئەنجامدا بەرهەمەکەیان بشوبهێنە یەکتر, کەبەهەر حاڵ قەتیش ئەوە روونادا کتومتو لەسەداسەد لەیەکتر بچن. یادەشێ من ئەمڕۆ رۆمانێك یان چیرۆکێك بخوێنمەوەو کاربکاتە هەستونەستو بیروهوشمو لەقووڵاییمدا بنج دابکوتێ, چونکە لایەنێ یان چەند لایەنێکیتری ژیانم لەلا روون دەکاتەوە, کەلەوەبەر لەلام نهێنێ بوون, واتە شتی نوێم بۆ ئاشکرادەکا. ئینجا ئەمە لەمێشکمدا دەمێنێتەوەو, لەگەڵ زۆر شتیتری خۆمدا جۆش دەخوا. تا دوای ماوەیەك(کەم یا زۆر)لەبەرهەمێکمدا تێکەڵ لەگەڵ شتەکانی خۆمدا, واتە لەگەڵ تاشینو لێزیادکردنو پەرەپێدانو لێگۆڕیندا, لەبەرگێکی تایبەتیو بەرەنگوبۆیەکی جیاوازەوە رەنگ دەداتەوە. ئەم دوو حاڵەتە هیچ پەیوەندییەکیان لەگەڵ دزیدا نییەو لێیدوورن.

ژ/339 ــ20/10/ 1976

هەزار سەعاتەکەی(جیمس جویس)

لەم رۆژانەدا کتێبی(مەوسووعەی جیمس جویس)ی, دوکتۆر(تەها محمود تەها)م بەردەست کەوتو خوێندمەوە, کەلێکۆڵینەوەیەکی دووروردرێژە لەسەر هەموو بەرهەمەکانی جویس. دوکتۆر تەها کاتێ باس لەبەشی چواردەهەمی رۆمانی(یۆلیسیس) دەکا کەبەناوی(گایەکانی رۆژ)ەوەیە دەڵێ: (جویس هەزار سەعات ئیشی لەنووسینی ئەم بەشەدا کردوە). هەزار سەعات ئیشکردن لەبەشێکی ئەو رۆمانەدا, کەهەژدە بەشەو(742) لاپەرەیەو(360899) وشەیە. تکایە باش وردی

بکەنەوە..هەزار سەعات..واتە(42) ڕۆژ بێوچان بەشەوو بەڕۆژ هەر خەریکی‌بێ..ئەمە چ سەبرو کۆڵنەدانێکە؟!..چ سووتان‌و دڵسۆزییەکە بۆ ئەدەب‌و فیکر؟!..ئەمە خۆشویستنی وشەیە تا ڕادەی پەرستن..تا ڕادەی خۆتواندنەوە لەمیحرابیدا. بەڵێ خۆتواندنەوە..چونکە لەکتێبەکەدا کەسەرگوزشتەی ژیانی دەخوێنینەوە, بۆمان دەردەکەوێ کەبەدرێژایی ئەو هەزار سەعاتەو هەزارەکانی‌تری ئەو ساڵانەی, بەردەوام پێیەکی لەسەرمێزی(نەشتەرگەری)بوەو پێیەکیشی لەپشت مێزی نووسینەوە..نۆ جار چاوی(نەشتەرگەری)کراوە. کە لێی‌هاتۆتە سوێ لەتاو ئازار لەسەر سەر خولاوەتەوە. بەڵام هەرهێندەی ئازار بەرۆکی بەرداوە, خێرا دەستی‌داوەتەوە قەڵەم. نەك تەنیا ئازاری چاو, بگرە ئازاری نەداری‌و دەستکورتی توندوتیژترو بەردەوام یەخەی گرتبوو..دبلن - پاریس - دبلن - لەندەن - تریست - ڕۆما- تریست - دبلن - پاریس - تریست - زیۆریخ..هتد, وەك مەکۆی جۆڵا بەدوای بژێویدا ئەم شارەو ئەو شاری‌دەکرد. تەنانەت تا کۆمەڵە چیرۆکی(خەڵکانی دبلن)و ڕۆمانی یەکەمی(وێنەی هونەرمەند لەلاویدا)و شانۆگەریی(دوورخراوەکان)و تا(یۆلیسیس)یشی بلاوکردەوەو, لەهەموو ئەوروپاو ئەمەریکادا ناوبانگی دەرکرد, هێشتا نەداری‌و دەستکورتی بەرۆکیان هەر بەرنەدابوو.

بەڵێ..هەزار سەعات ئیشکردن لەتەنیا بەشی‌چواردەهەمی(یولیسیس)دا. بەڵام بڕوانن..بزانن لەکەیەوە باسی ڕۆمانەکە لەمێشکیدا سەری هەڵداوەو, کەی دەستی بەنووسینی‌کردوەو, لەکەیدا تەواوی‌کردوە؟!. لەنامەیەکیدا بۆ براکەی بەمێژووی(1906/9/30) نووسیویە: (چیرۆکێکی نوێم لەمێشکدایە کەباسی میستەر هینتەر ناوێك دەکا. وشەکە مانای (ڕاوکەر)ە. لە(1906/11/13)دا بۆی نووسیوە: (بیرم لەوەکردەوە دەست بکەم بەنووسینی یۆلیسیس. بەڵام لەحاڵی‌حازردا بەشتی‌ترەوە خەریکم). لە (1907/2/6) دا بۆی نووسیوە: (یۆلیسیس هێشتا لەلام تەنیا ناوی هەیەو هیچی‌تر).سەرهەڵدانی فیکرەکەی وەها. بەڵام کەی دەستی بەنووسینی‌کردوە؟. ساڵی 1914 دەستی لێداوەتە قەڵەم‌و یەکەم وشەی لێنووسیوە. لەتشرینی یەکەمی ساڵی 1921 دا, قەڵەمی لەسەر دواوشەی هەڵگرتوە. واتە هەشت ساڵ بیرلێکردنەوەو, خۆخواردنەوە لەگەڵ فیکرەکەیداو, حەوت ساڵ بەدەم ئازارو سوێی چاوو, داخوخەفەتی نەدارییەوە نووسینی!.

نەك تەنیا ئەمە..جویس بەدرێژایی ئەو پانزە ساڵەو, بەتایبەتی کەدەستی‌کردوە بەنووسینی, هەزارەها تێبینی‌و سەرەقەڵەمی بۆ تۆمارکردوە. لەهەموو وەختوسەعاتێکدا, ئانوسات هەرچی سەرنجی ڕاکێشایەو, بیزانیایە دوورونزیك‌و زۆروکەم بۆ ڕۆمانەکەی کەڵکێکی دەبێ, یەکسەر کاغەزو قەڵەمی لەگیرفان بۆ دەرهێناوەو نووسیویێتی. دەڵێن زۆرجار کەبەڕێکەوت کاغەزی پێنەبووە, لەسەر کراسەکەی نووسیویێتی, تا چۆتەوە ماڵەوەو خستویێتییە سەرکاغەز. بەردەوامیش لەڕاوێژو پرسیارکردندا بووە لەخەڵکی. زۆرجار لە(تریست)ەوە نامەی بۆ کەسوکارو برادەرانی ناردوە, کەبچنە فلان کڵێسە یان فیسار کۆشکی کۆن یا..هتدو, بەوردی وەسفی ناوەوەو

دەرەوەی بۆ بنووسن. لەبەر ئەمانە شتێکی سەیر نییە, کەزماننناسێك فەرهەنگێکی بە(بیستو نۆهەزارو هەشت سەدو نەوەدو نۆ) وشە لەیۆلیسیس سازکردبێ. ئا بەڵێ..ئەمە سەبرو سووتانو خۆشەویستییەکە بۆ ئەدەبو فکر..بۆ وشە..تارادەی پەرستنو تارادەی خۆتواندنەوە لەبۆتەیاندا.

من بەم بۆنەیەوە دەپرسم: ئایا هەق نییە ئێمەی نووسەرانی کورد, کەمێ مێشکی خۆمان بەم مەسەلەیەوە ماندووبکەین؟!. هەروەها سووکە بەراوردێکی خۆمان لەم رووەوە(هەزار سەعاتەکە), لەگەڵ جیمس جویسدا بکەین, تا بەباری راستەقینەدا لەواقعی حاڵی خۆمان تێبگەینو هەرهیچ نەبێ, پەنجە بنێینە سەر هۆیەکی زاتیی دواکەوتنمان؟!. با لەجیمس جیویسەوە فێرببین, کەکۆششو ماندووبوونو سووربوونی زاتیی نووسەر, لەسەر ئەوەی کەهەردەبێ ببێتە نووسەرو, بەرهەمێکی رەسەنو گەشەدار بەدەستەوە بدا, چ رۆڵێکی باڵاو کاریگەر دەبینێ.

ژ/340 ـ 1976/10/27

متاڵاکردنی دەرەوەی قوتابخانە

ئاشکرایە کەلاوانی ئێمە, درەنگ روو لەمتاڵاکردنی کتێبی دەرەوەی دەرسەکانی قوتابخانە دەکەن. بەگشتی لەپلەی ئامادەییو زانکۆدا دەستیدەدەنێ. ئەگەرچی هەن لەسەرەتای پلەی ناوەندییەوە ,یا رەنگە لەکۆتایی پلەی سەرەتاییشەوە خووی دەدەنێ, کەلەم بابەتە زۆر کەمن. ئینجا ئایا ئەمە بۆ ئەو لاوانەی ئارەزوویان دەچێتە سەر ئەدەبو دەست بەنووسینیدەکەن, لەرووی سایکۆلۆجیای نووسینەوە چ ئەنجامێك دەبەخشێ؟!.

جارێ باوای دابنێین ئەم لاوە, بەو شێوەیەی لەوڵاتە پێشکەوتووەکاندا هەیە, هەرلەپلەی سەرەتاییەوە بەمتاڵاکردنی ئەدەبی منداڵ ئاشنا دەکرێو, لەپلەی ناوەندیدا هەنگاوێك بەرەوپێشتر دەبرێ, تا لەپلەی ئامادەییو زانکۆدا وەها پەروەردە دەبێ, کەتەواو هۆگری خوێندنەوە ببێو, لەلای ببێتە زادێکی رۆژانەی گیانو مێشك. دیارە ئەم لاوە کاتێ لەیەکێ لەو قۆناغانەدا روو لەنووسین دەکا, ئەگەر بەهرەدارو بەسەلیقەبێ, بەماوەیەکی کورتی تاقیکردنەوەو خۆڕاهێنان, ئەو بەهرەیەی لەکۆڕی ئەدەبدا دەنوێنێو, دوارۆژی رووناکی خۆی دیاری دەکا.

بەڵام لاوانی ئێمە کەهێشتا بەگشتی ئەمەیان بۆ نەلواوە, وەك وتم درەنگ دەست بەموتاڵاکردن دەکەن. کەدرەنگیش دەستیان پێکرد, ئەوانەی ئارەزووی ئەدەبو نووسینیان هەیە, کەئارەزووەکە لەبنەڕەتدا ئەنجامی موتاڵاکردنەکەیە, درەنگ پێداڕادەگەن بەدییبهێننو لەپڕێکیشدا لەلایان سەر هەڵدەدا, نەك وەك لاوەکەیتر کەئارەزووەکە هەر لەمنداڵییەوە لەلای پەیدا دەبێو, شانبەشانی پەرەسەندنو بەرزبوونەوەی رادەی متاڵاکردنی, نەشونمادەکاو پێدەگا. بۆیە لاوەکەی ئێمە لەڕووی سایکۆلۆجییەوە, مەسەلەکەی وەها لەلادەکەوێتەوە کەهەرهێندەی

سیحری خوێندنەوەی سێ چوار کتێب کاری لێدەکا، کەزۆربەشیان کتێبی رۆمانسییانە دەبن، ئیتر ناخی وەك بورکانێك دەتەقێتەوەو، دەروونی دەهەژێ و، لەناکاوێکدا ئارەزووی نووسین دایدەگرێ و، هەرزوو دەستی لێدەداتە قەڵەم و، وەك لەپڕ فوارەیەك لەدڵودەروونیدا تەقیبێ، ئاوەها دەست دەکاتە نووسین.

بەڵام چۆن دەنووسێ و چی دەنووسێ؟!. دیارە ئەو کەدەست دەداتە قەڵەم و دەنووسێ، دەیەوێ بورکانەکە یەکسەڵەف هەڵڕێژێتە سەر کاغەز. بائەوەشمان لەبەرچاوبێ، کەئەمە بەزۆری لەماوەی هەرزەکاریدا روودەدا. ئینجا کەلێدەبێتەوەو قەڵەم لەسەر پارچە شیعرەکە یا چیرۆکەکە یا وتارەکە هەڵدەگرێ، ئەو بەحسابی خۆی وایدادەنێ کەئەگەر هەموو گڕوکڵپەی بورکانەکەی هەڵنەڕشتبێ، خۆ هێندەی لێخستۆتە سەرکاغەز بەرهەمێك پێکبێنێ، کەهیچی لەو بەرهەمانەی سەر لاپەرەی گۆڤارو رۆژنامەکان کەم نەبێ. بۆیە هیچ سێودووی لێناکاو، بەپەلە دەینێرێ بۆبڵاوکردنەوەو، بەپەرۆشەوە دەکەوێتە چاوەڕوانکردن. بەڵام کەرۆژو هەفتەو مانگ تێدەپەڕن و هیچ دیار نابێ، یا کەدەبینێ لەسووچێکەوە بەیەك دوو دێڕ وەرامیان داوەتەوە، کە(بەداخەوە بەرهەمەکەی بەکەڵکی بڵاوکردنەوە نایەت)، ئەوسا دڵگیرو خەفەتباردەبێ و، واهەست دەکا کەزوڵمێکی گەورەی لێکراوە. ئینجا هەن تەنیا بەوجارەو هەن دوای دووسێ جاری وەها، ئیتر بڕاییبڕ واز لەنووسین دێنن. هەشە کۆڵ نادان تابەم شەڕەشەقە بەمەرام دەگا، دوایی کەلەکۆڕی ئەدەبدا جێگەی خۆی دەکاتەوە، وەك هیچ رووی نەدابێ لەبیری دەچێتەوەو، لەوانەیە دوای چەندساڵێك رێی بکەوێتە سەر پیشەی رۆژنامەگەری و، خۆی خۆشخۆش لەوەرامی ئەو لاوانەدا کەتازە دەست دەدەنە قەڵەم بنووسێ: (بەداخەوە بەرهەمەکەت بەکەڵکی بڵاوکردنەوە نەهات).

ئەوەی باسم کرد واقعی حاڵەو ئەوانەی ئێستا پێیان دەووترێ(نوسەر)، هەموو کەمو زۆر دەردیان بەدەستییەوە چەشتوە، کاتێ ئەم نووسینە دەخوێننەوە، بیریان دەکەوێتەوەو لێی حاڵێ دەبن. بەڵام چۆن بتوانین ئەمە لەو لاوە بگەیەنین کەبورکانەکە لەدەروونیدا تەقیوەتەوەو، دەستی لێداوەتە قەڵەم و، دەیەوێ بیخاتە سەرکاغەز؟!. وا تێدەگەم قسەبۆکردنی کاری کەمی تێدەکاو، زیاتر تاقیکردنەوەی خۆی و رۆژگار ئەمەی بۆ دەسەلمێنن.

ژ/ 341 ـ 3 / 11 / 1976

ئەدەب و واقیع..ئەدەب و ئەفسانە

لەژمارەیەکی پێشوودا وتم: هیچ بەرهەمێکی زادەی بیروهۆشی مرۆڤی هونەرمەندو نووسەر، سەر بەهەر رێازێکی دەربڕین بێ، ناشێ بەڕەهایی ناواقیعی بێ، لەبەرئەوەی کەخوڵقێنەرەکەی

ناتوانیٚ ببڕایبڕ پەیوەندی لەگەڵ واقیعدا ببڕیٚ. سا وا لێرەدا تەقەلادەدەم, باسەکە کەمیٚ زیاتر روون بکەمەوەو دەپرسم: ئاخۆ دەبیٚ نهێنی لەوەداچیبیٚ, کەدوای چوارپێنج هەزار ساڵ مرۆڤی ئەم سەردەمە (مەلحەمەی گەلگامش), کە گوایە فڕی بەسەر واقیعەوە نییە, وەك شاکارێکی ئەدەبی دەخوێنێتەوەو کاریتێدەکاو دەیهەژێنیٚ؟!. هەروەها ئەفسانەکانی گریك..یا کەلیلەو دمنە..یا هەزارویەك شەوەکەی شەهرەزاد..یا هەقایەتە فۆلکلۆرییەکانی لەمەڕ خۆمان, کەئەمانە هەموو ئەگەر حسابی واقعیان بۆ بکەین, بەو مەفهوومەی لەبارەی واقیعو واقعییەتەوە باوە, دەبنە مایەی گاڵتەجاڕی!. کەچی لەڕاستیدا هەمووما لەئاستیاندا دەهەژێین..نەك تەنیا لەمنداڵیدا, بەڵکوو بەگەورەییو بەکامڵیش کەدەیانخوێنینەوە یا دەیانبیسین, هەست دەکەین وەك پەنجەیەکی تەلیسماوی لەقووڵایی مێژووەوە دریژببیٚ, دێتو خۆی دەگەیەنێتە تەلەکانی هەستونەستو سۆزمانو, بەهێواشی دەیانلەرێنێتەوەو, ئاوازێکی فریشتەیی ناسکیان لێدەبزوێنیٚ, کەبەتوونێلێکی تەنگەبەردا دەڕژێتە بیروهۆشمانەوەو, بەشێوەیەکی ئەفسانەیی ئەوتۆش دەنگی تێدا دەداتەوە, وەك بیەویٚ بمانخاتە بەرئەرکی شکاندنی تەلیسمێك..تەلیسمێکی هیجگار کۆنی لەشکاندننەهاتوو.

دێتەوە یادم تەمەنم حەوت هەشت ساڵان بوو, دراوسێیەکمان هەبوو پینەچیبوو. شەوان یا ئێمە بەمیوانی دەچووین بۆلای ئەوان, یا ئەوان دەهاتن. دێتەوە یادم هەقایەتێکی بۆ دەکردین بەناوی(گای زەرد)ەوە. هەقایەتەکە شەوانێکی زۆری خایاندو تەنیا هێندەییم لەبیر ماوە, کەکابرایەك گایەکی زەردی لێپەیدادەبوو. قۆچێکی لێدەداو لەم شارو وڵاتەوە, دەیهاویشت بۆ ئەو شارو وڵات. ئینجا ئەوەی لەو شارو وڵاتەدا بەسەری دەهات, دەبووە باسی بەشی ئەو شەوەی هەقایەتەکەمان. شەوی دواییش قۆچێکیترو شارو وڵاتێکیترو بەسەرهاتیکیتر. ئێستا وا(32 ـ 33) ساڵ تێپەڕیوەو من ئەوەم هەر لەیادە..گایەكو قۆچێك لەزەلامێك بداو ئەم شارەو ئەوشار تووڕی هەڵبدا..ئەمە لەگەڵ واقیعدا چەندی بەچەند؟!. سەیر ئەوەیە چیرۆکنووس مەعرووف بەرزنجی چیرۆکێکی هەیە بەناوی(گای پیرۆز)ەوەو, من لەو لێکۆڵینەوەیەمدا کەلەبارەی چیرۆکی کوردییەوە نووسیومە, لەدوانووسینەوەیدا پێمزانی, کەهەرجارێك ناوی چیرۆکەکەی ئەوم بردبیٚ, لەباتی(گای پیرۆز) نووسیو(گای زەرد)و ئەوسا راستم کردەوە.

بەڵیٚ..ئاخۆ نهێنی لەمەدا چیبیٚ؟!. تۆبڵێیت لەوەدابیٚ کەبڵێین: ئادەمیزاد لەبنەڕەتەوە چەندە واقعییە, هێندەش ناواقعییەو ئەمەی لێبۆتە حوکمێکی ئەزەلی؟!. یان تۆبڵێیت ئەم ناواقعییەی کەهێشتا ئاوەها کاردەکاتە واقیعیەتیمرۆڤی ئەم سەردەمە, ئەنجامی ئەوەبیٚ کەفیکری میتافیزیکی بەدرێژایی هەزارەها ساڵ, بەسەریدا زاڵو سەروەر بووەو هێشتا بەندی ناواقیعیەتی ئەفسانەییدەکا؟!. هەرگیز نا.. مرۆڤایەتی لەبەرهەمهێناندا قەت ناواقیعی نەبووە. بەڵکوو تەنیا شێوەی بەرهەمهێنانەکەی جۆراوجۆر بووەو, تائێستاش هەر وەهایە. من وایتێدەگەم

کەناواقعییەتی سوریالییەکان..یا دادابیەکان یا ڕۆمانسییەکان..هتد, هیچی زیاتر نییە لەناواقیعییەتی مەلحەمەکەی گەلگامش‌و, ئەفسانەکانی گریک‌و, کەلیلەودمنەو, هەزارو یەك شەوەکەی شەهرەزادو, گایزەردەکەی پینەچییەکەی دراوسێمان.

کەوابێ ئەگەر ئێستا بڵێین مرۆڤایەتی ڕوولەوەدەکا, لەرژێمی چینایەتی‌و یاسای چەوساندنەوەی مرۆڤ لەلایەن مرۆڤەوە رزگاری ببێ‌و, کۆمەڵگایەکی جیهانیی دوور لەشەڕوشۆڕو مەینەتی‌و ئازاردان بێ‌و, یەکسانی‌و برایەتی‌و خۆشەویستی تیایدا باوبێ‌و,خەڵکی بەخۆشی‌و شادی ژیان بەسەربەرن, ئایا لەکۆڕی ئەدەب‌و هونەردا دەبێ چاوەڕوانی چی بکەین؟!. ئاخۆ یەکێ لەو ڕێبازە جۆربەجۆرانەی واقیعیەت, کەدەشێ لەئێستادا یەکێکیان لەوانی‌تر کارامەترو عادیلانەتر مامەلە لەگەڵ واقیعدا بکا, زاڵ دەبێ‌و ئەوانی‌تر لەکاربکەون‌و بپووکێنەوە؟!. رەنگە..بەلام لەم حاڵەتەدا بە(مەنتق) وەهایە, کەبڵێین ئەوساش گەلێ ڕێبازی جۆراوجۆری شێوەی دەربڕین, لەو واقیعیەتە سەرەکییە زاڵبووە دەبێتەوە, کەدەشێ ئەو زۆرانبازی‌و بەیەکدادانەی ئێستا هەیە, ئەوسا لەنێوانیاندا نەبێ.

ژ/343 ـ 1976/11/17

ئەمجاریش ماتماتیك

نوسەر (علی الشوك) لە کتێبەکەیدا (الاتروحە الفنتازیە)نووسیویە: (رەنگە ئەوە قسەیەکی ڕاست نەبێ ئەگەر بووترێ.. هەموو شتێ لەسروشت‌و وجوددا, پەیوەندی بەماتماتیکەوە هەیە. بەلام مرۆڤ دەتوانێ گەلێ یاسای ماتماتیك, لەگەلێ دیاردەی سروشتیدا بدۆزێتەوە(ل/44). هەروەها لەزمانی گالیلۆوە دەڵێ: (سروشت بەزمانی ماتماتیك نەخشەی کێشراوە). ئینجا لەزمانی کۆنفۆشیۆسەوە دەڵێ: (ژمارە وردەکانی 1, 2 ,3 ,4 سەرچاوەی کەماڵ‌و جوانین لەهەموو شتێکدا). لەشوێنێکی‌تردا ئیشارەت بەو یاسایەی(جۆرج بیرکهۆڤ)دەدا , کەسەبارەت بەئەستاتیك بە(جبر) داینا‌وەو, گوایە بەپێوانەیەکی وردی (ر- ڕێك‌وپێکی)و (ئا - ئاڵۆزی)و (ج - جوانی) یەکسان دەبێ بە ر/ئا.

دانەری(ئەتروحەی فەنتازی) بەدرێژایی لاپەڕەکانی کتێبەکەی, لەبەر ڕۆشنایی بیروڕاکانی چەندین فەیلەسوف‌و زاناو هونەرمەندو نووسەر, لەکۆنفۆشیۆسەوە تا سلفادۆردالیی ئەم ڕۆژگارە, لەپەیوەندیی نێوان هونەرو ئەدەب‌و ماتماتیك دەدوێ. بەلام کام بابەتی ماتماتیك؟!. (ژمارە) یا (جەبر) یا (ئەندازە)؟. ئینجا لەهەریەکەیان کام لایەن‌و کام بەشی؟. بۆ نموونە ئەوەتا کۆنفۆشیۆس وتوێتی, ژمارەو تەنیا ئەو چوار ژمارە وردەش. بەلام هەن وتوویانە نەخێر ژمارە (7), چونکە

ڕۆژانی هەفتە حەوتن، ڕەنگەکان حەوتن، نۆتە سەرەکییەکانی مۆسیقا حەوتن، عاجباتییەکانی دنیا حەوتن...هتد. یا(احمدبن عبدالوهاب)و تویێتی: ئەندازەو لەئەندازەشدا تەنیا بازنە(دائرە)، چونکە گەردوون و هەرچیی تێدایەو سەرزەمین و هەرچیی لەسەرە، بەگیاندارو بێگیانەوە، هەموو لەشێوەی بازنەدان، شتی دەستکردی لێدەرچێ، کەئەویش هەر دەگەڕێتەوە سەر ئەسڵ. هونەرمەندو پزیشك (قتیبە شیخ نوری) هەرلەم باری سەرنجەوە، لەدەلیلی پێشانگایەکیدا کەبۆ بازنەی تەرخان کردبوو نووسیویە: (ئێمە لەناوجەرگەی سیمفۆنیایەکی بازنەو کەوانەی جەنجاڵی یەکبەدوایەکی بەکتڕاکێشەری تێکەڵدا دەژین). یان هەن دژی بازنەن و هێڵی ڕاست بەبنچینە دادەنێن. ئەوەتا(جاحز) وەختی خۆی گاڵتەی بەڕایەکەی احمد بن عبدالوهاب هاتوەو وتوویە: (هێشتا دەتبینم کەپانی پێش درێژی دەخەیت و، وا ئیدیعادەکەیت کەزەمین لەبەرئەوە بەپانی وەسف کراوە نەك بەدرێژی، چونکە پانی فەزلی بەسەر درێژیدا هەیە، هەر لەم ڕووەوە(مستقبلی)یەکان و (تکعیبی)یەکان لەسەر ئەوە هەرایان بوو، کەئەوان دەیانووت هێڵی کەوانەیی بنچینەیەو، ئەمان دەیانووت نەخێر هێڵی ڕاست. هەروەها(حلاج) وتوویە:خاڵ (نقتە) ئەسڵی هەموو هێڵێکەو، هێڵ بریتییە لەکۆمەڵەخاڵێك. هەموو هێڵێك ڕاست یا خوار، لەخاڵێکەوە دەست بەبزووتن دەکا. هەرچی چاو دەیبینێ، خاڵێکە لەنێوان دووخاڵدا).

لێرەدا دەبێ بێتەوە یادتان کەجارێکیان لەم گۆشەیەدا، ئیشارەتم بەپەیوەندیی شیعر بەماتماتیکەوەدا. کەچی وا ئێستا لەم کتێبەدا دەخوێنمەوە، کە(احمدی خلیلی فراهیدی) بەپشتی ماتماتیك،بووە بەو(فەراهیدی)یەو دەرکەوتوە، کەژمارە(سفر)ی بۆ پیتی بێدەنگ و (1)ی بۆپیتی بزوێن داناوەو، بەوە کێشەکانی وردکردۆتەوەوە، دەستنیشانیکردوون. هەروەها دەخوێنمەوە کەوەختێ بەبازاڕی مزگەرەکاندا تێپەڕیوە، (تك تك تتك تك، تك تتك)ی مزگەرەکان سەرنجی ڕاکێشاوەو، بۆ کارەکەی خۆی مێشکی لێخستۆتەکار. یا (بدر شاکر سیاب) لەپەراوێزی شیعرەکەیدا(جیکۆر دایکمە) نووسیویە: ئەگەر 3(فاعلاتن مستفعلن فاعلاتن) یەکسان بێ بە(3 فاعیلاتن،3 مستفعلن، 3 فاعلاتن)، ئەوا ئەو(گریمانە) مۆسیقییەی شیعرەکەمی لەسەر داڕێژراوە، ڕاست دەردەچێ. ئینجا (علی الشوك) خۆی کردوویە بەم یاسا ماتماتیکییە: س(أ+ب+ح)یەکسانە بە(س أ+س ب +س ح...).

وەکی‌تر دانەری کتێبەکە لەشوێنێکی‌تردا لەزمانی (ئۆیۆ)وە دەڵێ: (حاڵەتی شت لەباری شاقووڵی، سەختترو توندوتیژترە وەك لەباری ئاسۆیی . یەکەم لەبەرئەوەی سەیرکردنی سەرتاخواری هێڵی شاقووڵی، زیاتر چاو ماندوودەکا. دووەم لەبەرئەوەی شاقووڵی باری زیندووی شت دەنوێنێ. لەکاتێکدا ئاسۆیی باری نووستن و مردنێتی) تا دەڵێ: (قووڵایی باری هەرەکاریگەرە، چونکە پەیوەندیی بەفیکرەی بەربوونەوەوە هەیە،). ئینجا خۆی دەڵێ: (مۆسیقازانەکانیش هەربەم زمانە قسەدەکەن. بۆ نموونە دەڵێن گوایە مۆسیقای نەغمە

مۆسیقایەکی ئاسۆییە,(چونکە دەنگەکانی بەدوای یەکدا درێژدەبنەوە). لەکاتێکدا مۆسیقای هارمۆنی شاقوولییە. (چونکە دەنگەکانی بەشاقوولی ریزدەکرێن). تەنانەت بۆ ئەدەبیش وەك رۆلان بارت وتوویە: گوایە قسە بونیادێکی ئاسۆیی هەیە. بەلام شێوە (اسلوب) رەهەندێکی شاقوولیی هەیە, کەبەبیرەوەریی مرۆڤدا دادەچێتە خوارەوە.

دواجار (ابن خلدون) نووسیویە: (پیرەکانمان رەحمەتی خوایان لێبێ وتوویانە, کەزانستی ئەندازە بۆفیکر, وەك سابوون وایە بۆئەو کراسەی چڵکەکەی لێدەشۆرێو, پاکوپوخت دەکرێتەوە). جا بێگومان ئەدەبو هونەریش هەرئەمەیە ئامانجیان. بۆیە دەگونجێ ماتماتیكو ئەدەبو هونەر, رەگوڕیشەیان پێکەوە بەندبێو دوو رووی یەك راستی بن.

ژ/344 ـ 1976/11/24

کوردیی پەتی

لەو وەختەوەی بۆیەکەمجار دەستەواژەی(کوردیی پەتی) وتراو نووسرا, چەندین جار هێنراوەتەوە کایەوەو, لەسەری بۆتە دەمەتەقێی و مشتومڕ. هەرکەسێکیش هاتۆتە بەرمەیدانی ئەم باسە, بەنیازی خزمەتکردن ویستوێتی بڵێ: باهەوڵ بدەین بەکوردییەکی پەتی بنووسین. چاکە..بەلام کامەیە کوردیی پەتی؟.

باسەکە لەپەنجا ساڵی رابوردوودا, بەگەلێ قۆناغدا تێپەڕیوەو, زۆر بیروڕای جۆراوجۆری لەسەر وتراوە. بەلام لەئەنجامدا, بەتایبەتی لەم دەپازدە ساڵێ دواییەدا, لەدوو بیروڕای سەرەکیدا خەست بوونەتەوە. یەکەمیان دەڵێ: نابێ بەهیچ کلۆجێ, تەنانەت وشەی (بێگانە رەگ)یش لەزمانی کوردیدا بهێڵرێ. دووەمیان دەڵێ: نەخێر..زۆر وشە هەن کەبێگانەڕەگنو, بوونەتە موڵکی زمانی کوردیو, دەبێ بەکوردیی پەتی بدرێنە قەڵەمو بەکاربهێنرێن. جا بێگومان دەستەی یەکەم, دووەم بەکەمتەرخەم دادەنێنو دووەمیش, یەکەم بەساوێلکە دەزانن.

من بەشبەحاڵی خۆم کەئێستا لەم باسە دەدوێمو بەخۆمدا دەچمەوە, دەزانم چۆن ساڵانی زوو لەنووسیندا یەخەمی دەگرتو, بەدەستییەوە دۆش دادەمام. بۆ نموونە لەکاتی نووسینی چیرۆکێکدا, پێویستم بەوەدەبوو بڵێم: (بەتەبیعەتی حاڵ..فلان شت وەهایە). چیم بەسەر دەهات؟. لەدڵی خۆمدا وردم دەکردەوەو دەمووت: (تەبیعەت) لە(تەبیعە)ی عەرەبییەوەیە. هەروەها (حاڵ)یش لە(حال)ەوە هاتوە. کەوابێ هیچیان کوردیی پەتی نین. ئەی ئاخۆ دەبێ کوردییەکەیان چیبێ؟. ئا..دەمووت: (سروشت)مانای (تبیعە)یەو (بار) مانای(حال)ە؟. کەوابێ دەبێ بڵێم: (بەسروشتی بار). ئینجا دەمووت: بەلام ئاخر(بەسروشتی بار)یش نەك تەنیا کوردیی پەتی نییە, بەڵکوو هەر کوردی نییە. ئەی چار؟. سەرم لێدەرنەدەکردو لەئەنجامدا, لەکوردەکەی هەردوو چەژن

دەبووم. لەوێوە فیکرەی چیرۆکەکەم لێدەقرتاو دەشێوا. لێرەشەوە ناچار خۆم لەڕستەکە لادەدا..خۆم لێدەدزییەوەو یەکێکی‌ترم دەخستە جێگەی, کەدیارە پڕبەپێستی دەرنەدەچوو.

سالأنی زوو وەهابووم..بێدەنگ سزام پێوە دەچەشت. بەلأم لەم سالأنی دواییەدا هەستم کرد, وردەوردە لەو پەتایە رزگارم دەبێ‌و لەمەسەلەی نووسینی کوردیی پەتیما, لەسەر باری گونجاوو راستە قینەی لەنگەر دەگرمو, تارادەیەکی باش(نالێم تەواو) لەو باری سەرنجە ساوێلکانەیە رزگارم دەبێ. با تەنیا لەو وشانەی رەگیان عەرەبییە, چەند نموونەیەك بهێنمەوە کەجەماوەری کورد رۆژانە هەزاران جار دەیلێنەوە..دەلێن: (فەزیعەتی پێکرد ـ فەزیحەتێك رووی‌دا ـ لێی‌قبوول ناکا ـ زەرەری هەیە ـ برام واقعی‌بە ـ کاکە ئەوەندە عەزابی رۆحم مەدە ـ قسەکە نامەعقوولە ـ سەعات چوارە ـ ئەوەلجار ـ مەسەلا تۆ ـ مانای نییە ـ بەتەبیعەتی حال ـ عاجز مەبە ـ ئەرز خڕە ـ عێزەتی نەفسی هەیە ـ هەقی بەسەرتەوەیە ـ خەتی خۆشە ـ خنکا ـ رەسمی گرت ـ مەسەلەکە ئاشکرایە... هتد). جاتکایە سەرنج بدەنە رەگەکانیان : فزیعە.. فزیحە. قبول ـ زەرر ـ واقعی ـ عزاب ـ لامعقول ـ ساعە ـ اول ـ مسلا ـ معنی ـ بتبیعە الحال ـ عجز ـ ارز ـ عزەالنفس ـ حق ـ خص ـ خنق ـ مسالە, هەموو لەزمانی عەرەبییەوە وەرگیراون..وا نییە؟. باشە ئەوانەی کەوەك وتم لەسالەهای سالەوە بەسەر زمانی خەلکی کوردەوەن‌و, رۆژانە هەزاران جار دەووترێنەوە, لەچاو رستەی لەبابەتی (بەسروشتی بار)دا, کامیان پەتیترن؟..کامیان رەوانترن ؟. بێشك (دەلێم بێشك‌و دەشتوانم بلێم بێگومان), ئەوانەی رەگەکانیان عەرەبییەو کورد بەدرێژایی سالەهای سال بەکاری‌هێناون‌و, وەهاشی لەبڕبەندداون کەقالبی زمانەکەی خۆی پێگرتوون‌و, بەوە کردوونی بەمولك..مولکێکی ساغلەمیش نەك چروك.

ئاشکرایە زۆربەی ئەو نموونانە, کوردییە هاومانا رەسەنەکانیشیان هەن, وەك: ئابڕووچوون ـ جنێوپێدان ـ زیان ـ ئازارو گیان ـ یەکەم ـ زیز ـ زەمین ـ ماف ـ وێنە ..هتد. بەلأم ئێمە بەبەکارهێنانی هەردووکیان , قازانج دەکەین نەك زەرەر. لەکاتێکدا هەندەکەی‌تریان حسابیان وەك (بەسروشتی بار) دەکەوێتەوە, وەك ئەوەی بلێین: برام رووداوی بە ـ سەربەرزیی دەروونیی هەیە ـ هێلی خۆشە..

من دەمەوێ بلێم: با سل لە(رەگە بێگانە)ی ئەم وشەو ئەو وشە نەکەینەوە. ئەمە لەهەموو زمانێکدا هەیە. با ئەو ترسە لەدلی خۆمان دەر بکەین‌و , ئینجا بنووسین‌و ئیتر ئەوەی دەینووسین, تەواو کوردیی پەتی دەردەچێ.

ژ/345 ـ 1976-12-1

خۆبەزلزانین